

GRONINGER MUSEUM
JAARVERSLAG 2007

GRONINGER MUSEUM
JAARVERSLAG 2007

INHOUD

Voorwoord door Raad van Toezicht	5
Inleiding door Directie	6
Presentaties	
- Mendini 0	12
- Ploegpaviljoen	26
- overige	30
Aanwinsten	
- hedendaagse kunst, mode en vormgeving	35
- de Ploeg en context	39
- archeologie, geschiedenis en regionale kunstnijverheid	45
Collecties	54
Educatie en publieksinformatie	55
Museale publieksactiviteiten	58
Commerciële publieksactiviteiten	60
Pr / communicatie	63
Informatiecentrum	65
Personeel en organisatie	66
Rekening Groninger Museum	72
Publicaties	74
Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum	80
Subsidiegevers, begunstigers en sponsors	83
Colofon en lijst afbeeldingen	84

VOORWOORD

2007 was voor het Groninger Museum een belangrijk jaar. Ondanks de tegenvallers waarmee het museum in 2005 en 2006 nog geconfronteerd werd, is het Groninger Museum erin geslaagd het afgelopen jaar de stijgende lijn voort te zetten die zich aan het eind van 2006 begon af te tekenen. Het ziet ernaar uit dat deze lijn zich voortzet, dankzij de tentoonstellingsprogrammering van het museum zelf, en dankzij de steun van gemeente en provincie, waardoor de ambitie voor de komende jaren door het museum kan worden waargemaakt.

Als gevolg van de goed lopende tentoonstellingen sloot het Groninger Museum dit jaar af met een positief resultaat. Dit resultaat komt – conform het plan van aanpak en de afspraken met gemeente en provincie – ten goede aan de vermindering van het negatief vermogen.

Met ingang van 2007 werd voor het resterende deel van het depot een huurder gevonden, die een huurcontract tekende voor 15 jaar. Daarmee hoefde de Stichting Kunstbezit en Oudheden niet langer garant te staan voor de kosten.

Het afgelopen jaar heeft de Raad van Toezicht vier keer vergaderd en kwam buiten deze vergaderingen nog een paar keer informeel bijeen om het voornemen van vertrek van de directeur van het Groninger Museum te bespreken.

Kees van Twist heeft besloten om na negen jaar directeurschap zijn functie per 1 februari 2008 neer te leggen en een nieuwe functie te aanvaarden als Ambassaderaad in New York. Hoewel hij uit dienst is getreden bij het Groninger Museum is hem, op zijn eigen verzoek, de mogelijkheid geboden per 1 september 2008 kenbaar te maken of hij deze functie definitief aanvaardt of terug zal keren naar het Groninger Museum. De Raad van Toezicht en directie betreuren zijn vertrek vanwege het vele goede werk dat Kees van Twist voor het Groninger Museum heeft verricht en het feit dat hij het Groninger Museum een sterke en dynamische positie heeft weten te geven. Zij wensen hem veel succes in zijn nieuwe functie. Adjunct-directeur Patty Wageman is tot 1 februari 2009 in functie als algemeen directeur ad interim.

Met leedwezen werd in juli 2007 het bericht ontvangen van het overlijden van de voorzitter van de Raad van Toezicht, de heer Otto von der Gablentz. De heer Von der Gablentz was de afgelopen zeven jaar nauw betrokken bij het Groninger Museum. Zijn diplomatieke achtergrond, zijn liefde voor de kunst, zijn altijd vriendelijke houding en scherpe, intellectuele opmerkzaamheid zorgden ervoor dat hij een waardevolle bijdrage heeft geleverd aan het Groninger Museum. Raad van Toezicht, directie en alle betrokkenen zullen hem ten zeerste blijven missen.

Jan Houwert
Raad van Toezicht
Voorzitter a.i.

INLEIDING

Terugkijkend op 2007 kan worden gesteld dat het Groninger Museum een goed jaar heeft gehad. Er lag een veelzijdig tentoonstellingsprogramma dat goed werd bezocht, er werden vele activiteiten ontplooid op het gebied van educatie en commerciële ontvangsten en de aandacht voor het museum in de pers was groot.

Het gevolg hiervan is dat de exploitatie dit jaar met een ruim positief resultaat van € 165.737,- werd afgesloten en dat het geprognosticeerde bezoekersaantal van 185.000 werd overschreden: 194.631 mensen brachten een bezoek aan het Groninger Museum. Conform de afspraken met gemeente en provincie en zoals vastgelegd in het plan van aanpak wordt het positief resultaat gebruikt om het negatief vermogen verder te minimaliseren. Het goede resultaat van het Groninger Museum werd mede mogelijk gemaakt dankzij de structurele toezeggingen van gemeente en provincie, waardoor het museum de ambities zowel in het afgelopen jaar als in de nabije toekomst kan waarmaken.

De aftrap van het jaar werd gegeven door de tentoonstelling *Akseli Gallen-Kallela; De magie van Finland* die past in het beleid van het Groninger Museum om jaarlijks één grote tentoonstelling met een laat negentiende-eeuws of begin twintigste-eeuws thema op Mendini 0 te organiseren, gevolgd door twee omvangrijke tentoonstellingen met hedendaagse kunst, design of mode. In *Akseli Gallen-Kallela; De magie van Finland* werd het oeuvre van deze negentiende-eeuwse Finse kunstenaar getoond, die in eigen land van grote invloed is geweest maar die in de loop van de twintigste eeuw in de rest van Europa in de vergetelheid was geraakt. Deze presentatie werd gerealiseerd dankzij de ondersteuning van het *revolving fund* Stichting Fonds Kunst & Economie.

Het werk van de Japanse kunstenaar Mariko Mori stond centraal in de grote voorjaars- en zomertentoonstelling. De grootste attractie van deze presentatie was de interactieve Wafe Ufo die maar net in Coop Himmelp()au paste en die eerder te zien was op de Biënnale in Venetië. De tentoonstelling was een samenwerking tussen het Groninger Museum en Kunstmuseum Aros, in Aarhus (Denemarken).

In de herfsttentoonstelling werd het opdrachtwerk getoond van Peter Struycken, een kunstenaar met wie het Groninger Museum al meer dan veertig jaar een band heeft. Speciaal voor de verduisterde middenruimte van Coop Himmelp()au ontwikkelde Struycken een spectaculaire installatie gebaseerd op een muziekstuk van de hedendaagse componist Pierre Boulez.

In het Ploegpaviljoen werd ook dit jaar weer werk van kunstenaars van de Ploeg in een internationale context getoond. *Beeld van een verzameling* was gebaseerd op de collectie van de heer Koops, waarin onder meer prachtige grafiek van Duitse expressionisten was te zien. *De kring rondom Kirchner* toonde de grote verwantschap van het werk van De Ploeg met een vergelijkbare groep jonge Zwitserse kunstenaars rond Kirchner in het Davos van de jaren twintig. Deze tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met twee musea in Zwitserland.

Een ander belangrijk aspect in relatie tot de Ploegcollectie was de afronding van twee grote onderzoeken

die in samenwerking met respectievelijk de Rijksuniversiteit Groningen en de Universiteit van Amsterdam de afgelopen jaren werden gedaan. De eerste betrof het grootschalige archief- en collectieonderzoek naar het oeuvre van H.N. Werkman dat in de zomer digitaal werd gepresenteerd. De tweede het promotieonderzoek van conservator Han Steenbruggen naar het oeuvre van Wobbe Alkema. Deze studies werden mede mogelijk gemaakt door de Mondriaan Stichting, de Stichting Beringer-Hazewinkel, Stichting de Ploeg, en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Het Groninger Museum hecht er bijzonder veel waarde aan om dergelijk onderzoek ook in de toekomst mogelijk te maken en een nog nauwere band te creëren met het hoger en universitair onderwijs. Dit streven past in het beleidsplan dat het Groninger Museum zal neerleggen voor 2009-2012, waarin ook educatie een belangrijke rol zal gaan vervullen naast het presentatie- en collectiebeleid.

De diversiteit van al de tentoonstellingen en presentaties uit de eigen collectie zorgden ervoor dat verschillende publieksgroepen het museum en de museumwinkel bezochten. Om de doelgroep nog verder te verbreden heeft de directie besloten om het museum vanaf 2008 ook op de vrijdagavonden open te stellen. Er zullen op die avond telkens extra activiteiten worden georganiseerd rondom de grote tentoonstellingen.

Het afgelopen jaar heeft de directie geconstateerd dat onderdelen van het gebouw, na dertien jaar intensief gebruik, aan revisie toe zijn. Het komende jaar zal daarom een rapport worden geschreven waarin de knelpunten in het gebouw aan bod zullen komen. Vervolgens zal in samenspraak met gemeente en provincie naar oplossingen worden gezocht.

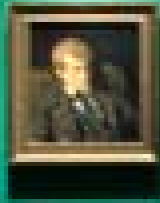
De BankGiro Loterij ondersteunde het Groninger Museum voor het tweede jaar met een genereuze toekenning van € 300.000,- voor de versterking van de collectie of een restauratieproject.

Het jaar werd afgesloten met de opening van de tentoonstelling *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*. In deze tentoonstelling wordt de rol van Russische verteltraditie in de schilderkunst onderzocht en gepresenteerd. De tentoonstelling, die mede werd mogelijk gemaakt door het Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en Gasterra, geeft aan het tentoonstellingsjaar 2008 een beloftevolle start.

De Raad van Toezicht en directie waren ook in 2007 weer verheugd over de steun die ze mochten ontvangen van gemeente en provincie, Stichting Fonds Kunst & Economie, Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en Gasterra en overige sponsors.

Patty Wageman
Algemeen directeur a.i.

Small white rectangular label with illegible text.

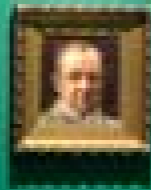
Small white rectangular label with illegible text.

Small white rectangular label with illegible text.

Small white rectangular label with illegible text.

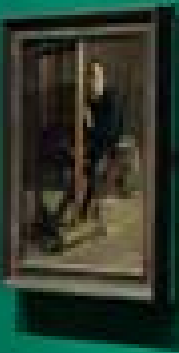
Small white rectangular label with illegible text.

Small white rectangular label with illegible text.

Small white rectangular label with illegible text.

Small white rectangular label with illegible text.

PRESENTATIES

De tentoonstellingen die in 2007 in het Groninger Museum te zien waren, zijn hieronder als volgt ingedeeld:

- de drie grote tentoonstellingen in paviljoen Mendini 0
- de hoofdtentoonstellingen in het Ploegpaviljoen
- alle overige presentaties

Binnen elke categorie is de ordening telkens chronologisch.

AKSELI GALLEN-KALLELA. DE MAGIE VAN FINLAND

17 DECEMBER 2006 - 15 APRIL 2007

MENDINI 0

In navolging van de tentoonstellingen op het gebied van Russische kunst en andere voor Nederland onbekende kunstenaars of stromingen uit de negentiende eeuw, bracht het Groninger Museum aan het eind van 2006 *Akseli Gallen-Kallela. De magie van Finland*. Deze in zijn eigen land beroemde en gewaardeerde kunstenaar kreeg hiermee voor het eerst sinds zijn dood in 1931 de retrospectieve tentoonstelling buiten Finland die hij verdient. Gallen-Kallela (1865-1931) is van onschatbare waarde voor de kunstgeschiedenis in zijn eigen land en heeft Finland zijn identiteit gegeven waar het gaat om het collectieve visuele geheugen. Het nationale epos de *Kalevala* –een mythologische vertelling over de schepping van de wereld en Finland in het bijzonder – werd in het midden van de negentiende eeuw opgetekend na eeuwenlange mondelinge overlevering in een tijd dat Finland eerst onder Zweeds bewind en sinds 1809 als groothertogdom van Rusland stond. Akseli Gallen-Kallela gaf dit epos een gezicht in schilderijen, tekeningen, boekversieringen en door verhalen uit het epos in de wereldtentoonstelling van 1900 in Parijs als onderwerp te nemen voor fresco's in het Finse paviljoen. In de tentoonstelling werd een beeld gegeven van zijn ontwikkeling als kunstenaar en hoe hij telkens weer werd aangetrokken door het verhaal van de *Kalevala*. Voor de indeling werd gekozen voor thema's als: zijn opleiding in Parijs; zijn heimwee naar Finland en de voorstellingen van het Finse land en de bevolking; portretten van vrienden, opdrachtgevers en familie; het Finse land in een later stadium in zijn carrière; Afrika en de schilderijen die Gallen-Kallela maakte ten behoeve van het Jusélius Mausoleum. De werken die hij baseerde op de *Kalevala*, sommige op zeer groot formaat, vormden het hart van de tentoonstelling. De trapzaal werd ingericht als prentenkabinet om ook zijn talenten op het gebied van de druktechnieken te kunnen tonen, die hij als eerste in Finland introduceerde.

De tentoonstelling bestond uit 189 werken afkomstig uit verscheidene Finse musea waaronder Ateneum National Art Gallery, Helsinki; The National Gallery, Londen; Belvedere, Wenen en van particuliere bruikleen-gevers. De samenstellers waren dr. David Jackson, Senior Lecturer in History of Art aan Leeds University, dr. Janne Gallen-Kallela-Sirén, directeur Tampere Art Museum en drs. Patty Wageman, adjunct-directeur Groninger Museum.

Bij de tentoonstelling verscheen een catalogus in een Nederlandse en Engelse editie, uitgebracht door NAI Uitgevers, Rotterdam, met tekstbijdragen van bovengenoemde samenstellers en drs. Adriaan van der Hoeven, docent Finoeïstiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. De tentoonstelling kon worden gerealiseerd dankzij een financiële bijdrage van de Stichting Fonds Kunst & Economie. Daarnaast verzorgde de Avro als mediapartner de documentaire bij de tentoonstelling en werd de opening van de tentoonstelling mede mogelijk gemaakt dankzij Groningen Seaports.

MARIKO MORI. ONENESS

29 APRIL - 2 SEPTEMBER 2007

MENDINI 0

Dit was de eerste grote museale expositie van Mariko Mori Mori (Tokio, 1967) in Nederland, met als spectaculair hoogtepunt de interactieve *Wave Ufo* die werd getoond in Coop Himmelb(l)au. Mori werd midden jaren negentig internationaal bekend met haar opvallende multimediawerk dat bestaat uit geënceneerde foto's, 3-D video en installaties. De tegenstelling tussen utopie en realiteit staat centraal in veel van haar werken. Mori gebruikt daarbij elementen uit zowel de Japanse als de Westerse kunstgeschiedenis die zij vervolgens combineert met invloeden uit de hedendaagse populaire cultuur, design, mode, muziek, manga en science fiction.

In haar vroege werk figureerde Mori voornamelijk zelf. Gekleed in bizarre fantasievolle outfits plaatste ze zich in verschillende rollen tegen de achtergrond van grootstedelijk Tokio. Na deze periode presenteerde Mori zich in foto's en video's als een soort modieus gestileerde spirituele entiteit. Zwevend boven water of in een grot leek ze de beschouwer voor te willen gaan op het pad naar verlichting. Een belangrijk werk uit deze periode is het fotowerk *Kumano* (1997-1998) dat deel uitmaakte van de tentoonstelling. Beïnvloed door Japanse religies als Shintoïsme en Boeddhisme, alsook gemotiveerd door het hernieuwde Westerse zoeken naar spiritualiteit, realiseerde Mori in deze context enkele opvallende installaties. Werk uit deze periode culmineerde in een grote spectaculaire architectonische installatie: *Wave Ufo* (1999-2002). Dit is een wonderbaarlijk hybride object, machine en sculptuur tegelijkertijd. Het representeert een synthese tussen verschillende manieren van reizen: in de ruimte, in de geest en in de tijd. De bezoekers werden door in het wit geklede Wave UFO –medewerkers uitgenodigd de *Wave Ufo* te betreden om een mentale reis te maken. Door middel van electrodes werden de hersengolven van de reizigers gemeten, grafisch weergegeven en onderdeel gemaakt van een visioenachtige computeranimatie. Omdat de belangstelling groot was en de capaciteit van de *Wave Ufo* beperkt was (telkens drie personen tegelijk), werd er een systeem bedacht om zo eerlijk mogelijk met de bezoekersstromen om te gaan.

De *Wave Ufo* bleek niet zonder moeilijkheden. Niet alleen was het transport en de opbouw een omvangrijke onderneming, waarvoor een specialistisch team uit Italië moest worden ingevlogen, ook was het elke dag opstarten van het computersysteem en het toegankelijk maken van de UFO voor het publiek soms een probleem. Overigens hebben slechts in paar gevallen de bezoekers hiervan hinder ondervonden.

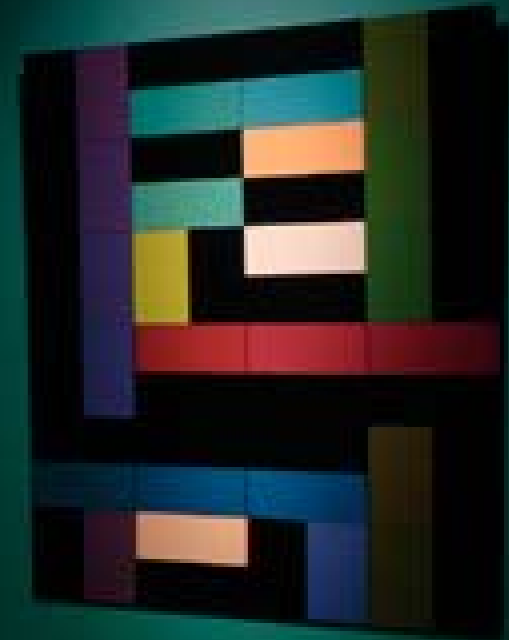
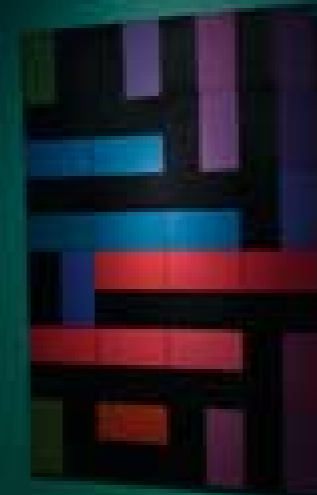
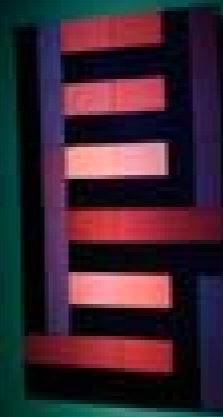
Een ander deel van de tentoonstelling ging over Mori's meest recente werk, en had de kosmologische ervaring van onze voorouders tot onderwerp. Daarvoor bezocht en documenteerde Mori allerlei megalithische monumenten in zowel Japan als Schotland, die de basis vormden voor foto's en een serie hightech installaties. Deze steeds van kleur veranderende werken, bijvoorbeeld *Transcircle* (2004), zijn een hedendaagse vertaling van hun oude voorbeelden. Zoals de megalieten en steenringen soms gebruikt werden om vat te krijgen op de tijd, zo reageren deze installaties via een speciaal computerprogramma op bepaalde gebeurtenissen in het heelal.

De tentoonstelling werd samengesteld door Sue-an van der Zijpp en Mark Wilson, in samenwerking met het Aros Museum in Aarhus, Denemarken. Na Groningen reisde de tentoonstelling door naar Aarhus.

P. STRUYCKEN. HET DIGITALE PARADIJS

22 SEPTEMBER – 2 DECEMBER 2007

MENDINI 0

Peter Struycken (1939) werd in de jaren zestig bekend met geometrisch-abstracte schilderijen waarin vorm en kleur systematische veranderingen ondergingen. In 1968 begon hij als een van de pioniers gebruik te maken van de computer. De enorme ontwikkelingen in de computertechniek heeft hij in de daarop volgende decennia ingezet voor kunstwerken die een grote visuele directheid en lyrische kracht bezitten. Struycken heeft sinds de jaren zestig regelmatig geëxposeerd in het Groninger Museum, dat bovendien een grote collectie van zijn werk bezit. In deze tentoonstelling stonden Struyckens opdrachtwerken centraal. De monumentale werken waren te bekijken via groot geprojecteerde, interactieve panoramafoto's, gemaakt door Carel Struycken. In elke zaal werd meestal één opdrachtwerk gecombineerd met één of meer vrije werken. Bekende werken die men op deze wijze kon zien waren onder meer het parkeerterrein Blauwe Golven in Arnhem, de duizenden gekleurde bollen in het hoofdkantoor van Aegon in Den Haag en het lichtwerk bij het Nederlands Architectuurinstituut in Rotterdam. Daarnaast waren ook kleinschaliger opdrachtwerken te zien, zoals de postzegel met het portret van koningin Beatrix, rijkgeschakeerde wandkleden en gekleurde lichtprogramma's voor dansvoorstellingen van hedendaagse choreografen, waarvan een videocompilatie werd getoond.

De ondertitel van de tentoonstelling verwijst enerzijds naar Struyckens gebruik van de computer, anderzijds naar zijn streven om in zijn kunst een eigen, visueel rijke wereld te creëren die als het ware parallel bestaat aan de zichtbare werkelijkheid. Evenals de echte wereld gehoorzaamt die van Struycken aan innerlijke wetten, alleen concentreert hij zich daarbij vrijwel uitsluitend op het fenomeen kleur. Struycken formuleert met behulp van de computer regels volgens welke kleuren in de ruimte opduiken en vervolgens ook weer veranderen, en dat onbeperkt in ruimte en tijd. Hoe gevarieerder en complexer de beelden zijn die een bepaalde set van regels oplevert, hoe liever het Struycken is. Voor paviljoen Coop Himmelb(l)au maakte Struycken een grote nieuwe installatie, gebaseerd op een muziekstuk van de Franse componist Pierre Boulez. Op vijf grote schermen was in het verduisterde middengedeelte van Coop een ruimtelijke, abstracte 'film' te zien, die grote indruk maakte op het publiek. Deze installatie was een opdracht van het Groninger Museum in samenwerking met de Stichting Pierre Boulez en werd mede mogelijk gemaakt door subsidies van de Mondriaan Stichting, het VSB fonds en de Société Gavignies.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling, die werd samengesteld door gastconservatoren Carel Blotkamp en Jonneke Jobse in samenwerking met Ruud Schenk en met assistentie van stagiaire Ruth de Vos, is een uitgebreid boek over het oeuvre van Struycken gepubliceerd in samenwerking met NAI Uitgevers. Er werd een cd-rom bijgeleverd met de interactieve panoramafoto's van Carel Struycken

RUSSISCHE SPROOKJES, VOLKSVERHALEN EN LEGENDEN

15 DECEMBER 2007 – 6 APRIL 2008

MENDINI 0

Na de succesvolle tentoonstellingen *Ilja Repin* in 2001, *Het Russische Landschap* in 2003 en *In dienst van Diaghilev* in 2004 was er een belangrijk onderwerp dat nog onderbelicht gebleven in het veelzijdige aanbod van Russische kunst uit de negentiende eeuw: *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*. Hoewel sprookjes al honderden jaren in de folklore voorkwamen, werden ze pas een volwaardig thema binnen de schilderkunst in de negentiende eeuw. De aandacht voor Russische legenden en sprookjes bloeide in deze periode op en kwam voort uit een verlangen om terug te grijpen op de traditie die uiting gaf aan het echte Rusland. Er bestaan in Rusland sprookjes die overleefden door mondelinge overdracht (troubadours) en die veelal vergelijkbaar zijn met westerse sprookjes. Daarnaast is er de traditie van de bylina's (heldendichten). Deze werden mondeling van generatie op generatie overgedragen en waren gebaseerd op de helden die Rusland verdedigden en bijeenhielden, de zwakken en armen hielpen, en vochten met nationale vijanden en duivelse krachten.

In de tentoonstelling speelde het werk van kunstenaars die korte of lange tijd doorbrachten op Abramtsevo, het landgoed van de mecenas Savva Mamontov, en op Talasjino van Princes Tenisheva, een belangrijke rol. Deze kunstenaars waren op zoek naar oude tradities en wilden deze laten herleven. De belangrijkste schilders uit deze kunstenaarskoloniën waren Victor Vasnetsov en Nikolas Roerich. De schilderijen van Vasnetsov tonen een magische sprookjeswereld. Al zijn helden zijn verwickeld in de eeuwige strijd tussen goed en kwaad. Nikolas Roerich was voornamelijk geïnteresseerd in Slavisch heidendom, Scandinavische sagen en religieuze mythen uit het middeleeuwse Rusland. In zijn werk probeerde hij in kleurrijke patronen een vergane wereld op te roepen waarin mensen in harmonie dicht bij de natuur leefden.

De verbondenheid met de literatuur was een ander aspect waaraan aandacht werd besteed. Illustraties van kunstenaars als Ivan Bilibin en Elena Polenova werden getoond. In de eerste helft van de negentiende eeuw werd het merendeel van de sprookjesboeken gepubliceerd zonder illustraties. Pas daarna werden illustraties bij sprookjes geleidelijk aan ontwikkeld. De sprookjes van Poesjkin waren gedurende de hele negentiende eeuw populair bij kunstenaars, illustratoren en componisten. Dit resulteerde in de schepping van gedetailleerde 'literaire' voorstellingen waarin poëtische verbeelding aan historische feiten gekoppeld werd. Sprookjesboeken in de negentiende eeuw waren niet alleen bedoeld voor kinderen, maar juist ook voor volwassenen omdat zij in staat waren om de kwaliteit van de illustraties en de door de kunstenaars vormgegeven prettig gestoorde wereld op waarde te schatten en te begrijpen.

Het concept van de tentoonstelling was van Patty Wageman, de productie lag in handen van Carlijn Ubbens. De tentoonstelling kwam tot stand dankzij Stichting Fonds Beheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en Gasterra. Bij de tentoonstelling verscheen een catalogus met essays van: Lidija Iovleva, David Jackson, Vladimir Kroeglov, Nathasha Kurchanova, Sijbolt Noorda, Ellen Rutten en Patty Wageman. Daarnaast werd er een speciaal sprookjesboek met illustraties van Bilibin uitgegeven, mede financieel ondersteund door Gasterra.

Informational text on the pedestal, likely describing the artwork.

BEELD VAN EEN VERZAMELING

30 SEPTEMBER 2006 - 25 FEBRUARI 2007

PLOEGPAVILJOEN

De tentoonstelling *Beeld van een verzameling* werd georganiseerd ter gelegenheid van de 80ste verjaardag van mr. W.R.H. Koops (Groningen, 1925). De expositie liet de hoogtepunten uit zijn privécollectie zien.

Koops verzamelt al vele decennia, en heeft een representatieve collectie expressionistische kunst rond De Ploeg opgebouwd. Zijn collectie omvat naast een aantal belangrijke schilderijen van onder anderen Jan Altink, Jo van Dijk, Johan Dijkstra, Jan Franken Pzn., Jan Jordens, Marten Klompien, Alida Pott en Jan van der Zee vooral werken op papier. De kern hiervan bestaat uit tekeningen en grafiek van de belangrijkste kunstenaars van De Ploeg. Deze werken zijn ingebed in een brede kunsthistorische context. Er bevinden zich bladen grafiek in de collectie van Europese expressionisten als Erich Heckel, Ludwig Meidner, Otto Mueller, Ernst Barlach, Heinrich Campendonk, Lyonel Feininger, Jozef Cantré en Leo Gestel, die stilistische verwantschappen vertonen met het werk van Ploegleden. Naast werken uit de collectie Koops werden schilderijen getoond die het Groninger Museum heeft verworven dankzij financiële steun van de Stichtingen J.B. Scholtenfonds en H.S. Kammingafonds, de Stichting Beringer Hazewinkel, alsmede schilderijen uit het bezit van de Stichting De Ploeg. De selectie van deze laatste werken concentreert zich op de bestuursperiode van Koops in voornoemde stichtingen. Hierdoor werd de verbondenheid tussen het Groninger Museum en de genoemde stichtingen verduidelijkt, en ook de rol die bevlogen personen als Koops daarbij kunnen spelen.

Bij deze tentoonstelling verscheen het boek *In het Spoor van De Ploeg – De verzameling Wim Koops*, dat mogelijk werd gemaakt dankzij financiële steun van de Stichting Beringer Hazewinkel, met als auteurs Alma Burema en Han Steenbruggen.

WERKMAN ONLINE!

3 MAART – 28 MEI

PLOEGPAVILJOEN

Van 3 tot en met 28 mei was in het Ploegpaviljoen van het Groninger Museum de tentoonstelling *Werkman Online!* te zien. De expositie werd georganiseerd in het kader van de afronding van de volledige oeuvre-catalogus van Werkman. Deze catalogus is ondergebracht in een database waarvan op de tentoonstelling voor het eerst de publieksversie kon worden bekeken. Daarnaast markeerde de expositie het einde van het langdurig bruikleen van de Werkmancollectie van het Stedelijk Museum in Amsterdam aan het Groninger Museum. Na de tentoonstelling werden alle schilderijen, druksels, tekeningen en grafiek geretourneerd aan het Stedelijk Museum.

Met de formele beëindiging van het bruikleen van de gehele collectie Werkman van het Stedelijk Museum en Stichting H.N. Werkman werd in het Groninger Museum een periode afgesloten van vele activiteiten rond de kunstenaar. Uit de collecties van het Stedelijk, de stichting en het Groninger Museum werden drie grote overzichten samengesteld voor het Ploegpaviljoen: *Werkman terug in Groningen (2002/2003)*, *Werkman terug in Groningen II (2003)* en *Werkman online! (2007)*. Daarnaast werd uit de twee Amsterdamse collecties een kleinere tentoonstelling gemaakt voor het prentenkabinet (2004) en stelde het Groninger Museum een selectie van haar Werkmandruksels samen voor een Ploegtentoonstelling in Brugge (2004). Daarnaast werd het *Ploeg Jaarboek 2004* geheel gewijd aan Werkman. Het bruikleen, de tentoonstellingen en het jaarboek vonden hun verantwoording in het onderzoek dat door Dieuwertje Dekkers, Jikke van der Spek en Anneke de Vries werd uitgevoerd en door de twee laatste wetenschappers in 2008 zal worden afgerond. Omdat het Groninger Museum lang de hoop koesterde dat het bruikleen kon worden bestendig, betekent de terugkeer van de twee omvangrijke Amsterdamse collecties naar hun standplaats, het Stedelijk Museum, zeker een aderlating. Maar met alle activiteiten rond de belangrijkste Groninger kunstenaar, mogen stad en museum terugkijken op een uiterst vruchtbare periode, waarin bovendien de ‘gezamenlijke’ Werkmancollectie van het museum en Stichting De Ploeg aanzienlijk kon worden versterkt.

GEBAREN VAN VERF

9 JUNI – 26 AUGUSTUS 2007

PLOEGPAVILJOEN

Uitgangspunt van deze expositie was het gebruik van schilderkunstige materialen en de beslissende betekenis die deze spelen bij het maken van schilderijen. De belangstelling voor verf manifesteert zich bij de dertien kunstenaars die aan de tentoonstelling deelnamen op verschillende manieren, maar komt in zijn meest extreme vorm tot uitdrukking in duidelijk herkenbare en te volgen schildergebaren, waarbij intuïtie en improvisatie een belangrijke rol spelen. Alle exposanten richten zich naar de gedragingen van hun materiaal en hebben in hun dialoog met hun verven een beeldtaal ontwikkeld die direct uit hun techniek voortkomt. *Gebaren van verf* omvatte dan ook geen schilderkunst met een opgelegde anekdotiek en vooraf bepaalde beelden, maar schilderkunst die zich concentreert op de onderscheidende karakteristieken van de discipline. De gepresenteerde kunstenaars putten uit hun vakmanschap, hun grondige kennis van hun materialen en uit de tradities van het expressionisme, de informele schilderkunst en de fundamentele schilderkunst. Hun werken laten zien dat een (relatief) vrije omgang met materialen kan resulteren in uiteenlopende, maar uiterst persoonlijke beelden en kunstenaars verbindt van verschillende mentaliteit. Het gepresenteerde werk geeft het gehele spectrum weer van ingetogen, verstilde kunst tot laaiend expressieve kunst.

De kunstenaars die met werken vertegenwoordigd waren in *Gebaren van verf* zijn: Vincent Hamel, Jerry Keizer, Eric de Nie, Jan Snijder, Janus Metsaars, Günther Borst, Albert Oost, Toon Laurensse, Harry Wolfkamp, Vittorio Roerade, Jolanda van Gennip, Jan Cremer en Daniël Verkerk. Bij de tentoonstelling verscheen een publicatie met teksten van Han Steenbruggen, tevens samensteller van de tentoonstelling.

DE KRING ROND KIRCHNER. EXPRESSIONISME AUS DEN BERGEN

15 SEPTEMBER 2007 – 13 JANUARI 2008

PLOEGPAVILJOEN

Deze omvangrijke tentoonstelling concentreerde zich op de kring van kunstenaars die in de omgeving van Davos gedurende de periode 1920-1926 nauwe contacten onderhielden met Ernst Ludwig Kirchner. Aan de hand van uiteenlopende kunstwerken werd een beeld geschetst van een vitaal expressionisme met eigen karakteristieken. De tentoonstelling was een initiatief van het Groninger Museum en werd georganiseerd in nauwe samenwerking met het Kunstmuseum te Bern en het Bündner Kunstmuseum te Chur, respectievelijk eerste en laatste station van de expositie.

In deze tentoonstelling werd voor het eerst het werk samengebracht van Kirchner en de jonge kunstenaars die in de periode 1920-1926 putten uit zijn verworvenheden: Jan Wiegers, Albert Müller, Hermann Scherer, Paul Camenisch en Philipp Bauknecht. Aan de hand van schilderijen, tekeningen, grafiek en houtsculpturen werd uiteengezet hoe in de omgeving van Davos een verwante expressionistische mentaliteit kon ontstaan, die weliswaar terug te voeren is op het werk van Kirchner, maar tegelijkertijd sterke aan de lokale omgeving en situatie ontleende karakteristieken kende. Uiteindelijk duurde de periode van ‘heftig’ en gezamenlijk beleden expressionisme maar kort, wat vooral is toe te schrijven aan de vroege dood van achtereenvolgens Scherer (1926) en Müller (1927). Jan Wiegers, die in de periode 1920-1921 en in 1925 nabij Davos verbleef, sloeg vanaf 1927 voorzichtig andere wegen in. De inspiratie die hij had opgedaan, resulteerde binnen de Groningse kunstenaarsvereniging De Ploeg wel tot een eigen variant van het Zwitsers expressionisme – tegenwoordig aangeduid als Groninger expressionisme – met als belangrijkste vertegenwoordigers Jan Wiegers, Jan Altink, Hendrik Werkman en Johan Dijkstra.

Het oriënterend onderzoek dat de laatste jaren in het Groninger Museum werd uitgevoerd naar het Noord-Europees expressionisme maakte duidelijk dat er na de Eerste Wereldoorlog sprake was van een ‘zweite expressionistische Welle’, die oorspronkelijker en rijker was dan tot nog toe werd gedacht. Ook maakte het duidelijk dat het expressionisme in Groningen een minder geïsoleerde positie innam, onderdeel uitmaakte van een bredere expressionistische stroming en vooral duidelijke verwantschap had met het expressionisme in Zwitserland. In Nederland oriënteerde de kunstwereld zich tijdens het interbellum vooral op Frankrijk, waardoor lang voorbij werd gegaan aan de bijzondere plaats die het Groninger expressionisme binnen de Nederlandse kunstgeschiedenis inneemt. Bij de tentoonstelling verscheen een omvangrijke catalogus in het Duits, Nederlands en Engels.

DE ZILVEREN EEUW IN GRONINGEN

18 NOVEMBER 2006 – 6 MEI 2007

MENDINI 1

Op de vaste verdieping voor de eigen collectie werd dit keer één thema centraal gesteld: Groninger kunst uit de achttiende eeuw, samengesteld uit de eigen collectie aangevuld met enkele bruiklenen. In de achttiende eeuw ontbrak het de stadsregenten en jonkers niet aan welvaart. Zij richtten hun huizen prachtig in met kunstvoorwerpen. De Groningse elite liet zich portretteren door verschillende kunstenaars. De voornaamste schilder van de Groninger society was Jan Abel Wassenbergh (1689–1750). Wassenbergh was ook bedreven in wandvullende schilderijen. Zijn kinderen Jan Wassenbergh en Elisabeth Geertruida Wassenbergh schilderden ook. Werk van Wassenbergh werd op Mendini 1 getoond te midden van dat van mindere tijdgenoten als Antiquus, Luitje van der Werff, Jacob Buijse en anderen, terwijl in de middenzaal te zien was hoe de puissant rijke familie Sichterman zich liet schilderen door Hollandse meesters als Cornelis Troost en Philips van Dijk. In deze tijd werden de tafels versierd met prachtige stukken zilver, terwijl langs de wanden mooie kasten stonden. Voorbeelden van deze kunstnijverheid werden getoond. Verspreid door deze tentoonstelling van achttiende-eeuwse kunst werden elf outfits van het hedendaagse modeontwerpersduo Viktor & Rolf getoond, alle afkomstig uit de eigen collectie van het Groninger Museum. Bij de presentatie verschenen twee artikelen in het Museummagazine, terwijl drs. Joop van Roekel een boek publiceerde: *De schildersfamilie Wassenbergh, een palet van tijdgenoten*.

OOSTERSE KUNSTNIJVERHEID – JOB SMEETS & NYNKE TYNAGEL

25 OKTOBER 2006 – 17 JUNI 2007

STARCK-PAVILJOEN

Werk van Studio Job werd getoond in combinatie met een selectie uit de verzameling Oosterse kunstnijverheid. Chinees en Japans porselein, lakwerk, houtsnijwerk en enkele uit ivoor gesneden objecten uit de collectie van het Groninger Museum vormden een verrassende combinatie met de hedendaagse en eigenzinnige vormgeving. Van Studio Job waren onder andere te zien een gedeelte uit de collectie *Oxidized* (2003) en meer recent werk uit de series *Biscuit* (2005), *Still Life* (2004-2006) en *Paper Collection* (2006). Die laatste bestond uit van papier en karton vervaardigde stukken: een buffetkast, een kabinet, een spiegel en een imposante kroonluchter. De porseleinen objecten uit de series *Biscuit* (2005) en *Still Life* (2004-2006) zijn geproduceerd door Koninklijke Tichelaar Makkum.

CHA CHA. FENOMEEN HERMAN BROOD

5 NOVEMBER 2006 - 28 JANUARI 2007

BLAUWE ZAAL EN OVAAL WEST

Op 4 november 2006 zou Herman Brood (1946-2001) zestig jaar zijn geworden. Ter gelegenheid daarvan ging op die dag in Groningen de film *Wild Romance* over zijn leven in première en werd in het Groninger Museum een tentoonstelling over hem geopend. De tentoonstelling was geconcentreerd rond het atelier van Brood, de plek waar hij veel van zijn schilderijen maakte, muziek componeerde, teksten schreef en zijn onconventionele levenswijze vrij spel had. Dit atelier, gelegen aan de Spuistraat in Amsterdam, is sedert de dood van Brood vrijwel onaangeroerd gebleven, en werd in zijn geheel nagebouwd in de grote middenzaal – de blauwe zaal – van het Ploegpaviljoen. Voorts gaf een kleine selectie schilderijen en tekeningen een impressie van zijn beeldend kunstenaarschap. Daarnaast waren in ovaal west foto's van Anton Corbijn te zien die hij sinds de jaren zeventig van Brood maakte. Het Groninger Museum wilde daarmee aandacht vestigen op de uiteenlopende, maar alle met 'rock & roll' verbonden aspecten van Broods persoonlijkheid, als ook op de artistieke kwaliteiten van zijn beeldend werk.

OSMO RAUHALA. VOORDAT DE HORIZON WERD DOORBROKEN

17 FEBRUARI – 3 JUNI 2007

MIDDENZAAL PLOEGPAVILJOEN / OVAAL WEST

Ten tijde van de tentoonstelling van *Akseli Gallen-Kallela - De magie van Finland*, werd er in de middenzaal van het Ploegpaviljoen een nevententoonstelling gepresenteerd met werk van de hedendaagse Finse kunstenaar Osmo Rauhala. Rauhala laat zich bij sommige werken inspireren door dezelfde bronnen als Gallen-Kallela: de Finse natuur en het heldenepos de *Kalevala*. Het werk van Osmo Rauhala is integer en esthetisch. Tegelijkertijd stijgt het werk daar bovenuit door zijn inhoud: Rauhala's betrokkenheid bij de wereld, zijn fascinatie voor wetenschap en filosofie, en zijn visie op de geschiedenis van zijn geboorteland. De presentatie bestond uit schilderijen en multimedia installaties en werd mogelijk gemaakt door particuliere

bruikleengevers en het Tampere Art Museum en de Helsinki City Art Gallery. Bij de tentoonstelling verscheen de combinatie van boekje en DVD, die evenals de tentoonstelling werd gesponsord door Nokia Corporation en co-sponsor Kone Oy. De samenstelling van de tentoonstelling was in handen van Osmo Rauhala en Patty Wageman en werd geproduceerd door Ville Heinonen en Rianne Schoonderbeek.

CON ARTISTS. A SILENT HISTORY

12 MEI – 23 SEPTEMBER 2007

PRENTENKABINET

Het Groninger Museum heeft in het verleden diverse tentoonstellingen van graffiti uit New York gemaakt, onder andere *Graffiti Art* (1984) en *Coming from the Subway* (1992/1993). Van de belangrijkste deelnemers is toen ook werk aangekocht. Lang voordat graffiti door de kunstwereld werd ontdekt, was het de Newyorker Hugo Martinez die zich vanaf begin jaren zeventig met de *writers* engageerde en hen verenigde. Deze tentoonstelling in het prentenkabinet, die door Martinez werd samengesteld, toonde tekeningen die in de afgelopen jaren door twee *writers* in de gevangenis zijn gemaakt. CASE 2 (1959) behoort tot de oude garde van de graffiti-scene. Hij verloor op elfjarige leeftijd een been en een arm toen hij met een elektrische bovenleiding in aanraking kwam. Desondanks heeft hij zich tot een van de belangrijkste graffiti-kunstenaars ontwikkeld en is hij als archetypische *B-Boy* (*Bad Boy*) van grote invloed geweest op de straatcultuur in New York en ver daarbuiten. KEZ 5 (1974) is een vertegenwoordiger van de jongere generatie graffiti-kunstenaars. Beiden zitten niet alleen vanwege hun illegale graffiti in de gevangenis, maar ook voor zwaardere criminele feiten. De kracht en agressie die ze nodig hebben om zich in hun milieu staande te houden, spreekt uit de getoonde tekeningen, evenals humor en (zelf)spot.

BOMMEN BEREND EN HET GRONINGS ONTZET

9 JUNI – 2 SEPTEMBER 2007

OVAAL WEST

De mogelijkheid tot presentatie van het ruiterportret van Bernhard von Galen met de stad Groningen als achtergrond, dat door de Duitse schilder Wolfgang Heimbach in 1674 werd vervaardigd, werd aangegrepen voor een tentoonstelling over 'Bommen Berend'. Onder die bijnaam van bisschop Von Galen van Munster is ook de jaarlijkse herdenking in Groningen van het beleg van 1672 bekend. De tentoonstelling toonde schilderijen en prenten van het beleg, de hoofdrolspelers, en de feestelijke herdenking van het beleg in prenten, penningen en filmbeelden. Bruiklenen waren er van de Stichting Westerwolds Monumenten Fonds, Stadhuis Groningen, Vestingmuseum Bourtange en de Groninger Archieven. Dankzij een bijdrage van een anonieme sponsor kon een begeleidend boekje uitgegeven worden, geschreven door Egbert van der Werff.

NIEUWE AANWINSTEN

19 MEI 2007 – 23 MAART 2008

MENDINI 1

De presentatie van nieuwe aanwinsten op Mendini 1 toonde werk van Marc Quinn, Tord Boontje, Marga Weimans, Maarten Baas, het Zweedse designcollectief Front, Boris van Berkum, Hussein Chalayan, Ettore Sottsass, Anthony Goicolea, Erik van Lieshout en Anuschka Blommers en Niels Schumm.

LIDY JACOBS

19 MEI 2007 - 23 MAART 2008

MENDINI 1 (ZAAL 9)

Als onderdeel van de presentatie van nieuwe aanwinsten werd één zaal speciaal gewijd aan Lidy Jacobs. Voor het eerst werd de in 2005 aangekochte installatie *Virginis Sanctae* in het museum getoond. Jacobs liet zich voor deze installatie inspireren door het Middeleeuwse schilderij van 'Meester van de Virgo inter Virgines' (ca. 1490), waarop Maria met kindje Jezus is afgebeeld, omringd door vier vrouwelijke heiligen: Barbara, Ursula, Catharina en Cecilia. Dit resulteerde in een 'altaarstuk' met konijnen gemaakt van zachte, aibare stoffen, waarvan de geslachtsdelen nadrukkelijk zijn weergegeven. Naast de installatie werden vijf grote collages van Jacobs getoond, afkomstig uit diverse particuliere collecties. Zij knipt hiervoor afbeeldingen uit tijdschriften tot 'tekeningen' in fijne contouren en vormt daarmee meterslange collages. Het werk balanceert tussen erotiek en kinderlijke onschuld; Jacobs wil bij het publiek vragen oproepen over seksualiteit, schoonheid, de maakbaarheid van het menselijk lichaam en de normerende beeldvorming in de massacultuur.

DE COLLECTIE JAN BOUMAN

14 JUNI – 14 OKTOBER 2007

MIDDENZAAL PLOEGPAVILJOEN

In de middenzaal van het Ploegpaviljoen werd een selectie getoond uit de collectie moderne kunst van Jan Bouman (Groningen 1929). Bouman raakte geïnteresseerd in het verzamelen van kunst onder meer door bezoeken aan het Groninger Museum, en dankzij het contact met de Groninger schilder Arie Zuidersma, die hij omstreeks 1960 leerde kennen. Hij begon met het bezoeken van galeries en veilingen in Nederland en hij ging later ook naar het buitenland om daar in galeries en op kunstbeurzen (o.a. in Bazel, Parijs, Keulen en Düsseldorf) kunst te bekijken en te kopen. Daarnaast raakte hij bevriend met de Groninger kunstenaars Jan Hoving en Gjalt Blaauw, van wie hij ook werk kocht.

Eén van de zwaartepunten in de collectie is het werk van kunstenaars die tot de informele of lyrisch-abstracte schilderkunst gerekend kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn de grafiek van de Amerikanen Mark Tobey en Robert Motherwell en de Fransen Pierre Soulages en Alfred Manessier, en schilderijen van Eugène Brands, Fred Sieger en Martin Tissing.

Toen in de jaren tachtig de ‘nieuwe schilderkunst’ zijn opmars maakte, vertoonde het verzamelen van Jan Bouman enkele opmerkelijke overeenkomsten met het beleid van Frans Haks in het Groninger Museum. Zo kocht hij onder meer een groot schilderij van Rémy Blanchard, dat kort daarna al tijdens de tentoonstelling *Vier jonge Fransen* in 1983 in het Groninger Museum werd getoond. Ook het werk van de Groninger schilder Frits Maats werd door beiden gekocht, evenals de kleurige kunststof sculpturen van het Italiaanse kunstenaarstrio Plumcake.

JAPAN

30 JUNI 2007 – 6 JANUARI 2008

STARCK-PAVILJOEN

In het kader van het samenwerkingsverband met het Rijksmuseum Amsterdam, Gemeentemuseum Den Haag en het Keramiekmuseum Princessehof organiseerde het Groninger Museum een tentoonstelling met als onderwerp Japanse keramiek. Voor deze expositie werd, behalve uit de eigen collectie, geput uit de verzamelingen van de bovengenoemde musea. Voor het eerst in lange tijd werd in het Starck-paviljoen een niet-Chinees onderwerp belicht. De aanleiding voor deze tentoonstelling was de verzameling Japans porselein die Prof. Dr. Christiaan Jörg in 2003 voor een groot deel publiceerde in de overzichtscatalogus *Fine & Curious: Japanese Export Porcelain in Dutch Collections*.

De selectie en inrichting van de tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking met drs. Susan Groot, assistent conservator Aziatische keramiek bij het Princessehof. Opvallend aan de Japanse porselein-productie is dat de vervaardiging voor de Japanse, binnenlandse markt parallel liep aan die voor de export naar het Westen en andere Aziatische landen, gestimuleerd door de komst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. De expositie toonde, naast voorwerpen die bestemd waren voor de Japanse en inter-Aziatische handel, dan ook stukken die speciaal voor de Westerse markt werden gemaakt. De tentoonstelling werd ondersteund met voorwerpen uit de Japanse porseleinverzameling van de Jan Menze van Diepen Stichting die in de Fraeyelemaborg te Slochteren is gehuisvest

Het Japanse porselein werd in combinatie getoond met hedendaagse ontwerpen van Studio Job.

VAMOS A IBIZA. 50 JAAR NEDERLANDSE KUNST OP IBIZA

14 JULI - 19 AUGUSTUS 2007

ARTI ET AMICITIAE (aansluitend te zien in Iglesia del Hospitalet (MACE) Eivissa, Ibiza)

Eind jaren vijftig zetten de schrijvers Jan Gerhard Toonder en Cees Nooteboom voet aan wal op het eiland Ibiza, in 1961 gevolgd door schilder/schrijver Jan Cremer. Zij behoorden tot de eerste Nederlandse kunstenaars die zich lieten inspireren door het ongerepte eiland waar het toerisme nog zeer beperkt was. In hun voetsporen kwamen in daarop volgende decennia andere schilders, schrijvers, filmers en fotografen. Ze ontvluchtten het naoorlogse Nederland en vonden op Ibiza zon, zee en vrijheid. Deze tentoonstelling over het werk van Nederlandse kunstenaars op Ibiza, werd georganiseerd door Kees van Twist en was uitzonderingsgewijs op twee locaties buiten het Groninger Museum te zien.

Deelnemende kunstenaars: Jan Cremer, Micha Klein, Danielle Kwaaitaal, Elena Beelaerts, Roeland Kerbosch, Ivo Hendriks, Lei Molin, Cas Oorthuys, Waldemar Post, Trudy Derksen, Marie-Antoinette Courtens, Cees Nooteboom, Bert Schierbeek, Maria Barnas, Tommy Wieringa.

ABE KUIPERS. IN PASTEL

6 OKTOBER 2007 – 23 MAART 2008

PRENTENKABINET

Twintig grote pasteltekeningen van de in 1918 geboren Groninger kunstenaar Abe Kuipers werden in het prentenkabinet getoond. Over leven en werk van de kunstenaar werd op 4 november de film *Het innerlijk reservoir – een portret van de kunstenaar Abe Kuipers* gepresenteerd in het CBK Groningen. De tentoonstelling *Abe Kuipers – in pastel* is de eerste museale solotentoonstelling die zich volledig concentreerde op zijn vrije werk. De pastels van Abe Kuipers worden bevolkt door motieven en symbolen die ook in zijn schilderijen veelvuldig voorkomen. De lemniscaat, symbool voor het evenwicht tussen het geestelijke en stoffelijke, verwijst in Kuipers' werk tevens naar een zich oneindig herhalende dynamiek. Motieven als de kaars en de hellende afgrond appelleren aan eindigheid, dreiging en ondergang. Kuipers' wereldbeeld is doordrongen van de zinloosheid van het bestaan, van menselijke imperfectie en tekortkomingen, en terug te voeren op ervaringen uit zijn eigen leven, zoals het vroege overlijden van zijn vader, de crisisjaren en de Tweede Wereldoorlog.

De voorbereidingen van de tentoonstelling maakten duidelijk dat gericht onderzoek naar de ontwikkeling van Kuipers' gehele beeldende werk wenselijk is om zijn plaats te duiden binnen de naoorlogse moderne kunst in Groningen.

ATELIER BEIJING. ZHUANG HONG YI EN LU LUO

10 NOVEMBER 2007 – 6 APRIL 2008

MIDDENZAAL PLOEGPAVILJOEN

In deze expositie lag het accent op de werken die Lu Luo (Si Chuan, 1971) en Zhuang Hong Yi (Si Chuan, 1962) recentelijk in hun geboorteland maakten. De grotendeels monumentale werken die in de tentoonstelling te zien waren, vormen de neerslag van hun herinneringen aan de culturele tradities in hun geboortestreek en hun directe contact met Europese culturele verworvenheden. Zo vinden aloude Chinese materialen en motieven een weg in beelden met een op het westen georiënteerde associatiezin en expressiedrift.

Na hun opleiding aan de kunstacademie in hun geboorteplaats vestigden Zhuang Hong Yi en Lu Luo zich achtereenvolgens in 1992 en 1995 in Groningen om een vervolgopleiding aan Academie Minerva te volgen. In 1999 kregen ze hun eerste Nederlandse tentoonstelling bij Galerie Waalkens te Finsterwolde. Daarna exposeerden beiden met succes in binnen- en buitenland. De ingrijpende maatschappelijke, economische en culturele veranderingen in hun geboorteland stimuleerden hen om in 2007, naast hun atelier in Den Haag, een tweede atelier in Beijing te houden. Nadrukkelijker dan in de werken die in Nederland ontstonden, versmelten in hun recente in China vervaardigde werken oosterse en westerse elementen tot geheel nieuwe, poëtische beelden. Bij de tentoonstelling verscheen het boek *Zhuang Hong Yi – het monumentale werk*.

ZOLTIN PEETER. NORDIC SOLUTIONS / PROBLEMS

22 DECEMBER 2007 – 17 FEBRUARI 2008

COOP HIMMELB(L)AU

De tekeningen en plastieken die Zoltin Peeter in Coop Himmelb(l)au liet zien, zijn vervaardigd naar aanleiding van reizen naar IJsland. Zijn lange tochten brengen hem in directe confrontatie met onherbergzame bergketens, brede rivieren, imposante watervallen en laaghangende nevels, landschappen waarin hij zich de enige aanwezige kan wanen en die hij in de meest letterlijke zin fysiek moet ondergaan om spiritueel te doorgronden. Ter plekke ontstaan vlotte schetsen waarin het karakter van de waargenomen natuur wordt herleid tot oervormen en lineaire structuren. Naderhand werkt hij thema's en motieven verder uit, waarbij associaties en improvisaties van dat moment de oorspronkelijke beelden aanvullen.

Voor de monumentale tekeningen en plastieken wakkeren het bewustzijn aan van de lichamelijke inspanning die de kunstenaar zich moest getroosten tijdens zijn veldtochten, maar ook tijdens het maken van de werken. De maat van de grote tekeningen wordt bepaald door de reikwijdte van de tekenende hand en markeert derhalve de 'fysieke grens' van de kunstenaar. Evenals de kleinere tekeningen zijn ze opgezet in zwart-tonen en ontdaan van elke romantiek waarvan landschapskunst vaak is omgeven. In plaats van te behagen en oplossingen te bieden, stellen de tekeningen en plastieken ons kijken op de proef, verontrusten ze soms en leggen ze slechts de grondtonen bloot van onderliggende geheimen.

AANWINSTEN

In tegenstelling tot vorige jaarverslagen, waarin telkens één lange lijst van aanwinsten werd gepresenteerd, is de lijst nu in drieën onderverdeeld, overeenkomend met de verschillende aandachtsgebieden:

- hedendaagse kunst, mode en vormgeving
- de Ploeg en context (internationaal expressionisme en Groninger kunst in de 20ste eeuw)
- archeologie, geschiedenis en regionale kunstnijverheid

Voorafgaand aan de lijsten worden telkens de belangrijkste aanwinsten van de betreffende afdeling besproken.

AANWINSTEN HEDENDAAGSE KUNST, MODE EN VORMGEVING

Uit de tentoonstelling van Peter Struycken werden drie schitterende wandkleden gekocht. In 1988 maakte Struycken voor het eerst een werk in textiel (een ruimtelijke installatie voor het Textielmuseum Tilburg) en sindsdien is dit een belangrijk medium voor hem geworden. Dit type werk ontbrak nog in de omvangrijke collectie die het Groninger Museum sinds 1965 van zijn werk heeft opgebouwd. Zijn meest recente wandkleden (in 2005 geëxposeerd bij De Expeditie; een selectie van acht stuks hieruit werd tijdens zijn tentoonstelling in het Groninger Museum in de ovale zaal gepresenteerd) behoren tot zijn mooiste en meest spectaculaire tot nu toe in dit medium, en daarom zijn er drie uit deze serie gekocht.

Met slechts acht kleuren draden heeft Struycken een palet van enkele honderden verschillende tinten gecreëerd, dankzij de optische menging die optreedt bij het weven op een computergestuurde Jacquard-weefmachine. Via de titel van de serie verwijst Struycken naar het fenomeen van de 'entoptische waarneming': de vlekken die men als restprikkel van zenuwen met gesloten ogen kan zien. Inspiratie heeft Struycken daarnaast gevonden in de muziek van Pierre Boulez. Zijn beeldprogramma voor de compositie ...explosante-fixe... van Pierre Boulez, dat hij mede in opdracht van het Groninger Museum maakte en dat tijdens de tentoonstelling in Coop te zien was, heeft een nauwe relatie met deze serie werken. De installatie is als langdurig bruikleen in de collectie opgenomen.

In het kader van het stipendium aan Studio Job werd de serie *Home Work: Domestic Totems and Tableaux* verworven, die eerder dit jaar door Studio Job in samenwerking met het Groninger Museum tijdens de Salone del Mobile in Milaan werd gepresenteerd. Afgelopen zomer werd de serie ook getoond bij de toonaangevende designwinkel Moss in New York, die de editie van vijf in de handel brengt. Het gaat om zeven hoogglanzend gepolijste bronzen sculpturen van huishoudvoorwerpen op sokkels, zoals vaak bij Job meer dan levensgroot, en een bijbehorende spiegel. Waar de in 2003 verworven serie *Oxidized* gekenmerkt wordt door stijlcitaten uit onder meer empire en barok, en een imposante kandelaar in de vorm van een middeleeuws kasteel het centrale stuk vormde, daar verwijst *Home Work* naar de knusse, hoopvolle sfeer van het eenvoudige huiselijk leven in bijvoorbeeld de jaren vijftig. Alledaagse gebruiksvoorwerpen als een kolenkit, een set pannen en een koffiepote, zijn tot monumentale proporties vergroot en op fraaie sokkels geplaatst als waren het heilige voorwerpen. Wederom overschrijdt Studio Job hier op prikkelende wijze de grenzen tussen 'kunst' en 'design': het eenvoudige gebruiksvoorwerp dat tot luxe, zelfs tot statusverhogend *objet d'art* gepromoveerd wordt.

Het tweede jaar van het stipendium aan de aanstormende modeontwerper Marga Weimans (Rotterdam, 1970) werd ingevuld met de verwerving van haar collectie *Debut* die begin dit jaar in Parijs gepresenteerd werd. Met deze presentatie deed Weimans een gooi naar het lidmaatschap van het Chambre Syndicale de la Couture, waarmee men officieel het label 'haute couture' mag voeren. Haar uiteindelijke doel is een groot internationaal modehuis te leiden, maar niet nadat ze eerst de grenzen van de mode flink verkend en opgerekt heeft. Naar eigen zeggen streefde Weimans bij het creëren van deze collectie naar 'sublieme schoonheid': overweldigende schoonheid die grenst aan de dreiging van dood en verval. Enkele van de negen outfits zijn zo omvangrijk dat ze naar architectuur neigen, maar er zitten ook eenvoudige kolomjurken bij en zelfs een draagbaar t-shirt. Weimans werkte met tal van materialen, van speciaal bewerkte zijde tot facetkralen en in polyester gedoopte namaakrozen

Het stipendium over 2007 aan beeldhouwer Folkert de Jong is een investering in de grote installatie die de kunstenaar voor zijn tentoonstelling in het najaar van 2009 in het Groninger Museum zal maken en die dan in de collectie zal worden opgenomen.

Nadat in 2004 van Maarten Baas zes meubels uit de serie *Smoke* (verkooldde en met epoxy bewerkte depotstukken uit de museumcollectie) werden gekocht, waren met hem besprekingen gaande over een nieuwe aankoop, ditmaal uit zijn serie *Hey Chair, be a Bookshelf*: schots en scheve 'boekenkasten' gemaakt uit tweedehands meubels. Voor het museum zou hij volgens dit principe een monumentale 'kast' maken, die in onze presentaties zou kunnen wedijveren met bijvoorbeeld de grote kasten van Sottsass en Mendini. We werden enigszins ingehaald door de actualiteit. Slechts enkele weken vóór zijn presentatie tijdens Salone del Mobile in Milaan begon Baas, die zeer intuïtief werkt, aan een nieuwe serie, die tijdens de beurs een regelrechte 'hit' werd. Deze *Clay Furniture* was zo sterk, dat besloten werd aan verwerving uit deze serie voorrang te geven. De meubels zijn gemaakt van vrolijk gekleurde synthetische klei, die telkens met de hand gemodelleerd is op een metalen frame. Elk stuk is in feite een unicum, waarin letterlijk 'de hand' van de maker te bespeuren is. De stukken zien er expressief en wiebelig uit, maar zijn feitelijk zeer stabiel en goed bruikbaar. Voor het Groninger Museum maakte Baas een serie van vijf individuele, manshoge ventilatoren, die een frisse wind door de museumzaal laten waaien... De eerder genoemde kast zal in een later stadium gemaakt en verworven worden.

Van Jan Cremer werd het schilderij 'De Kim' gekocht, dat deel uitmaakte van zijn tentoonstelling *Zeegezichten*, die in 2006 in de middenzaal van het Ploegpaviljoen te zien was. Het is een van de meest monumentale schilderijen uit deze serie van kalme en ontembare, azuurblauwe en kleurlaaiende zeeën. Het werk van Cremer, die aan het begin van zijn carrière eind jaren vijftig, als een van de eersten in Nederland, sterk beïnvloed is door het abstract-expressionisme, werd mede hierom gepresenteerd: met de schilders van de vooroorlogse Ploeg voelde Cremer naar eigen zeggen veel verwantschap.

MAARTEN BAAS

Clay Furniture: Fans, 2007, vijf ventilatoren, verschillende afmetingen, aankoop, 2007.0397, 2007.0408 t/m 0411

JAN CREMER

De kim, 2005, olieverf op doek, 200 x 200 cm, aankoop, 2007.0390

FRONT

- *Horse lamp*, 2006, polyester, 210 x 90 x 230 cm, aankoop (met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum), 2007.0387
- *Horse lamp*, 2006, polyester, 210 x 90 x 230 cm, aankoop (met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum), 2007.0388

STUDIO JOB

- *Home work - Domestic totems and tableaux*, 2006-2007, gepolijst brons, 7-delig, aankoop (stipendium), 2007.0412 t/m 2007.0418, aangekocht met steun van de Mondriaan Stichting
- *Maquette woonwijk Amsterdam*, 2007.0244

OSMO RAUHALA

Things lost in the mist, the river Tuonela II, 2006, videoprojectie op plexiglas box, afmetingen box 120 x 90 x 15 cm, schenking Osmo Rauhala, 2007.0175

PETER STRUYCKEN

Drie wandkleden van Jacquard geweven polyester, 2004-2005, ca. 270 x 160 cm per kled, aankoop (met steun van de Gemeente Groningen):

- *Boulez 27 12 jun 04 - 06 maa 05 09*, 2007.0392
- *Boulez 44 H 17 nov 04 - 06 maa 05 03*, 2007.0393
- *Boulez 45 E 17 nov 04 - 06 maa 05 38 A*, 2007.0394

Dynamisch kleurbeeld bij compositie...explosante-fix... (1971-1993) van Pierre Boulez, 2004-2007, computer-gestuurde lichtprojectie, bruikleen Peter Struycken en Stichting Pierre Boulez, 2007.0391

MARGA WEIMANS

collectie *Debut*, 2007, negen outfits, diverse materialen, aankoop (stipendium), 2007.0398 t/m 2007.0406, aangekocht met steun van de Mondriaan Stichting

AANWINSTEN DE PLOEG EN CONTEXT

Een hoogtepunt van Hendrik Werkmans meer lyrisch getinte druksels, *Muzikale Impressie* uit de periode 1935-37 werd in 2005 door de heer Smid geschonken aan Stichting De Ploeg (*Ploeg Jaarboek 2005*, p. 6). Dezelfde weldoener was in 2007 bereid het grote druksel *Kust van een warm land II*, afkomstig uit de collectie van Ate Zuithoff voor de stichting te verwerven. Het Groninger Museum verwierf ook een prachtig voorbeeld van de druksels die Werkman met behulp van een in de jaren veertig ontwikkelde stempelmethode vervaardigde, *Negerportret* uit 1943, afkomstig uit de collectie Froentjes.

In het kader van de in 2009 geplande tentoonstelling 'Jong in Groningen' die door Henk van Os zal worden samengesteld, werden twee schilderijen verworven, te weten *Zonder titel* van Jo van Dijk en *Boerderij in de negenboerenpolder* van Han Jansen. Het schilderij van Van Dijk behoort tot de serie werken die naar aanleiding van zijn verblijf in Marokko zijn ontstaan. Binnen de reeks is het nieuw verworven schilderij het meest 'los' geschilderd en vormt het een goede aanvulling op wat het museum van hem reeds bezit. Van Jansen bezat het museum nog geen schilderijen. Het verworven schilderij behoort tot de werken die verwant zijn aan de nieuwe figuratieve schilderkunst die in de jaren zestig opbloede. Het werk van Jansen kenmerkt zich door zijn oorspronkelijke visie op het Groninger landschap en vormt een reactie de expressionistische en vooral impressionistische landschapbenadering van de kunstenaars van De Ploeg. Beide werken zijn opgenomen in de voorselectie van de tentoonstelling 'Jong in Groningen' die samengesteld zal worden rond het werk van de belangrijkste kunstenaars die het Groninger kunstleven in de periode 1950-1970 kleurden.

SCHILDERIJEN

JO VAN DIJK

Zonder titel, 1961, olieverf op hardboard, 50 x 62 cm, aankoop, 2007.0114, aangekocht met steun van de Mondriaan Stichting

HAN JANSEN

Boerderij in de negenboerenpolder, 1972, olieverf op doek, 100 x 100 cm, aankoop, 2007.0245

MARTIN TISSING

Eerste sneeuw ('Allersma', Ezinge), 1967/68, was/olieverf op doek, 119 x 89 cm, aankoop, 2007.0407

TEKENINGEN, AQUARELLEN, GOUACHES

HAN JANSEN (1931-1994)

- Elf notitieblokjes met aantekeningen, schetsen en tekeningen, ca. 1968-1984, potlood, pen, viltstift, per blokje ca. 15 x 10 cm, schenking Mariëtta Jansen, 2007.0115-122, 125-127
- documentatiemateriaal: ansichten, flyers, vistitekaartjes, foto's e.d., drukwerk, diverse afmetingen, schenking Mariëtta Jansen, 2007.0130

LEO MEIJER

Portret W. Jos de Gruyter in slaap, tussen ca. 1920-1950, krijt, 38,4 x 29,4 cm, schenking Erven Job Hansen, 2007.0259

BEELDHOUWERKEN

BEN JOOSTEN

Hommage à H.N. Werkman (Monument voor Werkman), 1988, lood en brons, vijfdelig, maximale afmetingen ca. 42 x 29,5 x 7,5 cm, schenking Ben Joosten, 2007.0206

GRAFIEK

ABE KUIPERS

Dichtersessen over de seizoenen (Merelreeks nr 4), april 1945, poëziebundel met houtsnede van Abe Kuipers, 24 x 15,8 x 0,4 cm, schenking Abe Kuipers, 2007.0269

GRAFISCHE VORMGEVING

ABE KUIPERS (1918)

Divers gebruiksdrukwerk, diverse afmetingen, schenking Abe Kuipers:

- *Postpapier Landbouwkombinatie Finsterwolde*, 2007.0231
- *Nieuwjaarswens 1970 Familie Kuipers: Candybars*, 2007.0232

- Omslag: *Rekenen voor houtbewerkers, part-time, f. paludanous, wolters*, 2007.0233
- *Vouwblad: Vertrek W. Jos de Gruyter uit Groningen*, 2007.0234
- *Catalogus tentoonstelling in Groninger Museum, 1967-1968: Aanwinsten uit het Stedelijk*, 2007.0235
- *Presentatieblad tentoonstelling in Groninger Museum, 1970: Vanwege zes miljoen, ontwerp monument voor joodse nazi-slachtoffers door Edu Waskowsky*, 2007.0236
- *Informatieblad tentoonstelling in Groninger Museum, 1972-1973: Schaduw van gisteren, politieke prenten uit de verzameling Wijngaard, Groningen*, 2007.0237
- *Flyer tentoonstelling in Groninger Museum, 1976: Borgen en kastelen*, 2007.0238
- *Nieuwjaarskaart 1969 van Jos en Catharina de Gruyter*, 2007.0260

DOCUMENTATIE

Tentoonstellingspublicatie: Drucker gegen Unterdrücker. Unterirdische Druckerstätigkeit in Holland während der Deutschen Besetzung, 1946.

Hierin o.a. aandacht voor H.N. Werkman en A. Kuipers. Drukwerk, 29,8 x 21 cm, 20-bladig, schenking Abe Kuipers, 2007.0270

DE PLOEG - AANWINSTEN GRONINGER MUSEUM EN STICHTING DE PLOEG

WOBBE ALKEMA (1900-1984)

Ontwerp voor wandschildering voor het huis van Job Hansen (Coringhpoort 1), 1931, potlood, aquarel, gouache, 19,8 x 38,8 cm (tekening), 26,5 x 45,2 (papier), 2007.0193

JAN ALTINK (1885-1971)

- *Ex-libris (Ut 'e librije fen) Dr W.L. Brandsma*, 1941, cliché-druk, 8 x 6,8 cm, 2007.0225
- *De drie kleuren I, 16 teekenvoorbeelden voor de lagere klassen der lagere school, door J. Altink en J. Boer*, 1931, 16-delig losbladig drukwerkje in omslag, NB: onvolledig exemplaar, 12,6 x 10,2 x 0,4 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0261

JOHAN DIJKSTRA (1896-1978)

Fietser in park, ca. 1925, was/olieverf op doek, 50 x 59,5 cm, verso: Landschap met struikgewas en akker, 1924, olieverf op doek, 50 x 59,5 cm, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking ir. G.J. Smid

JOB HANSEN (1899-1960)

- *Tekening appartementencomplex Den Haag Josink*, ca. 1928, potlood en vetkrijt op transparant papier, 7,5 x ca. 19 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0263
- *Tekening appartementencomplex Den Haag, wrsch.* ca. 1928, potlood en vetkrijt op transparant papier, 7,5 x 14,5 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0264
- *Tekening appartementencomplex*, z.j., potlood en vetkrijt op transparant papier, 11,5 x 12,5 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0265
- *Tekening huis Veendam?*, dec. 1931, potlood en vetkrijt op transparant papier, 9,5 x 12,5 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0266
- *Ontwerptekening gevel flatgebouw?*, z.j., potlood en pen op transparant papier, 21,5 x ca. 27,5 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0267
- *Schetsboek*, z.j., potlood- en pentekeningen, 17,3 x 26,8 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0262
- *Script voor poppenkastspel*, 1931, 6 getypte bladen in stofomslag, 29,5 x 21 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0177

JAN JORDENS (1883-1962)

- *Portret van een man: Job Hansen? Henk Knol?*, circa 1935, pletboardets, 22 x 18 cm (beeldmaat), 2007.0241
- *Affiche: kunsthistorisch instituut aquarellen Jordens*, 1957, houtsnede (originele druk), 65 x 40 cm, schenking Ad Petersen, 2007.0176

EKKE ABEL KLEIMA (1899-1958)

- Groen masker, ca. 1935, papiermaché en gouache, ca. 23,5 x 20,5 x 13 cm, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff, 2007.0109

- Rood masker, ca. 1935, papiermaché en gouache, ca. 22 x 12 x 11,5 cm, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff, 2007.0110
- Bruin masker, ca. 1935, papiermaché en gouache, ca. 28 x 14,5 x 11,5 cm, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff, 2007.0111

GEORGE MARTENS (1894-1979)

Affiche voor lezing: *Kunst en industrie Piet v Stam 30 nov Harmonie*, 1920?, aquarel, 96,5 x 72,5 cm, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff, 2007.0112

ALIDA POTT (1888-1931)

Affiche: *Henri Borel lezing 18 mrt De Ploeg*, z.j., collage, houtskool, oostindische inkt, 67 x 56,5 cm, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff, 2007.0113

HENDRIK DE VRIES (1896-1989)

- *Landschap met dromedarissen*, ca. 1932, inkt op papier, 16,1 x 20,4 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0123
- *Theatervoorstelling*, ca. 1932, inkt op papier, 16 x 20,5 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0124

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)

- *Kust van een warm land 1*, 1942, druksel, 102 x 76, bruikleen Stichting De Ploeg, schenking ir. G.J. Smid, 2007.0192
- *Negerkop 2*, 1943, druksel, 50,1 x 32,7 cm, 2007.0199, aangekocht met steun van de Mondriaan Stichting
- *Twee mannen in plantsoen*, 1923, tekening in drukinkt op papier, beeldmaat 25 x 24 cm, 2007.0195
- *Zwart-wit-boek*, okt. 1936, sjabloondruk en lino, 23,5 x 18,2 cm, 20 + 4 pp., 2007.0274
- *Kaft voor een boek: Rouge et noir*, z.j., sjabloondruk en roller, 19 x 29,9 cm, 2007.0286
- *Manifest Echo*, 1938, drukwerk, 31,5 x 24,4 cm, 2007.0280
- *Manifest Ars longa, vita brevis*, 1924, drukwerk, 25 x ca. 21,5 cm, 2007.0282
- *Uitnodiging tot inzending voor Ploeg-tentoonstelling te Amsterdam*, 1926, drukwerk, 36,4 x 23,4 cm, 2007.0279
- *Uitnodiging voor een carnavalsfeest*, jan. 1933, drukwerk, 21,9 x 29,8 cm, 2007.0278
- *Geboortekaart Johannes Tjeerd Hansen 15/12/1926*, handdrukwerk, 35,1 x 21,1 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0281
- *Geboortekaartje Catharina Alida Hansen 3/7/1930*, drukwerk, 9,2 x 14,1 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0283
- *Geboortekaartje Catharina Alida Hansen 3/7/1930 + rekening 4/7/1930*, drukwerk en handgeschreven, 9,2 x 14,1 en 11 x 21,3 cm, schenking Erven Job Hansen, 2007.0284a-b
- *Huwelijksaankondiging Siep van den Berg en Fie Werkman 15 juli 1943*, sjabloondruk, 12,7 x 8,7 cm, schenking erven Job Hansen, 2007.0273
- *Catalogus tentoonstelling De Ploeg in de zalen van Pictura april 1937*, lino (omslag) en druk (binnenwerk), 11,9 x 17,4, 16 + 4 pp., schenking erven Job Hansen, 2007.0272
- *Beknopte letterproef van de elektr. boek- en handelsdrukkerij H.N. Werkman.*, met eenige toepassingen, 1913, drukinkt op papier, karton, 24,2 x 16 x 0,9 cm, schenking Abe en Tanja Kuipers, 2007.0016
- *Tentoonstellingspublicatie: Drucker gegen Unterdrücker. Unterirdische Druckerstätigkeit in Holland während der Deutschen Besetzung*, 1946. Hierin o.a. aandacht voor H.N. Werkman. Drukwerk, 29,8 x 21 cm, 20-bladig, schenking Abe Kuipers, 2007.0270
- Drie kwitanties van drukkerij H.N. Werkman, uitgeschreven voor Job Hansen, 1927-1938, beschreven drukwerk, ca. 11 x 30 cm per stuk, 2007.0287
- Vier rekeningen van drukkerij H.N. Werkman, uitgeschreven voor Job Hansen, 1928-1939, beschreven drukwerk, ca. 13,7 x 21,3 cm per stuk, 2007.0288
- Twee rekeningen van drukkerij Bos & zn - voorheen H.N. Werkman - , uitgeschreven voor mevr. A.A. Hansen-De Vries, weduwe Job Hansen, 1960-1961, beschreven drukwerk, ca. 14,7 x 20,5 cm per stuk, 2007.0289

JAN WIEGERS (1893-1959)

- *Berghut*, z.j., pen op papier, 21,5 x 16,7 cm, 2007.0013
- *Berglandschap met berghut* (recto), *Potloodschets* (verso), z.j., inkt resp. potlood op papier, 17,3 x 21,7 cm, 2007.0014
- *Twee berghutten en figuren in landschap* (recto), *Kleurpotloodschets* (zwart) (verso), z.j., pen resp. potlood op papier, 21,7 x 17,3 cm, 2007.0015
- *Koe in bos* (recto), *Potloodschets* (verso), z.j., pen resp. potlood op papier, 21,6 x 17 cm, 2007.0011
- *Twee koppen* (recto), *Kleurpotloodschets* (verso), z.j., pen resp. kleurpotlood op papier, 16 x 20,2 cm, 2007.0012
- *Zelfportret (op achtergrond zoon Frans in de wieg)*, 1920 (nadruk), beeldmaat 36 x 25 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0200
- *Portret onbekende vrouw*, z.j. [1950-1959], litho, ca. 26 x 22 cm (beeldmaat), schenking dhr. en mevr. Den Ouden, 2007.0276
- Bakjespalet van Jan Wiegiers, gebruikt in de periode 1930-1949, zink + resten olieverf aangelengd met benzine en bijenwas (wasverf), 3 x 36 x 28 cm, schenking dhr. en mevr. Den Ouden, 2006), 2007.0134

ANONIEM PLOEGLID

Ex-libris C. Schilt, z.j. (1920-1980), drukwerk, diameter 5,7 cm, herkomst Ploegarchieff, 2007.0230

DE PLOEG – DIVERSE KUNSTENAARS

- *Het kouter nr 2, januari 1925*, drukwerk, 32,7 x ca. 25 cm, 2007.0248
- *Het kouter nr 2, januari 1925*, drukwerk, 32,7 x ca. 25 cm, 2007.0249
- *Het kouter nr 2, januari 1925* (onvolledig exemplaar), drukwerk, 32,7 x ca. 25 cm, 2007.0250
- *Het kouter nr 3, augustus 1925*, drukwerk, ca. 32,5 x 25 cm, 2007.0251
- *Het kouter nr 3, augustus 1925*, drukwerk, ca. 32,5 x 25 cm, 2007.0252
- *Het kouter nr 3, augustus 1925* (onvolledig exemplaar), drukwerk, ca. 32,5 x 25 cm, 2007.0253
- *Het kouter nr 5, november 1925*, drukwerk, 32,3 x 24,9 cm, 2007.0254
- *Blauw blauw blauw, november 1936*, 23,5 x 18,9 cm, 2007.0268

DE PLOEG - DOCUMENTATIE

- Ansichtkaart van Fie Werkman, gericht aan Job Hansen en zijn vrouw, uit Porta (grens Zwitserland/Italië), dd. 8/10/1950, met potloodtekeningetje van berglandschap en tekstje, 10,5 x 14,8 cm, 2007.0174
- Jury-rapport betreffende de inzendingen van de TEO-Mascotte-prijsvraag, waarin winnend ontwerp van Arnold Molenaar, 1937, 45 pp., 19,4 x 9,9 cm, schenking Betty Geerars-Molenaar, 2007.0242
- Catalogus tentoonstelling *De Ploeg in de zalen van Pictura 17/2/-3/3/1935*, origineel drukwerk, 20,5 x 16 x 0,2 cm, 2007.0389
- Catalogus *Groninger kunstkring de ploeg tentoonstelling 19/12/1953-10/1/1954 in pictura te Groningen*, origineel drukwerk, 18,8 x 12,1 cm, 2007.0204
- Catalogus tentoonstelling *De Ploeg in Pictura 21/12/1954-10/1/1955 + verso schets Tijgerdans*, drukwerk met tekening, 21,8 x 13,9 cm, 2007.0224
- Catalogus *De ploeg pictura Groningen 22/12/1959-10/1/1960*, drukwerk, 24,6 x 16,6 cm, 2007.0205
- *Einladung zur Ausstellungseröffnung: Werkman, Kunsthalle Baden-Baden, 1/4-6/5/1962*, met origineel drukwerk, 21 x 29,6 cm, 2007.0212
- Eerste nummer van *Apollo, maandschrift voor literatuur en beeldende kunsten*, 1945. Met artikel van Johan van Zweden over H.N. Werkman, door Job Hansen volledig (handmatig) geannoteerd. 29 x 20,5 x 2 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0180
- *Kroniek van hedendaagsche kunst en cultuur*, nr 1 juni 1935. In de redactie van dit tijdschrift zat o.a. Jan Wiegiers. Bijdragen van o.a. Ernst Ludwig Kirchner. 36 pp. in omslag. 27,4 x 21,9 x 0,4 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0181
- Tijdschrift *Genius*, 1920. Hierin o.a. artikel Kirchner en originele houtsneden Nele van der Velde n.a.v. bezoek van Kirchner. 35 x 26,5 x 2,5 cm, schenking Frans Wiegiers, 2007.0196
- Poëziebundel *Groninger symphonie, het Munsters-Keulse beleg in 1672*, van Hendrik de Vries, 1958. Met persoonlijk geschreven opdracht: "Van Hendrik de Vries aan Job Hansen 20 Aug. '58", 23,3 x 15,1 x 0,6 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0179
- Eerste druk van poëziebundel *Vlamrood* van Hendrik de Vries, 1920, 17,1 x 13 x 0,4 cm, schenking Kunsthandel/Galerie Richard ter Borg, 2007.0178
- *Werkmandrukkerij circa 1982*, foto, 8,8 x 13 cm, schenking Abe en Tanja Kuipers, 2007.0017

AANWINSTEN ARCHEOLOGIE, GESCHIEDENIS EN REGIONALE KUNSTNIJVERHEID

Een belangrijk aandachtsgebied binnen de collectie oosterse keramiek van het Groninger Museum is de wederzijdse beïnvloeding van oosterse en West-Europese keramiek. In dat kader werd in 1983 een schotel van Delfts aardewerk gekocht. Deze schotel vormde oorspronkelijk het hart van acht aan elkaar passende rijstschotels en is versierd in blauw glazuur met een voorstelling van een tronende Boeddha, omringd door Bodhisattva's. Het aardewerk is rond 1700 gemaakt. In de zomer van 2007 kwamen vier bijpassende rijstschotels ter veiling. Ieder van de vier schotels bevat een voorstelling van twee Boeddha figuren. De randversieringen, medaillons met bloemen, zijn identiek aan de schotel die al in het bezit was van het Groninger Museum. Met dank aan de Vrienden van het Groninger Museum is het gelukt de vier rijstschotels te verwerven. Het wachten is op de laatste vier schoteltjes om de set compleet te maken.

Een andere belangrijke aanwinst is een schilderij met een voorstelling van de Heilige Casimir van Polen. De Heilige Casimir (1458-1484) was een zoon van koning Casimir IV van Polen en leidde een streng en godvruchtig leven met een grote verering voor Maria. Na zijn kroning tot koning nam hij de macht niet op. Zijn leger was te klein en vele soldaten liepen weg. Casimir bleef celibatair en eenvoudig leven en stierf in 1484 aan de pest. In 1602 werd hij heilig verklaard en aangeroepen tegen de pest. Het onderwerp en het grote formaat van het schilderij doen vermoeden dat het afkomstig is uit een Rooms Katholieke schuilkerk. De reden om een portret van de Heilige Casimir op te nemen in een Noord-Nederlandse schuilkerk is wellicht dat meerdere Fries-Groninger stadhouders dezelfde naam droegen als de heilige: Ernst Casimir (1625-1632), Hendrik Casimir I (1632-1640) en Hendrik Casimir II (1664-1696). Het werk wordt door Freerk Veldman, rustend conservator van de Menkemaborg en kenner van het oeuvre van Hermannus Collenius, toegeschreven aan deze kunstenaar.

Het Groninger Museum verwierf in het verleden al onderdelen uit de kunstverzameling van de Groninger Jan Albert Sichterman. Sichterman verliet in 1716 gehaast ons land omdat hij iemand in een duel had gedood. De enige manier om justitie te ontlopen was vluchten naar het oosten, waar hij in Bengalen een goede carrière opbouwde. Bijna dertig jaar na zijn verbanning keerde Sichterman als rijk man terug naar zijn vaderland. Zijn woning aan de Ossenmarkt in Groningen en zijn andere huis in Wildervank vulde hij met zijn verzameling, waaronder oosters porselein. Bij dit porselein waren meerdere complete serviezen voorzien van zijn familie-wapen, de eekhoorn. Onlangs kon een bordje uit deze verzameling op een veiling in Denemarken worden gekocht. In het voorjaar kwamen vier kleine stukken onder de hamer. Ze brachten het nodige op, maar met de hulp van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum lukte het een klein chocoladepotje te verwerven.

Een vroege vorm van de klassiek Groninger brandewijn kom, gemaakt voor de Noord-Drentse markt, vormt een mooie aanvulling voor de zilerverzameling van het museum. De kom draagt het keurmerk 3F, wat staat voor het gildejaar 1659-1660. Het meestersteken G of C gevolgd door een L kan helaas niet duidelijk aan een meester worden toegeschreven. De kom is van het vroegste achtlobbige type met nog rechte wanden en een eenvoudig oor. Het is voorzien van twee familiewapens onder een helm. De wapens konden door de genealoogheraldicus Redmer Alma van het Drents archief worden herkend als de wapens van de familie Baving en de familie Willing. Het echtpaar Luitien Baving en Aaltien Willing wordt in 1672 genoemd in het haardstedenregister van Peize, waar de familie Baving generaties lang heeft gewoond. De brandewijnkom werd dus gemaakt voor een Drents echtpaar uit Peize. In die tijd waren de inwoners van Noord-Drenthe sterk op de stad Groningen georiënteerd. De nieuw verworven brandewijnkom vormt een mooi voorbeeld van deze relatie.

De borg Ewsum behoorde tot de oudste en indrukwekkendste in de provincie Groningen totdat hij in 1863 werd afgebroken. Een aantal voorwerpen uit de borg kregen een plaats in de collectie van het Groninger Museum. In 1920 leende de familie Wierda, die de borg voor sloop gekocht had, het museum een schilderij uit de grote zaal uit. In 1981 kon het Groninger Museum dit schilderij van de hand van Jan Jansz de Stomme, met een voorstelling van de broers Evert en Reint Lewe, met steun van de Vereniging Rembrandt kopen. Het doek is duidelijk versneden, met links en rechtsboven een ingezette hoek. Het schilderij heeft in een grote schouw gezeten waarvan geen afbeeldingen bewaard zijn. Maar sinds 2007 is daarover meer bekend. De familie De Noord uit Veendam schonk het Groninger Museum de bekroning van de haard: een prachtig stuk

snijwerk van twee leeuwen met het wapen van Lewe en Clant. Het snijwerk is toegeschreven aan Jan de Rijk die rond 1710 ook snijwerk voor de kerk van Middelstum maakte. Reint Lewe, getrouwd met Helena Clant van Stedum had de borg van zijn broer geërfd. Zijn zoon Johan huwde in 1709 met Amelia Maria Clant van Nijenstein. Hij heeft een nieuwe schouw laten aanbrengen en het schilderij laten aanpassen. De bekroning is van verschillende houtsoorten gemaakt en is vermoedelijk altijd beschilderd en verguld geweest. Het Groninger Museum zal de bekroning laten restaureren zodat schilderij en schouwfragment samen getoond kunnen worden.

De Stichting Oude Groninger Kerken kreeg in samenhang met haar kerken veel roerende goederen, vooral avondmaalgerei. Enkele delen hiervan, zoals het zilver van de A-kerk, waren alle lange tijd in bruikleen bij het Groninger Museum. Nu heeft het museum ook de resterende zaken in bruikleen gekregen met uitzondering van boekwerken, die naar de Groninger Universiteitsbibliotheek zijn gegaan. De verzameling is divers, maar omvat veelal avondmaalsbekers, schalen, kannen en linnen.

Het Groninger Museum ontving dit jaar een zilveren rococo trekpotje, dat een mooie schakel in een rij opeenvolgende modestijlen vormt. Evenals zilveren theepotten waren de trekpotjes ook gevoelig voor stijlontwikkeling. Het potje met de initialen HF kan worden toegeschreven aan Hermannus Friese. Het werd vermoedelijk in de eerste helft van de jaren vijftig van de 18e eeuw gemaakt, gelet op de inscriptie aan de onderzijde: Aijolt Eenjes Aeltijn Jans 1750. Het trekpotje werd geschonken door een verre verwant van de eerste eigenaren.

Met het oog op de toekomstige presentaties in het Groninger Forum is het Groninger Museum in 2007 begonnen actief voorwerpen te verzamelen uit de twintigste eeuw. Voorbeelden zijn reclamemateriaal van Groninger firma's die vaak landelijke bekendheid genoten, voorwerpen betreffende Groninger sportverenigingen en herdenkingsmateriaal van grote manifestaties. De nadruk ligt op voorwerpen die zich goed lenen voor presentaties en die een verhaal vertegenwoordigen met een niet lokale betekenis.

ARCHEOLOGIE

Twee Delftse (plint)tegels waarop afgebeeld een zeezeven en een vis, 17e eeuw, keramiek, 13 x 13 cm per tegel, schenking Gemeente Groningen (afkomstig uit A-kerkstraat 20 te Groningen), 2007.0008.A-B

SCHILDERIJEN

HERMANNUS COLLENIUS (1650-1723)(TOESCHRIJVING)

De heilige Casimir van Polen, z.j., olie op doek, 153 x 122 (dagmaat), 171 x 39 cm (lijst), aankoop (met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum), 2007.0344

WILLEM BAREND VAN MARLE (1909-1988)

Gezicht op schoenenwinkel Diderich aan het Hoge der A te Groningen, z.j., olieverf op doek, 49,1 x 39,1 cm (dagmaat), aankoop, 2007.0019

TEKENINGEN, AQUARELLEN, GOUACHES

Anoniem (De Groot?)

Portret van een dame in Groninger dracht, ca. 1810, gouache op ivoor, 4,7 x 3,5 cm, aankoop, 2007.0006

OOSTERSE KERAMIEK

Stuk uit Sichterman-servies: Chocolate- of koffiekkan, ca. 1720, porselein, hoogte 12 cm, aankoop (met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum), 2007.0246

Stuk uit Sichterman-servies: Bord, 1735-1745, Chinees porselein, diameter 24,5 cm, aankoop, 2007.0022

Vier rijstschaaftjes (onderdeel van een rijstset), ca. 1700, Delfts blauw aardewerk, 26,5 x 33 cm per schaaftje, aankoop (met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum), 2007.0247

Negenendertig stukken/sets Chinees exportporselein, ca. 1725, afkomstig uit het wrak van de Ca Mau, aankoop:

- Zee-sculptuur, 2007.0135

- Lepel, 11 cm, 2007.0136
- Lepel, 11 cm, 2007.0137
- Lepel, 11 cm, 2007.0138
- Twee theekopjes en schotels, kop 3,7 x 7, schotel 11,5 cm, 2007.0139
- Kop en schotel, kop 3,7 x 6,9, schotel 11 cm, 2007.0140
- Twee kopjes en schoteltjes, kop 3,7 x 6,5, schotel 11 cm, 2007.0141
- Schotel, 10,4 cm, 2007.0142
- Twee schoteltjes, 11,7 cm, 2007.0143
- Twee schoteltjes, 10,5 cm, 2007.0144
- Twee bordjes, 16 cm, 2007.0145
- Twee kop en schoteltjes, kop 3,5 x 6,5, schotel 11 cm, 2007.0146
- Twee kopjes, 3,5 x 6,5 cm, 2007.0147
- Twee kop en schoteltjes, kop 3,5 x 7,2, schotel 11,5 cm, 2007.0148
- Twee kop en schotel, kop 4 x 7,3, schotel 11,7 cm, 2007.0149
- Twee kop en schotel, kop 3,7 x 7,4, schotel 11,7 cm, 2007.0150
- Schotel, 11 cm, 2007.0151
- Schotel, 11,8 cm, 2007.0152
- Schotel, 11,9 cm, 2007.0153
- Kop en schotel, kop 3,6 x 6,8, schotel 11,2 cm, 2007.0154
- Schotel, 12,8 cm, 2007.0155
- Schotel, 10,6 cm, 2007.0156
- Schotel, 11,2 cm, 2007.0157
- Schotel, 11,2 cm, 2007.0158
- Schotel, 10,5 cm, 2007.0159
- Schoteltje, 10,4 cm, 2007.0160
- Twee schoteltjes, 11,7 cm, 2007.0161
- Kopje en schoteltje, kop 3,6 x 7, schotel 11,3 cm, 2007.0162
- Schoteltje, 10,5 cm, 2007.0163
- Schoteltje, 10,7 cm, 2007.0164
- Schoteltje, 11,2 cm, 2007.0165
- Kopje en schoteltje, kop 3,7 x 7,2, schotel 11,2 cm, 2007.0166
- Twee kopjes, 3,4 x 6,9 cm, 2007.0167
- Twee kopjes, 3,6 x 6,5 cm, 2007.0168
- Twee kopjes, 3,4 x 6,8 cm, 2007.0169
- Kopje en schoteltje, kop 3,7 x 6,4, schotel 10,8 cm, 2007.0170
- Kopje en schoteltje, kop 3,6 x 6,9, schotel 10,8 cm, 2007.0171
- Bord, 21,7 cm, 2007.0172
- Bord, 21,9 cm, 2007.0173

OOSTERSE KUNSTNIJVERHEID

Wierookbrander, Meiji-periode (1868-1912), brons, oud museumbezit, 2007.0255

GOUDWERK

Kerkboek met gouden slot, 1867, 15,8 x 9,8 x 6 cm (boek), legaat H.S. Bok, 2007.0002

ZILVERWERK

Anoniem

Brandewijnkom, Groningen 1659/1660, 9,2 x 21,5 x 10,5 cm, aankoop, 2007.0108

Hermannus Friese

Thee-/trekpot, 1749-1750, 15 x 19 cm, schenking dhr drs J.H. Lindenbergh, 2007.0182

Jan Papinck I

Apostellepel (Paulus), met geteld geld motief op steel, 1646-1647, 17,3 x 5,3 cm, aankoop, 2007.0007

Fa. Frans Brugsma

Suikerschip met bewerkte steel bekroond met wapen stad Groningen, voor of in 1934, 14 x 3,3 x 2 cm, legaat H.S. Bok, 2007.0003

N.B.:

Een grote hoeveelheid zilverwerk is opgenomen in de lijst 'Religieuze voorwerpen', verderop in de 'Lijst van aanwinsten'.

TEXTILIA

Vaandel 'Arbeiders muziekvereniging 'Door het volk - Voor het volk' Groningen 1905-1955, opgericht 11 september 1905', 1955, 134 x 86,5 cm, schenking Muziekvereniging Harmonie '67, 2007.0131

Vaandel 'Geheelonthouders muziekvereniging 'Het veilig spoor' opgericht augustus 1919', 1905, 138 x 70 cm, schenking Muziekvereniging Harmonie '67, 2007.0132

Vaandel 'R.K. Harmoniecorps St. Joseph Groningen opgericht in 1920', 1920, 145 x 90 cm, schenking Muziekvereniging Harmonie '67, 2007.0133

Zes monsters van gemeentewapens voor op uniformen van gemeentewerkers (bode's, brugwachters e.d.), borduurwerk, aankoop:

- Hogezaand, 4,2 x 2,8 cm, 2007.0030
- Wildervank, 5 x 6,5 cm, 2007.0031
- Delfzijl, 4,6 x 2,5 cm, 2007.0032
- Slochteren, 4,5 x 2,4 cm, 2007.0033
- Groningen (gouden kroon), 4,5 x 2,7 cm, 2007.0034
- Groningen (zilveren kroon), 4,5 x 2,7 cm, 2007.0035

RELIGIEUZE VOORWERPEN

Groot bruikleen van de Stichting Oude Groninger Kerken, bestaande uit liturgische objecten afkomstig uit oude kerken in de provincie Groningen, o.a. veel kerkzilver:

- Avondmaalsschotel (vervaardiger Lambertus van Giffen II, 1762, zilver (uit kerk Enum), 2007.0325
- Avondmaalskan, steen (uit kerk Fransum), 2007.0351
- Makkumer bord met tekst, aardewerk (uit kerk Grijskerk, Doopsgezind), 2007.0346
- Twee kleine ronde avondmaalsschalen, tin (uit kerk Hornhuizen), 2007.0318
- Grote ronde avondmaalsschaal, tin (uit kerk Hornhuizen), 2007.0319
- Avondmaalsbeker Ernst Douwe Aylia, met deksel, 1684, zilver (uit kerk Hornhuizen), 2007.0321
- Twee avondmaalsbekers, electro-zilver (uit kerk Hornhuizen), 2007.0333
- Avondmaalskan met deksel, 1876, electro-zilver (uit kerk Hornhuizen), 2007.0334
- Avondmaalskan, tin (waarschijnlijk uit kerk Hornhuizen), 2007.0215
- Avondmaalsbeker, 1819, zilver (uit kerk Kiel Windeweer), 2007.0314
- Avondmaalsbeker, 1856, zilver (uit kerk Kiel Windeweer), 2007.0315
- Grote avondmaalsschaal, verzilverd (uit kerk Kiel Windeweer), 2007.0316
- Twee kleine avondmaalsschalen, verzilverd (uit kerk Kiel Windeweer), 2007.0317
- Avondmaalskan, tin (uit kerk Kiel Windeweer), 2007.0352
- Avondmaalsschaal, tin (uit kerk Kiel Windeweer), 2007.0353
- Twee avondmaalsborden, met geprofileerde rand (uit kerk Leegkerk), 2007.0216
- Avondmaalskan, tin (uit kerk Leegkerk), 2007.0307
- Avondmaalskan (karaf), kristal en zilver, 1871 (uit kerk Middelbert), 2007.0228
- Avondmaalsbeker met deksel, 1870, zilver (uit kerk Middelbert), 2007.0320
- Avondmaalsbeker, 1743, zilver (uit kerk Middelbert), 2007.0322
- Avondmaalskan met deksel, 1865, zilver (uit kerk Nieuw-Beerta), 2007.0328
- Avondmaalskan met deksel, 1865, zilver (uit kerk Nieuw-Beerta), 2007.0329
- Avondmaalsbeker, 1720, zilver (uit kerk Nieuw-Beerta), 2007.0326
- Avondmaalsbeker, 1839, zilver (uit kerk Nieuw-Beerta), 2007.0327
- Vierentwintig avondmaalsbekertjes (vervaardiger Loch & Co), 1926, zilver (uit kerk Nieuw-Beerta),

2007.0362

- Avondmaalsschaal, 1752, zilver (uit kerk Nieuw-Scheemda), 2007.0297
- Glasscherven 17e eeuw (uit kerk Obergum), 2007.0357
- Twee vierkante avondmaalsschalen met geschulpte rand, op lage voet, zilver (uit kerk Onbekend), 2007.0332
- Avondmaalskan met deksel, zilver (uit kerk Onbekend), 2007.0336
- Fragment houtsnijwerk (uit kerk Onbekend), 2007.0355
- Houten kist voor textilia (uit kerk Onbekend), 2007.0358
- Eenenvetertig tinnen avondmaalsbekertjes (uit kerk Onbekend), 2007.0359
- Twaalf tinnen avondmaalsbekertjes (vervaardiger Loch & Co) (uit kerk Onbekend), 2007.0361
- Avondmaalslinnen: servet met bloemmotief (uit kerk Onbekend), 2007.0366
- Avondmaalslinnen: servet met bloemmotief (uit kerk Onbekend), 2007.0367
- Avondmaalslinnen: tafellaken met bloemmotief (uit kerk Onbekend), 2007.0368
- Avondmaalslinnen: tafellaken met bladranken (uit kerk Onbekend), 2007.0369
- Avondmaalslinnen: tafellaken met bloemmotieven (uit kerk Onbekend), 2007.0370
- Avondmaalslinnen: servet met plantmotief (uit kerk Onbekend), 2007.0371
- Avondmaalslinnen: servet met driehoekmotief (uit kerk Onbekend), 2007.0372
- Avondmaalslinnen: groot servet (uit kerk Onbekend), 2007.0373
- Avondmaalslinnen: servet (uit kerk Onbekend), 2007.0374
- Linten (uit kerk Onbekend), 2007.0375
- Twee kandelaars hoog model, verzilverd (uit kerk Oosterwijtwerd), 2007.0298
- Avondmaalskan met deksel alpaca, verzilverd (uit kerk Oosterwijtwerd), 2007.0299
- Avondmaalsbeker, met wapen (uit kerk Oosterwijtwerd), 2007.0300
- Avondmaalsbeker, effen (uit kerk Oosterwijtwerd), 2007.0301
- Twee avondmaalsschalen met kartelrand, verzilverd (uit kerk Oosterwijtwerd), 2007.0302
- Doopbekken met standaard, messing en ijzer (uit kerk Oterdum), 2007.0213
- Avondmaalsbeker (vervaardiger Frans Muntinck), zilver, 1609-1610 (uit kerk Pieterburen), 2007.0217
- Avondmaalsbeker (vervaardiger Nanno Folmer), zilver, 1853 (uit kerk Pieterburen), 2007.0218
- Honderd avondmaalsbekertjes (vervaardiger Fa. Hendrik Kamphof), tin (uit kerk Pieterburen), 2007.0219
- Avondmaalsschaal (vervaardiger Fa. J.M. van Kempen & Zoon), zilver, 1893 (uit kerk Pieterburen en Wierhuizen), 2007.0220.A
- Avondmaalsbord (vervaardiger Fa. J.M. van Kempen & Zoon), zilver, 1893 (uit kerk Pieterburen en Wierhuizen), 2007.0220.B
- Avondmaalsbord (vervaardiger Fa. J.M. van Kempen & Zoon), zilver, 1893 (uit kerk Pieterburen en Wierhuizen), 2007.0220.C
- Collectebus, messing (uit kerk Pieterburen), 2007.0221
- Avondmaalslinnen: tafellaken groot (uit kerk Pieterburen), 2007.0222.A
- Avondmaalslinnen: tafellaken klein (uit kerk Pieterburen), 2007.0222.B
- Avondmaalslinnen: tafellaken klein (uit kerk Pieterburen), 2007.0222.C
- Avondmaalslinnen: vijf tafellakens (uit kerk Pieterburen), 2007.0223
- Collectezak-belletje, zilver (uit kerk Pieterburen), 2007.0296
- Sleuteltjes collectebussen (uit kerk Pieterburen), 2007.0376
- Vijfentwintig avondmaalsbekertjes (onedel metaal) (uit kerk Saaxumhuizen), 2007.0214
- Twee avondmaalsbordjes, tin (uit kerk Saaxumhuizen), 2007.0354
- Avondmaalslinnen: tafellaken (uit kerk Saaxumhuizen), 2007.0363
- Avondmaalslinnen: servet (uit kerk Saaxumhuizen), 2007.0364
- Avondmaalslinnen: servet (uit kerk Saaxumhuizen), 2007.0365
- Twee kandelaars, klein laag model, verzilverd (uit kerk Stitswerd), 2007.0304
- Avondmaalsbord, 1924, zilver (uit kerk Stitswerd), 2007.0305
- Avondmaalsbeker, 1715, zilver (uit kerk Stitswerd), 2007.0306
- Avondmaalskan, 1910, kristal (uit kerk Stitswerd), 2007.0350
- Avondmaalsbeker, 1818 (uit kerk Visvliet), 2007.0291
- Avondmaalsbeker, 1855 (uit kerk Visvliet), 2007.0292
- Avondmaalskan, 1865 (uit kerk Visvliet), 2007.0293
- Zeven avondmaalsschaaltjes, verzilverd (uit kerk Visvliet), 2007.0294

- Grote avondmaalsschaal, verzilverd (uit kerk Visvliet), 2007.0295
- Avondmaalsschaal op voet, verzilverd (uit kerk Visvliet), 2007.0303
- Rechthoekig avondmaalsschaaltje, 1858, zilver, (uit kerk Visvliet) ('Hulde...'), 2007.0330
- Rechthoekig avondmaalsschaaltje, 1858, zilver (uit kerk Visvliet) ('Ter gedachtenis...'), 2007.0331
- Vijftig avondmaalsbekertjes, tin (uit kerk Visvliet), 2007.0360
- IJzere kist (uit kerk Visvliet en Pieterzijk), 2007.0356
- Avondmaalsbeker, 1823, zilver (uit kerk Wehe), 2007.0309
- Avondmaalskan met deksel, tin (uit kerk Wehe), 2007.0310
- Kleine ovale avondmaalsschotel, tin (uit kerk Wehe), 2007.0311
- Grote ovale avondmaalsschotel, tin (uit kerk Wehe), 2007.0312
- Avondmaalsbeker, met doornenrand en Zweedse munt in bodem, zilver (uit kerk Zuurdijk), 2007.0308
- Chinees bord (groot) (uit kerk Zuurdijk), 2007.0347
- Chinees bord (kleiner) (uit kerk Zuurdijk), 2007.0348
- Chinees bord (kleinst) (uit kerk Zuurdijk), 2007.0349

MUNTEN EN PENNINGEN

Eerepenning Gemeente Groningen, 1903, zilver, 4,5 x 0,3 cm, aankoop, 2007.0018

Raadsteken Groningen 1591, brons, ca. 2,3 cm, 3,4905 gr, aankoop, 2007.0036

Zeven stad-Groninger munten, 1425-1506, aankoop (uit collectie De Wit):

- Grootken, ca. 1,7 cm, 0,3420 gr, 2007.0023
- Grootken, ca. 1,7 cm, 0,6020 gr, 2007.0024
- Vlieger, 1499, ca. 2,3 cm, 2,8306 gr, 2007.0025
- Dubbele penning, ca. 1,9 cm, 0,5234 gr, 2007.0026
- Dubbele penning, ca. 1,9 cm, 0,4221 gr, 2007.0027
- Penning, ca. 1,3 cm, 0,3102 gr, 2007.0028
- Penning, ca. 1,4 cm, 0,1620 gr, 2007.0029

Eenenzeventig munten, gevonden in de periode 2000-2003 in de provincie Groningen, afkomstig uit diverse perioden en landen en streken, aankoop (collectie Regtop II):

- Munt, ca. 1,7 cm, 2007.0037
- Munt, ca. 1,7 cm, 2007.0038
- Poolse munt, ca. 1,9 cm, 2007.0039
- Romeinse denarius, -20-192, ca. 1,9 x 1,6 cm, 2007.0040
- Romeinse sestertius, 0-192, ca. 2,6 x 1,4 cm, 2007.0041
- Romeinse denarius, Commodus (177-192), ca. 1,8 cm, 2007.0042
- Romeinse follis / aes III, Constantius II c.s., 337-361, ca. 1,7 cm, 2007.0043
- Romeinse follis: Magnentius (350-353), ca. 2,2 cm, 2007.0044
- Romeinse aes: Valentianus II 375-392, ca. 1,4 cm, 2007.0045
- Sceatta (Fries/Frankisch?), ca. 720, continentaal, ca. 1,1 cm, 2007.0046
- Pfennig Osnabrück: Koenraad I van Velber 1227-1239, ca. 1,7 cm, 2007.0047
- Penning Gelre: Otto II 1229-1271, ca. 1,2 cm, 2007.0048
- Penning Gelre: Otto II 1229-1271, ca. 1,1 cm, 2007.0049
- Engelse penny: Hendrik III 1247-1272, ca. 1,3 cm, 2007.0050
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,2 cm, 2007.0051
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,5 cm, 2007.0052
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,5 cm, 2007.0053
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,5 cm, 2007.0054
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,4 cm, 2007.0055
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,4 cm, 2007.0056
- Duitse pfennig (Münster?), ca. 1250-1300, ca. 1,4 cm, 2007.0057
- Pfennig Osnabrück: Koenraad van Rietberg 1270-1349, ca. 1,4 cm, 2007.0058
- Pfennig Osnabrück: Koenraad van Rietberg 1270-1297, ca. 1,4 cm, 2007.0059
- Pfennig Osnabrück: Koenraad van Rietberg 1270-1297, ca. 1,5 cm, 2007.0060
- Pfennig Osnabrück: Koenraad van Rietberg 1270-1297, ca. 1,5 cm, 2007.0061

- Pfennig Osnabrück: Koenraad van Rietberg 1270-1297, ca. 1,4 cm, 2007.0062
- Pfennig Osnabrück: Koenraad van Rietberg 1270-1297, ca. 1,4 cm, 2007.0063
- Pfennig Osnabrück: Engelbert III van Weyhe (1309-1320)?, ca. 1,4 cm, 2007.0064
- Henegouwse tweederde ruitergroot: Margaretha van Constantinopel ca. 1275-1290, ca. 2 cm, 2007.0065
- Brabantse sterling: Jan I (1268-1294), 1277-1282, ca. 1,7 cm, 2007.0066
- Pfennig Lippe, Simon I (1275-1344)?, ca. 1290-1310, ca. 1,9 cm, 2007.0067
- Selwerdse halve ruitergroot: Ludolf I van Selwerd 1300-1327, ca. 2,1 cm, 2007.0068
- Coevordse halve groot met leeuw: Reinoud II 1324-1370, ca. 2,2 cm, 2007.0069
- Coevordse halve groot met leeuw: Reinoud II 1324-1370, ca. 1 x 1 cm, 2007.0070
- Coevordse halve groot met leeuw: Reinoud II (1315/1324-1370), 1331-1370, ca. 2,2 cm, 2007.0071
- Coevordse halve groot met leeuw: Reinoud II (1315/1324-1370), 1331-1370, ca. 2,2 cm, 2007.0072
- Selwerdse halve groot: Hendrik I 1347-1356, ca. 2,1 cm, 2007.0073
- Stralsundse witte: Stralsund 1349-1381, ca. 1,8 cm, 2007.0074
- Berghse tourse groot: Willem I van den Bergh 1354-1387, ca. 2,5 cm, 2007.0075
- Coevordse halve groot: Johan van Coevorden 1369-1376, ca. 1,9 cm, 2007.0076
- Oostfriesse witte: Ocko I. tom Brok (?-1391), ca. 1385, ca. 1,8 cm, 2007.0077
- Utrechtse gulden: Rudolf van Diepholt, postulaat/bisschop 1433-1455, ca. 2,3 cm, 2007.0078
- Bourgondisch Nederlandse groot: Philips de Schone (1482-1506) 1493-1496, ca. 2,4 cm, 2007.0079
- Münsterse drittelschilling: Erik van Saksen-Lauenburg 1508-1522, ca. 1,9 cm, 2007.0080
- Utrechtse duitken, 1520, ca. 1,6 cm, 2007.0081
- Munt buitenland, ca. 2 cm, 2007.0082
- Munt Groningen dubbele penning, ca. 1500-1520, ca. 1,7 cm, 2007.0083
- Munt Groningen halve plak of grootken, ca. 1525, ca. 1,6 cm, 2007.0084
- Munt buitenland, ca. 1,7 cm, 2007.0085
- Munt buitenland, ca. 1,7 cm, 2007.0086
- Munt buitenland, ca. 1,9 cm, 2007.0087
- Groningen penning, ca. 1500-1520, ca. 1,4 cm, 2007.0088
- Munt Groningen plak 1584 (gehalveerd), ca. 1,7 cm, 2007.0089
- Munt Groningen magerman of kwart stuiver 1589, ca. 2 cm, 2007.0090
- Penning Groningen raadsteken, ca. 1550-1560, ca. 1,9 cm, 2007.0091
- Flabbe 4 stuivers Groningen-stad 1580, ca. 3 cm, 2007.0092
- Penning Groningen raadsteken 1595, ca. 2,4 cm, 2007.0093
- Plak Groningen-stad 1587, ca. 2 cm, 2007.0094
- Munt Groningen dubbele plak 1560, ca. 2 cm, 2007.0095
- Munt Groningen grootken, ca. 1540, ca. 1,3 cm, 2007.0096
- Munt Groningen plak 1601, ca. 1,6 cm, 2007.0097
- Munt Groningen grootken, ca. 1540, ca. 1,3 cm, 2007.0098
- Munt Groningen grootken, ca. 1530, ca. 1,5 cm, 2007.0099
- Munt Groningen grootken, ca. 1540, ca. 1,5 cm, 2007.0100
- Munt Groningen grootken, ca. 1540, ca. 1,6 cm, 2007.0101
- Munt Groningen grootken, ca. 1540, ca. 1,5 cm, 2007.0102
- Munt Groningen grootken, ca. 1530, ca. 1,6 cm, 2e bekende exemplaar, 2007.0103
- Penning Groningen raadsteken, ca. 1540, ca. 1,8 cm, 2007.0104
- Penning Groningen raadsteken, ca. 1540, ca. 1,9 cm, 2007.0105
- Penning Groningen raadsteken, ca. 1540, ca. 1,8 cm, 2007.0106
- Penning Groningen raadsteken, ca. 1540, ca. 1,7 cm, 2007.0107

Drie munten, in 1949 gevonden in Termunten, vondstnr's 8-10, schenking Groningen Institute of Archaeology:

- Stad Groningen - vlieger (stuiver), 1400-1499, 3 cm, 2,7376 gram, 2007.0184
- Saksen-Weimar-Eisenach 3 gute pfennige, 1750-1799, 2,4 cm, 3,1573 gram, 2007.0185
- Oost Friesland - Keno hoofdeling in Brokmerland - halve wit, 1399-1417, 1,5 cm, 0,5314 gram, 2007.0186

Drie biermunten 22e lustrum RKSv Albertus Magnus voorjaar 2007 ('Grand prix'), paars kunststof, 2,9 x 0,2 cm per muntje, schenking Albertus Magnus, 2007.0198

HISTORISCHE VOORWERPEN

Kroon schouw borg Ewsum Middelstum, toegeschreven aan Jan de Rijk, ca. 1700-1710, houtsnijwerk eikenhout, schenking dhr en mevr. K.G. Noord-Onnen te Veendam, 2007.0345

Fotolijstje met beschildering: RNVR Bristol Groningen 1917, hout, 19,1 x 11,9 x 1,5 cm, aankoop, 2007.0203

Katoenen bovenarmband Binnenlandse Strijdkrachten met opschrift: 'ORANJE', 1940-1945 (WOII), 10,5 x 27,5 cm, schenking Erven Job Hansen, 2007.0243

Boterklok (mal voor het maken van boter in de vorm van een klok), 19e eeuw, hout, diameter 12 cm, hoogte 12,5 cm, legaat H.S. Bok, 2007.0004

Kaart nr 10 uit J. Jaegers Atlas der Nederlanden, 4e druk: *Provincie Groningen met aanduiding der wadden alsmede der monden van de Eems en gedeeltelijk van het Vriesche gat*, door J. Jaeger (ontwerper en lithograaf) en J. Oomkens (drukker en uitgever), ca. 1860, litho gedrukt op linnen, legaat H.S. Bok, 2007.0001

Naamplaat: 'J. Hommes, directeur hogere burgers school 5 j.c.', ca. 1920, zwart glas, 40 x 49,8 x 0,7 cm, aankoop, 2007.0183

Mok 'Groningen 950', 1990, porselein, 9,2 x 10 cm, aankoop, 2007.0271

Sjaal 'Groningen 950', 1990, 77 x 77 cm, schenking Lieke Veldman-Planten te Winsum, 2007.0324

Reclameplaat 'NV Vereenigde bierbrouwerijen Keizer Barbarossa Groningen', ca. 1930, kleurenlitho in originele lijst, 51 x 70 cm (litho), 78 x 96 x 3 (lijst), aankoop, 2007.0129

Reclameplaat 'Wagenborg's passagiersdiensten te Delfzijl (veerdienst)', ca. jaren '30-50 20e eeuw, email en verf op ijzer, 65 x 50 x 0,2 cm, aankoop, 2007.0194

Doosje 'J.J. Woldring Galanterieën te Groningen', ca. 1930, karton, 2,6 x 9,2 x 6,1 cm, legaat H.S. Bok, 2007.0005

Theezeefje op Delfts blauw bakje van de firma 'Insulinde Groningen koffie-thee', z.j., bakje: Delfts aardewerk (blauw), zeefje: onedel metaal, 3,5 x 7,5 x 12 cm, aankoop, 2007.0021

Tegeltableau 'Gasbedrijf Hunsingo 1962-1990', 48 x 29,9 x 1,6 cm, schenking Kringloopwinkel Coleurop te Uithuizen, 2007.0313

Soepbord en schoteltje 'Renbaan Stadspark', ca. 1975-1999, keramiek, bord 4,4 x 23,8, schoteltje 2 x 14,3 cm, aankoop, 2007.0239

Kop en schotel 'Cafetaria Succes', ca. 1970-1989, porselein, 6,9 x 8,8 (kop) en 2 x 14 (schotel)cm, aankoop, 2007.0290

Kop en schotel 'Gemeente Groningen', 1970-1979, porselein, 6,3 x 10,5 en 2,3 x 14 cm, aankoop, 2007.0275

Glas 'Gemeentewapen Groningen', ca. 1965, 13,5 x 6,9 cm, schenking mevr. Zijlstra, 2007.0229

Glas 'Gemeentewapen Hoogkerk', ca. 1965, 13,9 x 6,6 cm, aankoop, 2007.0386

Glas 'Restauratie Martinikerk', ca. 1964, 14 x 6,1 cm, schenking mevr. Zijlstra, Groningen, 2007.0227

Glas 'Schoolvereniging Demeter (Rijks Hogere Landbouwschool Groningen) 1913-1968', 17 x 5,8 cm, 2 ex., schenking J.D Noteboom-Bijlk, 2007.0256-257

Glas 'Algemene - en bedrijfshandbalbond, opgericht 1 april 1949', na 1949, 14 x 6,6 cm, aankoop, 2007.0382

Glas 'Barbarossa', ca. 1960-1969, 12,5 x 6,4 cm, schenking A.T. Clason, 2007.0335

Glas 'FC Groningen', ca. 1970, 17 x 6,3 cm, schenking mevr. Zijlstra, Groningen, 2007.0226

Glas 'Handbal Club Groningen', ca. 1945-1970, 12,4 x 6,6 cm, schenking mevr. J. Eiking-Smid te Assen, 2007.0323

Glas 'Groninger zwem- & poloclub 1924-1964', 14 x 6,1 cm, aankoop, 2007.0377

Glas 'GRC 1902-1962', 13,2 x 7,1 cm, aankoop, 2007.0378

Glas 'GRC 1902-2002', 13,1 x 5,6 cm, aankoop, 2007.0379

Glas 'GVAV Rapiditas', 20e eeuw, 14,3 x 6,5 cm, aankoop, 2007.0380

Glas 'Handbalvereniging Succes 15 jaar jubileum', 20e eeuw, 14 x 6,6 cm, aankoop, 2007.0381

Glas 'Algemene - en bedrijfshandbalbond, opgericht 1 april 1949', na 1949, 14 x 6,6 cm, aankoop, 2007.0382

Glas 'Voetbalvereniging Gruno', ca. 1965, 14,2 x 6,6 cm, aankoop, 2007.0383

Glas 'Voetbalvereniging Blauw geel 1915', na 1915, 14 x 6,5 cm, aankoop, 2007.0384

Glas 'DGV Brunhilde 1925-1965', 14 x 6,6 cm, aankoop, 2007.0385

COLLECTIES

Het op 11 januari 2007 officieel geopende depot is gedurende het afgelopen jaar volledig in gebruik genomen. In het verhuurbare deel van 1000 m² hebben de Groninger Archieven hun intrek genomen.

Inmiddels kan geconcludeerd worden dat het gebouw ruimschoots aan de vooraf gestelde eisen voldoet. Het klimaat is buitengewoon constant en de beveiligingssystemen functioneren naar behoren. Bovendien ervaren de medewerkers van de afdeling collecties, zeker in vergelijking met de oude depotsituatie, het nieuwe gebouw als een prettige werkomgeving.

De nieuw verworven vierkante meters blijken bovendien zeer handig als overslagruimte bij tentoonstellingen in het Groninger Museum. Enkele grote projecten zouden zelfs niet mogelijk zijn geweest zonder de extra vierkante meters in Hoogkerk.

Niet alleen op logistiek gebied draagt de afdeling collecties bij aan de presentaties in het museum. Meer en meer raakt de afdeling betrokken bij de op- en afbouw van tentoonstellingen, met name op het gebied van de conditierapportage en de installatie of opbouw van gecompliceerde objecten. De administratie en praktische organisatie rondom tentoonstellingen wordt in sommige gevallen ook gedaan door een medewerker van de afdeling collecties.

Het beheer en behoud van de eigen collectie van het Groninger Museum is in 2007 echter tot de belangrijkste taak van de afdeling blijven behoren.

BRUIKLEENEN

Het aantal bruikleenaanvragen is afgelopen jaar, ten opzichte van 2006, gelijk gebleven. De collectie mag zich nog steeds verheugen op grote belangstelling van regionale, nationale en internationale museale instellingen.

De belangstelling voor de werken van De Ploeg in het buitenland vertoonde nog steeds een stijgende lijn. De samenwerking op dit gebied met zowel Duitse als Zwitserse musea heeft zijn vruchten afgeworpen.

Het in de voorgaande jaren aangescherpte bruikleenbeleid heeft het Groninger Museum in 2007 gehandhaafd. Aspecten als veiligheid en klimatologische omstandigheden van de aanvragende instantie worden kritisch onder de loep genomen en de zogenaamde conditierapportage heeft meer aandacht gekregen. Bijzonder grote bruikleenaanvragen en het in enkele gevallen aanleveren van complete tentoonstellingen leggen een groot beslag op de medewerkers van de afdeling collecties. Mede daarom hebben wij gemeend in dergelijke gevallen een onkostenvergoeding te moeten vragen.

Het aanscherpen van het bruikleenbeleid en het vragen van een onkostenvergoeding in uitzonderlijke gevallen heeft echter niet geleid tot een afname van het aantal aanvragen.

Bovendien blijft het Groninger Museum er naar streven ook in de toekomst zoveel mogelijk bruikleenaanvragen te honoreren.

EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

PUBLIEKSINFORMATIE

In dit jaar verschenen museummagazines bij de tentoonstellingen *Mariko Mori*, *De Kring rond Kirchner/P. Struycken*. *Het digitale paradijs* en *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden* onder eindverantwoordelijkheid van de coördinator educatie. De redactieraad kwam drie keer bijeen. Een speciaal museummagazine/catalogus werd gemaakt als begeleiding van de tentoonstelling *Vamos! 50 jaar Nederlandse kunst op Ibiza*, die gepresenteerd werd in Amsterdam en op Ibiza.

Audiotoers werden gemaakt bij *Mariko Mori* en *De Kring rond Kirchner*. Voor de tentoonstelling *Russische Sprookjes* werd een multimediatouer ontwikkeld door stagiaire Janneke Reedijk van de Reinwardt Academie. In dezer multimediatouer gaven teksten, afbeeldingen, muziekfragmenten en korte filmpjes een extra beleving aan geselecteerde schilderijen en illustraties op de tentoonstelling. De kindertour Art trek over het gebouw bleef gehandhaafd en bij de expositie *Russische Sprookjes* werd een speciale trek ontwikkeld, een zoektocht door de sprookjes, door stagiaires Nora Hulsink en Marieke Mantje. Bij de tentoonstelling *Russische Sprookjes* werd een gratis tekstboekje voor elke bezoeker gemaakt, in Nederlands en Engels. Hierin werden 46 werken kort beschreven. Voor de digitale nieuwsbrief werden inhoudelijke bijdragen geleverd. De nieuwe afdeling Publiekszaken was verantwoordelijk voor de begeleiders van de *Wave Ufo* van *Mariko Mori*. Hiervoor werden begeleiders geworven, geïnstrueerd en werd een organisatorisch systeem ontworpen.

VOORTGEZET ONDERWIJS

Het in 2006 gestarte CKV project rond Akseli Gallen-Kallela werd met succes voortgezet. Het aanbod bestond uit workshops voor vmbo en havo/vwo op school; een digitale lesbrief; en diverse kijkwijzers. Dit project werd verzorgd door Rosanne Bakker, stagiaire van Academie Minerva. De workshops op scholen werden gegeven door studenten van Academie Minerva.

Docenteninformatiebijeenkomsten werden gehouden bij de tentoonstellingen *Mariko Mori* en *De Kring rond Kirchner/ P. Struycken*.

Op de educatie website verschenen lesbrieven over *Mariko Mori* (verzorgd door stagiaire Tonneke Mulder), *De Kring rond Kirchner en P. Struycken* (verzorgd door stagiaire Jona Huizing) en *Russische Sprookjes*. De lesbrieven werden vergezeld door kijkwijzers voor vmbo en havo/vwo.

In 2007 werden ook de bestaande projecten Artogather en Kunst in Bedrijf voor vmbo verder aangeboden en gebruikt. Ook de pop-up kijkwijzer, ontworpen door studenten van Academie Minerva, werd veel gebruikt. Daarnaast werd maatwerk geboden voor speciale verzoeken.

KINDEREN EN BASISONDERWIJS

Ook voor het basisonderwijs werden grote projecten ontwikkeld rondom *Gallen-Kallela* en *Russische Sprookjes*. Evenals vorige jaren werden studenten van de Pabo onder begeleiding van Elsje Huij aangezocht en ingewerkt om de workshops op scholen uit te voeren.

In 2007 ontwikkelde het team museumdocenten ook programma's bij de lopende tentoonstellingen en zorgde voor een passende aankleding van het kinderatelier.

Voor de SKSG werd een reeks van 8 middagen verzorgd rondom *Gallen-Kallela*, resulterend in een eindpresentatie.

VOLWASSENEDUCATIE

In augustus 2007 is er gestart met het geven van workshops aan volwassenen. Vooral de unit Educatie van het Alfa college heeft deze workshops afgenomen. Het betreft volwassenen die de Nederlandse taal nog niet machtig zijn. De workshop werd gegeven in verschillende wijkcentra. Het onderwerp gaat over een actuele tentoonstelling in het museum. Tot nu toe is er vooral voor De Ploeg gekozen. Een week later gaan de cursisten de aansluitende tentoonstelling in het museum bekijken, in dit geval de tentoonstelling *De Kring rond Kirchner*.

SAMENWERKING

Voor educatie is samenwerking met collega's en verwante instellingen heel belangrijk. Er is een structurele samenwerking met de docentenopleiding van Academie Minerva en de Pabo voor het verzorgen van workshops op scholen.

De succesvolle samenwerking met de studentenvereniging IK (studierichting Kunst, Cultuur en Media van de RUG) werd voortgezet met museumsalons bij de tentoonstellingen van *Mariko Mori* en *Russische*

Sprookjes en een speciale ontvangst bij met lezing van Osmo Rauhala. De avonden werden door gemiddeld 125 studenten bezocht. Naast een lezing en rondleiding waren op deze avonden een muzikale act en demonstratie geprogrammeerd.

In samenwerking met de vakgroepen Kunstgeschiedenis, Scandinavistiek en Finoegristiek van de RUG werd naar aanleiding van de tentoonstelling *Gallen-Kallela* in het museum een collegereeks georganiseerd met diverse gastsprekers. Studenten konden hierin tentamen doen en de reeks was tevens open voor geïnteresseerden van buiten de universiteit.

In samenwerking met de Weekendschool Groningen en Academie Minerva werd op vier zondagen in september-oktober een workshop gegeven rondom *De Kring rond Kirchner*. Na een rondleiding in het museum gingen de leerlingen aan de slag met diverse beeldende opdrachten onder begeleiding van studenten van Academie Minerva. De laatste zondag was een eindpresentatie voor ouders en belangstellenden. Met Stichting De Vrolijkheid werd op een zaterdagmiddag in november een bijeenkomst verzorgd voor allochtone kunstenaars en jongeren in het kader van reizen en ontmoeten.

In samenwerking met CJP werd een *pilot* gestart voor de nieuwe cultuurkaart voor leerlingen tijdens de tentoonstelling *Mariko Mori*. Hiervan werd verslag gedaan op de website van CJP en in CJP magazines.

In samenwerking met choreografe Aglaya Koika en de USVA werd een voorstelling *Runen* in het kader van *Gallen-Kallela* ontwikkeld en gegeven tijdens het nationale museumweekend op 14 en 15 april.

Met I3d werd een virtueel spel voor basisschoolleerlingen ontwikkeld (www.i3d.nl) en in juni gepresenteerd in het museum.

WORKSHOPS

In de loop van het jaar werden diverse workshops voor kinderen gegeven: dagworkshops over *Gallen-Kallela* door Keramiekatelier Krullebaar (2 x) en workshops door museumdocenten. De museumdocenten verzorgden verder een open kinderatelier bij diverse tentoonstellingen en op de Ploegdag van mei en een presentatie op de Noorderzon markt van 27 augustus.

LEZINGEN EN ONTVANGSTEN

De coördinator educatie verzorgde lezingen in het museum en daarnaast lezingen / ontvangsten voor leerlingen van het Werkmancollege, leerlingen van RSG de Borgen met Italiaanse gasten, studenten van de Pabo, studenten van het Alfacollege (MBO) en Noorderpoortcollege (eerstejaars), eerstejaars kunstgeschiedenis, de studievereniging Meander van Kunstgeschiedenis en studenten van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Voor de studentenvereniging IK van de opleiding Kunst, Cultuur en Media verzorgde hij twee maal een beroepsoriëntatie. Verder verzorgde hij de instructierondleidingen bij nieuwe tentoonstellingen voor medewerkers van het museum.

Buiten het museum gaf de coördinator lezingen op Academie Minerva (voorlichting over educatie in musea), lezingen in Zutphen en Deventer voor het Nederlands Klassiek Verbond.

De coördinator en Geertje de Groot werkten mee aan een onderzoek naar cultuureducatie in het Nederlandse onderwijs door Prof. Anne Bramford in opdracht van het ministerie van OCS&W, waarvan het rapport verscheen in december.

De coördinator werd lid van de Werkveld Advies Raad van de docentenopleiding van Academie Minerva.

De afdeling educatie werkte dit jaar in de volgende samenstelling: naast de coördinator, werkte Geertje de Groot aan een nieuw project voor volwasseneneducatie en speciaal onderwijs.

De stagiaires Rob Smit, Marloes van den Berg (januari-juni), Nora Hulsink en Marieke Mantje (vanaf september) leverden belangrijke bijdragen aan alle lopende en nog te ontwikkelen projecten. Rosanne Bakker rondde haar afstudeeronderzoek over museumeducatie en workshops voor voortgezet onderwijs af. In korte stages verzorgden Tonneke Mulder en Jona Huizing digitale lesbrieven en kijkwijzers voor het voortgezet onderwijs. Janneke Reedijk ontwikkelde de multimediatool voor Russische Sprookjes en leverde bijdragen aan de tekstboekjes en het museummagazine bij deze tentoonstelling. Het team museumdocenten werd versterkt door de komst van Odile van de Stel.

Aantal leerlingen basisonderwijs en voortgezet via boekingen:

Onderwijs	Aantal	Gallen-Kallela	Brood	Struycken	Gebouw	Mori	Kirchner	De Ploeg	Rus. Spr
Basis	2788	177	12		143	16	601	603	
Voortgezet	6120	471	106	60	870	148	164		
MBO	647	20		25	287	65			50
HBO	293				70				

Door de speciale museumjaarkaart voor basisscholen en voortgezet onderwijs bezochten veel leerlingen ook regelmatig het museum zonder hiervoor als groep te boeken. Deze bezoeken worden niet begeleid door museumdocenten en worden dus niet via boekingskantoor of kassa geregistreerd. Daarnaast werden voor de tentoonstelling *Gallen-Kallela* en over De Ploeg 43 schoolworkshops gegeven door museumdocenten; totaal aantal leerlingen 1003. Daarvan waren zes workshops voor volwasseneneducatie i.s.m. het Alfacollege, op diverse locaties in de stad, in de periode oktober t/m november. Deze workshops werden gevolgd door een begeleid museumbezoek.

TOEKOMST

In de loop van het jaar is gewerkt aan beleid voor de toekomst, dat de komende jaren zichtbaar wordt bij diverse tentoonstellingen en projecten. Naast de aandacht voor allochtonen, en volwasseneneducatie, zijn er plannen om meer jongeren en studenten via een interactieve site hun mening te laten vormen en dit middels een onderzoek verder evalueren en verfijnen. Tevens wordt gewerkt aan een bijzonder project waarin speciaal onderwijs, kunstenaars en museumeducatie een installatie en schoolworkshops ontwerpen. Hierin worden allerlei ervaringen betrokken: kijken, luisteren, ruiken, voelen.

MUSEALE PUBLIEKSACTIVITEITEN

De museale publieksactiviteiten stonden in 2007 vooral in het teken van de tentoonstellingen *Akseli Gallen-Kallela. De magie van Finland*, *Mariko Mori. Oneness*, *De kring rond Kirchner. Expressionismus aus den Bergen en P. Struycken. Het digitale paradijs*. Er zijn diverse evenementen en/of openingsmanifestaties georganiseerd bij deze, maar ook bij andere tentoonstellingen.

TENTOONSTELLINGSOPENINGEN

De eerste tentoonstelling die in 2007 officieel werd geopend betrof *Osmo Rauhala. Voordat de horizon werd doorbroken*. Overige 'kleinere' tentoonstellingen die in 2007 werden geopend zijn *Werkman Online!*, *Graffiti tekeningen*, *De collectie Jan Bouman*, *Gebaren van verf*, *Atelier Beijing*. *Zhuang Hong Yi & Lu Luo* en *Zoltin Peeter. Nordic Solutions/Problems*.

De inhoudelijke inleiding van de opening van *Mariko Mori. Oneness* werd verzorgd door de kunstenaar zelf, voorafgegaan door een welkomstwoord van Kees van Twist. Vervolgens was er gelegenheid de tentoonstelling te bezichtigen en werd de gasten Japanse cocktails en sushihapjes geboden, sfeervol omlijst door muzikaal repertoire van DJ x – O – x. Afsluitend was voor de kunstenaar en een select aantal speciale gasten een diner elders in de stad georganiseerd.

Dit jaar werden voor het eerst twee openingen op één dag werden gecombineerd: de openingen van *De kring rond Kirchner* en *P. Struycken*.

In de ochtend had in het Auditorium de opening plaats van *De kring rond Kirchner*, waar Han Steenbruggen zorgde voor een inleiding. Daarna werd de tentoonstelling door de gasten bezocht en vond aansluitend, voor een select aantal genodigden, een lunch plaats in het Onderwatercafé.

In de middag werd de tentoonstelling *P. Struycken* officieel geopend door Kees van Twist en Ruud Schenk, met als speciale gasten Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje en Peter Struycken en in aanwezigheid van loco Commissaris van de Koningin Marc Calon en Burgemeester Jacques Wallage.

Deze openingsdag was tegelijkertijd de presentatie van het nieuwe seizoen in de vorm van een speciale Publieksdag. Het publiek kon gratis 'ontbijten' met de directieleden in de Entreehal van het Museum waar een ontbijtbuffet was opgesteld. Na een welkomstwoord gaf Kees van Twist in een uitgebreide uiteenzetting de plannen voor de komende jaren weer. Vervolgens kon het publiek met een entreebewijs gratis deelnemen aan diverse activiteiten rondom de geopende tentoonstellingen, maar tevens aanschuiven bij lezingen vooruitblikkend op het komende seizoen. Er waren excursies georganiseerd naar het werk van Peter Struycken in de parkeergarage aan de Ossenmarkt en in het Martiniziekenhuis, er waren instaprondeleidingen van alle tentoonstellingen in het Museum, in het kinderatelier werden kinderen begeleid door museumdocenten en Orkest De Volharding verzorgde een bijzonder optreden in de Entreehal. Verder werden documentaires geboden en lezingen door o.a. Jonneke Jobse, Ety Mulder, Steven Kolsteren, Han Steenbruggen, Carlijn Ubbens en Sue-an van der Zijpp. De Publieksdag was een bijzonder succes, de dag werd bezocht door 1400 belangstellenden.

De serie openingen in 2007 werd afgesloten met het openingsprogramma van de grote wintertentoonstelling *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*. Voor ca. 1300 genodigden werd een bijzonder galaprogramma georganiseerd met een indrukwekkende voorstelling van het Nationale Ballet onder muzikale begeleiding van het Holland Symfonia orkest, in het Martiniplaza Theater. De avond werd ingeluid door Kees van Twist en afgesloten met een bijzondere ontvangst in het Museum waar de gasten de tentoonstelling konden bezichtigen maar tegelijkertijd konden genieten van diverse Russische muzikale optredens, oesters, champagne, Russische cocktails en versnaperingen.

In totaal bezochten 3.640 genodigden de reeks openingen in 2007.

EVENEMENTEN

Naast het activiteitenprogramma bij de tentoonstellingen werden in 2007 diverse andere activiteiten georganiseerd, zoals de jaarlijkse Ploegdag met allerlei activiteiten i.s.m. Han Steenbruggen, Richard ter Borg en het televisieprogramma 'Kunstschatten' van TV Noord. Daarnaast heeft het Museum samengewerkt in het kader van bestaande manifestaties en of evenementen als het Noord Nederlands Toneel in de vorm van een theatermarathon; het Kwartiermakerfestival met de voorstelling 'Brief van Vincent van Gogh'; de USVA met een dansvoorstelling 'Runes'; Eem en Weem Festival met een kinderconcert; het Peter de Grote Festival met een concert en het Nederlands Strijkers Gilde. Tweemaal is een MuseumSalon ontwikkeld, een samenwerkingsverband met de Rijksuniversiteit Groningen, de eerste Salon in het kader van de tentoonstelling van

Mariko Mori en de tweede Salon in het kader van de tentoonstelling *Russische Sprookjes, volksverhalen en Legendes*.

De genoemde samenwerkingsverbanden genereerden in totaal 860 museumbezoekers.

Bij de wintertentoonstelling *Akseli Gallen – Kallela* is een breed scala aan activiteiten ontwikkeld dat bestond uit lezingen, concerten en filmprogramma's, goed voor een totaal van 870 belangstellenden.

De randprogrammering rond de tentoonstellingen heeft in 2007 vruchten afgeworpen. De doelstelling het publiek te verwonderen op een andersoortige wijze maar aansluitend op het thema van de tentoonstellingen, is succesvol gebleken. Het heeft extra museumbezoek opgeleverd, free publicity en een verbreding van de bekendheid van het Groninger Museum.

INFORMATIEBALIES

De herschikking van taken, die in 2006 is ingezet, is aanleiding geweest om de organisatie van taken en de inzet van het personeel opnieuw te evalueren. In de zomer van 2007 zijn evaluatie/functioneringsgesprekken gevoerd met alle vrijwilligers van de informatiebalies die op dat moment in dienst waren bij het Museum. Hierbij is de beschikbaarheid, de personele bezetting, de informatievoorziening en de computerkennis besproken. Er bleek geen aanleiding tot aanpassingen.

De informatiebalie met bijbehorende stoelen in de benedenhal zijn in 2007 aangepast conform Arbovoorwaarden. In 2007 hebben twee informatiebaliemedewerkers afscheid genomen en zijn er drie nieuwe informatiebaliemedewerkers aangenomen.

PUBLIEKSREACTIES

In 2007 zijn er in totaal 177 publieksreacties verwerkt. Hiervan is een derde (59 reacties) niet rechtstreeks gekoppeld aan een tentoonstelling. Van de overige 118 reacties had het merendeel van de reacties betrekking op de grote A-tentoonstellingen; *Akseli Gallen-Kallela* en *Mariko Mori*. Om meer inzicht te geven over de inhoud van deze reacties zullen deze in de volgende paragrafen nader worden toegelicht.

1.1 REACTIE SN.A.V. DE TENTOONSTELLING AKSELI GALLEN-KALLELA.

Er zijn in totaal 86 reacties ontvangen betreffende de tentoonstelling *Akseli Gallen-Kallela*. Vier reacties betroffen positieve punten. De overige 82 bestonden uit verbeterpunten en opmerkingen. Samengevat hadden deze veelal betrekking op de volgende aspecten:

- 25 Reacties: Audiotour
- 14 Reacties: Belichting tentoonstelling
- 14 Reacties: Plaatsing en lettergrote bijschriften

De reacties van de bezoekers m.b.t. de Audiotour was dat de informatie t.o.v. de prijs ervan niet in verhouding stond. De reactie was dat informatie op de Audiotour te veel overlapt met de informatie in de uitgedeelde tentoonstellingsboekjes, terwijl de bezoekers dit tentoonstellingsboekje gratis kregen bij de kassa.

1.2 REACTIES N.A.V. DE TENTOONSTELLING MARIKO MORI.

In totaal zijn er negen reacties ontvangen die betrekking hadden op de tentoonstelling *Mariko Mori*. Zeven hiervan hadden als onderwerp het bezoek aan de *Wave Ufo*. Uit deze reacties blijkt dat bezoekers de wachttijd te lang vonden, ze teleurgesteld waren dat ze niet in de *Wave Ufo* konden, het kaartensysteem 'niet deugt', men niet kon reserveren van tevoren, men dacht dat men met een entreekaartje automatisch recht hadden op een bezoek aan de *Wave Ufo* en de leeftijdsgrens van 10 jaar. Naast de reacties op de hiervoor bestemde reactieformulieren hebben de publieksbegeleiders van de *Wave Ufo* dagelijks te maken gehad met positieve en negatieve reacties op de *Wave Ufo*. De reacties zijn veelal mondeling door de publieksbegeleiders beantwoord.

1.3 ALGEMENE REACTIES OVER HET GRONINGER MUSEUM

Uit de 'algemene reacties' (59 in totaal) is niet duidelijk één lijn te trekken. Deze reacties verschillen van reacties over zitgelegenheid, informatievoorzieningen, bewegwijzering, het assortiment in de winkel, acties, wachtrijen tot de zichtbaarheid van de trap, sanitaire voorzieningen, museumcafé en het tentoonstellings-overzicht.

COMMERCIELE PUBLIEKSACTIVITEITEN

2007 stond voor de afdeling commerciële activiteiten in het teken van nieuwe en vertrouwde doelgroepen. Door het organiseren van ontvangsten, rondleidingen en arrangementen maar ook door het aangaan van strategische samenwerkingsverbanden en het organiseren van lezersaanbiedingen in de media, werden niet alleen extra inkomsten gegenereerd, maar ook veel extra aandacht in de media. We bereikten niet alleen een heel brede doelgroep en was de inzet het vergroten van de naamsbekendheid van het museum en het promoten van de tentoonstelling; met specifieke projecten hebben we in 2007 ook enkele nieuwe doelgroepen bereikt en bediend. Daarnaast droegen de commerciële activiteiten bij aan de verbetering van de economische spin-off en hebben ze een positieve uitwerking op het imago van het museum.

ONTVANGSTEN

Het museum is er trots op dat het in 2007 ruim 70 keer locatie was voor een ontvangst en dat daarbij meer dan 4500 gasten zijn ontvangen. Zowel de huur- als de cateringopbrengst zijn gestegen ten opzichte van voorgaande jaren, wat geresulteerd heeft in een hogere winst in 2007. Om de efficiency te vergroten werd een verplichte afname van substantiële catering ingevoerd. Kijkend naar het aantal ontvangsten heeft de nieuwe regel geen negatieve invloed gehad op het aantal boekingen; het heeft juist mede bijgedragen aan een hogere cateringopbrengst en dus aan de hogere winst in 2007. Net als voorgaande jaren hebben we vooral bedrijven in de zakelijke dienstverlening mogen ontvangen. Zij kozen veelal voor ontvangsten waarbij een rondleiding en een diner onderdeel uitmaakten van het programma. Een nieuwe doelgroep werd bereikt en bediend doordat het Groninger Museum in 2007 een officiële trouwlocatie van de Gemeente Groningen werd. In de zomer beleefden we de première met een heel bijzondere huwelijksvoltrekking te midden van de tentoonstelling van *Mariko Mori*.

RONDLEIDINGEN & ARRANGEMENTEN

Aan de rondleidingen en arrangementen (rondleiding gecombineerd met catering) hebben ruim 6900 bezoekers deelgenomen, waarvan eenderde bestaat uit onderwijsgroepen. Naast eigen arrangementen participeren we in een tweetal stadsarrangementen, gericht op en ontwikkeld voor toeristen, te weten het arrangement *Groningen vanaf het Water* in samenwerking met Rondvaarbedrijf Kool en het arrangement *Dagje Oet in Grunnen* van de VVV. De bezoekers konden in 2007 kennismaken met het nieuwe boekingsbureau van het Groninger Museum, met als belangrijke voordelen de uitbreiding van de bereikbaarheid en centralisatie van alle standaard boekingen en reserveringen. Het boekingsbureau werd in 2007 bemand door Korrij Bakker en Jeannette Beer. Het team rondleiders kende een aantal personele wisselingen. Na het vertrek van Geert Pruiksma, Christien van de Cingel en Sytske Weidema werd het team versterkt met drie nieuwe rondleiders; Nienke Wind, Josien Beltman en Christiane Heiser. Het team bestond in 2007 verder uit Marike Albers, Margriet Diertens, Anneke Dijkhuis, Mattie de Dreu, Marian Geboers, Arjo Passchier, Peter Propstra, Ellen van der Vecht, Marcel Wichgers en Marie Wollerich.

MARKETINGACTIES & SAMENWERKINGSVERBANDEN

Met marketingacties, lezersaanbiedingen en strategische samenwerkingsverbanden bereikten we een breed publiek. Vanuit het extroverte en veelkleurige karakter van het Groninger Museum, zoals geformuleerd in het mission statement, werden samenwerkingsverbanden en op maat samengestelde lezersaanbiedingen georganiseerd.

AKSELI GALLEN-KALLELA

Met een aantal grote landelijke tijdschriften, zoals de *Elegance*, *Plus Magazine*, *Zin*, *Residence*, *VT Wonen* en *Quinta* organiseerden we kortingsacties en lezersaanbiedingen rondom de tentoonstelling. Speciaal voor de jonge doelgroep organiseerden we samen met Donald Duck een actie met als aanleiding het album *De Strijd om de Sampo* over de *Kalevala*, het Finse epos. Niet alleen was dit album tijdens de tentoonstelling te koop in de museumwinkel en konden de lezers de tentoonstelling gratis bezoeken, ook werd met de

afdeling Educatie een tekenwedstrijd voor de lezers georganiseerd. Zij ontvingen in het Groninger Museum een speciaal ontwikkeld tekenboekje met daarin allerlei tekenopdrachten over de schilderijen van de tentoonstelling. Dankzij een succesvolle internetactie in samenwerking met de finlandsite bereikten we een grote groep potentiële bezoekers. Net als voorgaande jaren was er ook bij deze tentoonstelling een Boomerang Cultcardcampagne met een oplage van 100.000 kaarten. Naast de media werkten we bij deze tentoonstelling samen met enkele bekende en nieuwe partners. Zo verscheen in het Museumkaartmagazine van januari een aankondiging met daarbij een kortingsactie in de museumwinkel. Met de NS organiseerden we een succesvolle Nieuwsbriefactie voor klanten van de NS. Ook werd opnieuw samengewerkt met het Duitse Public Express. Voor alumni van de Rijksuniversiteit Groningen organiseerden we rondom de tentoonstelling een arrangement met enkele sprekers van de RuG en een bezoek aan de tentoonstelling. Via een speciale aanbieding in de huisorganen van enkele deelnemers aan het Fonds Kunst & Economie, boden we het personeel de mogelijkheid om de tentoonstelling met korting te bezoeken.

MARIKO MORI

Het werk *Wave Ufo* van *Mariko Mori* was een goed en mediageniek marketingtool. Zo werd in samenwerking met de Volkskrant een succesvolle lezersaanbieding georganiseerd met filosoof Bas Haring als spreker; zijn bespiegeling over de *Wave Ufo* en de vragen die dit kunstwerk oproept over kunstmatige intelligentie trok een zaal vol belangstellenden en genereerde gedurende enkele weken ruime media-aandacht in de Volkskrant. Speciaal voor de jonge doelgroep was er een lezersaanbieding in het blad *Zo Zit Dat* en hadden we een *kaskraker-aanbieding* voor CJP-ers. Lezersaanbiedingen werden georganiseerd in samenwerking met de AVRO, ELLE, Libelle, UIT!magazine, Arriva en de SIZ. Een andere doelgroep werd bereikt door een commerciële samenwerking met de internationale noodlebar *Wagamama* met wie we een wederzijdse actie ontwikkelden die niet alleen jonge bezoekers naar het museum trok maar die ook zorgde voor extra publiciteit en naamsbekendheid. Met *De Pudding*, een multifunctioneel podium voor innovatieve evenementen in Groningen, werd in het kader van de tentoonstelling een bijzonder evenement georganiseerd, *Disco de Tokyo*, met J-pop, DJ's, acrobatiek en projecties van uit beelden uit de tentoonstelling. Alle bezoekers van dit zeer goedbezochte evenement kregen een speciaal toegangsbewijs uitgereikt waarmee ze de tentoonstelling konden bezoeken. Speciaal voor bedrijven werd een *Wave UFO*-arrangement ontwikkeld: een bezoek aan de tentoonstelling en de *Wave Ufo* gecombineerd met een borrel en Japanse hapjes. Hiervoor werd een flyer ontwikkeld die verspreid werd onder een groot aantal bedrijven in Noord-Nederland.

PETER STRUYCKEN

In samenwerking met het Martiniziekenhuis, waar beeldend kunstenaar Peter Struycken als adviseur betrokken was bij het samenstellen van het kleurpalet van de nieuwbouw, organiseerden we de ter gelegenheid van de tentoonstelling van zijn werk in het Groninger Museum een kortingsactie voor personeel van het Martiniziekenhuis.

ALGEMENE ACTIES EN SAMENWERKINGSVERBANDEN

In 2007 participeerden we in een aantal landelijke voordeelprogramma's, zoals de Voordeelagenda. Deze agenda's worden landelijk afgenomen door o.a. Nationale Postcode Loterij, ABN ARMO, ING Nederland, Vopak, DSM, Toshiba en Achmea en hebben daarom een goede PR-waarde. Ze worden door deze bedrijven uitgereikt aan relaties en personeel en bevatten kortingsbonnen voor allerlei attracties en musea, waaronder het Groninger Museum. Er werd wederom prettig samengewerkt met een aantal vaste partners, zoals de NS (zomertoer en herst-toer), ANWB (Show Your Card), Stichting Vrije Academie voor Kunsthistorisch Onderwijs, studentenintroductieweek KEI, Tintelingen, Pluimen, Bijenkorf, Public Express, Entdecker Card, NOVO, Stadperspas, Friese Boekenweekgeschenk en ESN. Met Marketing Groningen participeerden we in het FietsActief-arrangement ter gelegenheid van de jaarlijkse Meimaand Fietsmaand en in het Toeractief-arrangement. Net als in 2006 participeerde het Groninger Museum in 2007 in de actie voor nieuwe inwoners van de

Gemeente Groningen. Dit jaar werd de inhoud van de begroetingstas uitgebreid met een speciale kortingsvoucher waarmee nieuwe inwoners tegen een aantrekkelijk tarief het Groninger Museum kunnen bezoeken. In 2007 vond de 5e editie van de jaarlijkse Rabobank Museumdag plaats. Ruim 600 bezoekers bezochten het Groninger Museum en maakten gebruik van de audiotour.

Naast vaste samenwerkingspartners werden in 2007 nieuwe partners gevonden.

Zo werd het Groninger Museum in 2007 beneficiënt van de BankGiro Loterij en konden we dankzij deze alliantie diverse malen een grote doelgroep bereiken van deelnemers en potentiële deelnemers aan deze Loterij.

We maakten deel uit van het voordeelprogramma van Menzis, waarbij klanten kortingen krijgen op allerlei activiteiten, gericht op drie doelgroepen: jongeren, gezinnen en 50-plussers. De aanbieding van het Groninger Museum werd gepromoot in het blad de Menz' en via de website van Menzis.

In 2007 waren we deelnemer van de Kunstweek 2007, een landelijke promotie van Nederlandse kunst en kunstenaars met het doel het bezoek aan kunstmusea te bevorderen. Naast veel promotionele activiteiten vonden speciale acties plaats waarmee een heel brede doelgroep werd bereikt.

Een vaste samenwerking in de vorm van een kortingskaart werd aangegaan met het UMCG en met Arriva; in ruil voor promotie krijgen resp. personeelsleden en reizigers korting in het Groninger Museum.

Daarnaast werd in 2007 een samenwerking aangegaan met Minicards, een nieuwe vorm van promotie in de vorm van minikaartjes met daarop een speciale aanbieding van belangrijke musea en attracties die verspreid door heel Nederland staan bij hotels, campings, bungalowparken, bibliotheken en VVV's.

Op initiatief van het OV-bureau Groningen-Drenthe werd in 2007 gestart met de ToerBus; een bus die gedurende de zomer toeristen rechtstreeks van camping of bungalow naar verschillende attracties en bezienswaardigheden brengt, waaronder het Groninger Museum.

In 2007 maakte het Groninger Museum deel uit van Jumbo's fietsroutes. Dit fietsrouteboekje van de landelijke supermarktketen wordt landelijk verspreid. De route voerde ook langs het Groninger Museum, waar men tegen inlevering van een voucher korting kreeg op een kaartje voor het museum.

DANK

Mede dankzij de inzet van stagiaires Joris Beltman en Lijster van Rossem heeft de afdeling Commerciële Activiteiten volop kunnen draaien.

PR / COMMUNICATIE

BEZOEKCIJFERS

Het jaar 2007 is voor het Groninger Museum in vele opzichten een zeer goed jaar geweest. Het bezoekersaantal lag ruim boven dat van 2006. In totaal bezochten in 2007 195.000 mensen het Groninger Museum. De grote bezoekersaantallen werden vooral gerealiseerd door de tentoonstellingen van *Akseli Gallen-Kallela* (91.240 bezoekers) en *Mariko Mori* (54.000 bezoekers). Er waren lovende kritieken op de succesvolle tentoonstellingen *Akseli Gallen-Kallela*, *Mariko Mori*, *P. Struycken* en *De Kring rond Kirchner*. Het jaar werd afgesloten met de opening van de bijzondere tentoonstelling *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*.

MEDIA

Er zijn vier persbijeenkomsten georganiseerd, waarvan één persbijeenkomst de aftrap was voor Go-China! Assen-Groningen in 2008. De persbijeenkomsten voor de tentoonstellingen *Akseli Gallen-Kallela*, *Mariko Mori*, *P. Struycken* en *De Kring rond Kirchner* werden gemiddeld door 35 journalisten bezocht. Daarnaast bezochten vele journalisten individueel de tentoonstellingen.

In totaal zijn 47 persberichten geschreven waaronder persberichten over de tentoonstellingen, activiteiten, het vertrek Kees van Twist, de nieuwe ad interim directeur Patty Wageman en over het succesvol jaar 2007. De nationale en de regionale televisie en radio heeft veel aandacht besteed aan het Groninger Museum. Het Groninger Museum was te zien in de programma's *De Wereld Draait Door*, *Beeld Canon* van de Avro, *Close-up* van de Avro, *Een Vandaag*, het programma *The Phone* en *Mooi Weer de Leeuw*.

Daarnaast is het Groninger Museum veel op de radio geweest in onder andere de programma's, radio 1 *Opium*, IKON radio 5, radio NCRV *Casa Luna*, concertzender, radio 2 en natuurlijk veelvuldig op RTV Noord radio en televisie en Oog radio en televisie.

De tentoonstelling *Gallen-Kallela* kreeg veel media aandacht: dagbladen 64, magazines 48, nationale televisie 3, nationale radio 2, regionale televisie 2, regionale radio 2. Ook de tentoonstelling *Mariko Mori* mag gerekend worden tot de tentoonstellingen met veel media-aandacht: dagbladen (35), magazines 48, nationale televisie 2, nationale radio 1, rtv noord en oogtelevisie en radio.

PROMOTIEMATERIAAL

Rudo Menge verzorgde de grafische vormgeving van het promotiemateriaal bij tentoonstellingen: flyers, posters, uitnodigingskaarten, boemerangkaarten, advertenties voor geschreven media, museummagazine en de activiteitenboekjes.

PUBLIEKSONDERZOEK BIJ DE TENTOONSTELLING AKSELI GALLEN- KALLELA

Publieksonderzoek is voor het Groninger Museum een belangrijk instrument in de evaluatie van haar promotie- en marketingactiviteiten. Tijdens de grote expositie *Gallen-Kallela* is een onderzoek uitgevoerd onder de bezoekers. Dit onderzoek komt met een aantal conclusies die betrekking hebben op:

Sociaal –geografische kenmerken:

Veel vrouwen (66%) hebben een bezoek gebracht aan de tentoonstelling; de gemiddelde leeftijd was 57 jaar; de meeste bezoekers komen respectievelijk uit Noord-Holland, de stad Groningen en Gelderland (uit de stad Groningen komt 12,9 % van de bezoekers); 53 % komt van buiten de drie Noordelijke provincies. Bijna 2 % van de bezoekers komt uit Duitsland. Van de bezoekers komt 48 % met de trein en 38 % met de auto.

Invloed Groninger museum op stad Groningen:

Zeven van de tien bezoekers combineert het bezoek aan het museum met een uitstapje aan horeca en winkels en binnenstad en 14 % van de bezoekers geeft aan de Ommelanden te bezoeken. Daarnaast geeft 15 % van de bezoekers aan het Groninger Museum aan het bezoek aan het museum te combineren met een overnachting in de stad.

Promotie via media:

21 % Van de bezoekers zijn via de krant of tijdschrift op het idee gebracht om een bezoek te brengen aan het museum. Daarnaast is men dankzij de mond tot mond reclame (11 %) naar het museum gegaan. Een groot aantal bezoekers (19 %) is door een programma of reclame op televisie op het idee gekomen om het Groninger Museum te bezoeken.

Waardering:

De expositie wordt gewaardeerd met het cijfer 7,9

Zes van de tien bezoekers zal het Groninger Museum nogmaals bezoeken.

Economische spin-off:

De totale besteding van de bezoekers aan de expositie *Gallen-Kallela* naar het museum is als volgt berekend:

- Het aantal bezoekers is 91.240
- Gemiddelde besteding € 42,39
- 91.240 x € 42,39 = € 3.867.664,00

De uitgaven van de bezoekers uit de stad worden niet meegenomen als we het hebben over de economische spin-off. Als we de bezoekers die uit de stad komen eruit filteren, komen we op de volgende formule:

- $(1 - 0,129) \times € 3.867.664,00 = € 3.368.735,00$

SAMENWERKINGSVERBANDEN

In het kader van tentoonstellingen hebben er verschillende samenwerkingsverbanden plaatsgevonden met het Groninger Forum, Vamos a Ibiza, Marketing Groningen, Martini Ziekenhuis in verband met de kleuren van Peter Struycken en het uitdelen van de Spookjesboeken Russische Sprookjes in het ziekenhuis door Gasterra.

Belangrijke samenwerkingsverbanden zijn ontstaan rondom het project *Go China! Assen-Groningen* (2008) met het Drents Museum, De Rabobank, en SRC Travel.

EXTRA ACTIES

Het Groninger Museum heeft deelgenomen aan de uitmarkt in Amsterdam.

Daarnaast was het museum present op het museumcongres op 4 en 5 oktober in Maastricht.

In juni is gestart met de promotie van *Go China! Assen-Groningen*. In het kader hiervan werd in samenwerking met SRC Travel en het Drents Museum een grote persreis georganiseerd met 20 journalisten naar Shanghai, Xi'an en Beijing onder begeleiding van Het Groninger Museum en Drents Museum, gastconservator Cees Hendrikse en Sabine Wang.

DANK

Dankzij de enorme inzet van de stagiaire Evelien Bijfeld heeft de afdeling pr/communicatie volop kunnen draaien. De afdeling werd ondersteund door de afdeling publieksactiviteiten / marketing en het informatiecentrum.

INFORMATIECENTRUM

BIBLIOTHEEK

Dit verslagjaar is gestart met het saneren van de collectie. Boeken, catalogi en tijdschriften die de laatste jaren niet zijn geraadpleegd en waarvan de verwachting is dat dit in de toekomst ook niet het geval zal zijn, worden verwijderd.

De in 2004 gestarte retrospectieve invoer van artikelen en de registratie van de beëindigde jaargangen tijdschriften is in 2007 vervolgd. Aantal ingevoerde records 2007: 1.268 (boeken 642, av-media 32, artikelen 592).

Totaal ingevoerd: 47.414

Het tijdschriftenbestand is uitgebreid met een schenking van o.a. oude jaargangen van Art in America.

BEELDARCHIEF EN FOTOGRAAF

Dit verslagjaar is de stagiaire Yannicke Gerretsen, Hanze Hogeschool opleiding IDM, begonnen met een onderzoek naar een betere ordening en digitalisering van het beeldarchief.

Om foto's van betere kwaliteit te kunnen maken, o.a. voor catalogi, en zaaloverzichten heeft de fotograaf een nieuw fototoestel aangeschaft: de Canon EOS 1D MARK III.

Het beeldarchief heeft 2 Disc Stakka's van Imation gekocht. De Disc Stakka is een geautomatiseerd carousel, dat CD's en DVD's kan opslaan, bewaren en ophalen.

COLLECTIEREGISTRATIE

De uitgebreide invoer van objectgegevens in het collectieregistratiesysteem wordt voortgezet. Alle beschikbare gegevens worden gecontroleerd en ingevoerd. Dit jaar de objectnummers beginnend met 1976 t/m 1960, een deel van de schilderijen en andere topstukken en historische voorwerpen beschreven in Leidse boekjes.

Aantal nieuw ingevoerde records (aanwinsten en retrospectieve invoer): 1.186. (Totaal 30.520).

De heer van Dijk heeft dit verslagjaar alle objecten uit de collectie die op zaal komen in het Groninger Museum in adlib geregistreerd. Hiermee wordt de tentoonstellingshistorie van de objecten nog verder uitgebreid. Voorheen werd alleen vermeld waar ze buiten het museum werden getoond

DIGITALE INFORMATIEVOORZIENING

De aantallen bezoekers van de website zijn ook dit jaar weer groot. Als de trend zich voortzet zullen het komende verslag meer dan 1 miljoen mensen de site bezoeken.

Het gemiddelde aantal visits per dag 2353. Totaal aantal bezoekers 858.673

Het gemiddelde aantal pageviews per dag 13.447. Totaal aantal pageviews 4.908.176

Bij de tentoonstellingen *Mariko Mori* en *P. Struycken* zijn publiekswedstads gemaakt. De computers waren zoals gebruikelijk de hele dag bezet.

In het informatiecentrum zijn voor het publiek pc's geplaatst met informatie en foto's over tentoonstellingen in het museum. De informatie zal teruggaan tot de eerste tentoonstellingen in 1894. In de toekomst zal ook informatie over het museumgebouw, museale collectie, bibliotheekcollectie en organisatie worden verstrekt. De database Werkman-Online is tevens te raadplegen.

Een groot deel van de bibliotheek- en museumcollectie is te raadplegen via <http://artogather.medialab.nl>. Artogather is de digitale bibliotheek met informatie over kunst en cultuur. De bronnen zijn: Al@din, Artogather, Catalogus bibliotheken Groningen, Catalogus Groninger Museum, Davindi, Schoolbieb.nl. De website Artogather.nl is tot stand gekomen door samenwerking tussen Biblionet Groningen, het Groninger Museum, het ICT Innovatiecentrum en Noorderpoortcollege Groningen. Het project is mogelijk gemaakt door de Vereniging van Openbare Bibliotheken.

PLOEGARCHIEF VAN HET GRONINGER MUSEUM

Het ploegarchief werd in 2007 o.a. verrijkt met de archieven van Job Hansen en Wobbe Alkema.

Alle archiefstukken, boeken en catalogi zijn ingevoerd en te vinden in Adlib. Alle aanwezige tijdschrift- en krantenartikelen vanaf 1918 tot 2006 zijn ingescand. Het is de bedoeling dat deze scans, in de nabije toekomst, digitaal te raadplegen zijn in het informatiecentrum.

PERSONEEL EN ORGANISATIE

ORGANISATIEONTWIKKELING

In 2007 is de uitvoering van het Plan van Aanpak 2006 ter hand genomen. Deze organisatieverandering heeft geleid tot

- de organisatorische en logistieke samenwerking van de afdelingen educatie, niet-commerciële publieksactiviteiten en het informatiecentrum waarbij de afstemming van de activiteiten uitgevoerd wordt door de coördinator niet-commerciële publieksactiviteiten;
- herstructurering van de taken van enkele afdelingen door overdracht van werkzaamheden aan andere leidinggevenden;
- het niet verlengen van een aantal tijdelijke contracten;
- de analyse en aanpassing van de taken van de vrijwilligers informatiebalie en
- het aantrekken van vrijwilligers voor de museumwinkel.

Met deze organisatiewijzigingen is een meer logische samenhang van afdelingen tot stand gekomen en een efficiëntere werkwijze gerealiseerd. Deze conclusie geldt echter niet voor alle veranderingen; het werken met vrijwilligers in de museumwinkel heeft niet in alle opzichten tot het gewenste resultaat geleid. De evaluatie van de wijzigingen vindt plaats in 2008 en indien dat noodzakelijk is, vinden de nodige aanpassingen plaats.

MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN

Hoewel er op P&O-gebied landelijk veel minder wetswijzigingen tot stand zijn gekomen dan in voorafgaande jaren, zijn de gevolgen van de wijzigingen in 2007 duidelijk zichtbaar en merkbaar geworden voor medewerkers. Het begint tot veel mensen door te dringen dat de veranderingen in de pensioenwetgeving en de afschaffing van de FPU-regelingen leidt tot het moeten maken van andere keuzes in loopbaan en financiële lange termijn planning. De afdeling P&O heeft de informatievoorziening hierop afgestemd.

Verder heeft de invoering van de Wet Walvis die een administratieve lastenverlichting tot doel had, in de praktijk niet geleid tot minder werk maar tot meer administratieve handelingen. Daarnaast wordt het aantal juridische verplichtingen op personeelsgebied steeds groter.

Op lokaal niveau bereidt het Groninger Museum zich voor op de vermindering van het aantal gesubsidieerde banen. Daartoe wordt in overleg met de gemeente Groningen (dienst Sociale Zaken en Werk) actief gezocht naar alternatieven.

VACATUREBELEID

De vacaturestop uit voorgaande jaren is gehandhaafd en de vrijgekomen banen die zijn ontstaan door het vertrek van pensioen of FPU gerechtigde medewerkers, zijn niet vervuld.

Voor twee functies echter zijn medewerkers op projectbasis voor langere tijd aangetrokken.

Zoals gebruikelijk hebben bij de grote tentoonstellingen meerdere assistenten op tijdelijke contractbasis het tentoonstellingsprogramma mee helpen realiseren.

SAMENSTELLING PERSONEELSBESTAND

De verhouding tussen een relatief kleine kern aan vast personeel en een grote groep vrijwilligers, medewerkers met een gesubsidieerde baan, uitzendkrachten en stagiaires blijft ook in 2007 bijna 1:2. Opvallend is dat het totale personeelsbestand voor 38% uit mannen en 62% uit vrouwen bestaat. Deze verhouding is bij de medewerkers met een betaalde baan omgekeerd: 60% mannen en 40% vrouwen. De oorzaak ligt in het grote aantal vrouwen dat als vrijwilliger werkzaam is.

Aantal werknemers naar soort contract:

Onbepaalde tijd	51
ID banen	9
Uitzendkrachten P/flex	52
Vrijwilligers	56
Bepaalde tijd	8
WIW/WSW banen	12
Stagiaires	9
Overig	2

Verdeling man/vrouw totale personeelsbestand:

Man	76
Vrouw	123

Verdeling man/vrouw (loondienst en WSW):

mannen fulltime	34
mannen parttime	14
vrouwen fulltime	8
vrouwen parttime	24

Het overzicht van alle medewerkers werkzaam op 31 december 2007 staat op de volgende pagina's vermeld.

GESUBSIDIEERDE BANEN: WSW-BANEN EN ID-BANEN

In 2007 is de plezierige samenwerking met de Dienst Sociale Werkvoorziening van de gemeente Groningen voortgezet. De plaatsingsprocedure voor WSW-werknemers bij de afdeling Beveiliging is verder aangescherpt en verduidelijkt. Inmiddels heeft een WSW werknemer zijn Beveiligingsdiploma behaald en heeft een tweede kandidaat de opleiding bijna afgerond.

Het Groninger Museum is er in 2007 in geslaagd één ID-medewerker een reguliere baan te bieden. Op 1 januari 2008 werken in het Groninger Museum werken nog acht medewerkers met een ID-baan. Vier van hen moeten in het jaar 2008 uitstromen naar regulier werk omdat de subsidie via de gemeente Groningen vervalt per 1 januari 2009. Voor de andere vier medewerkers wordt gestreefd naar behoud van de gesubsidieerde werkplek.

UITZENDBANEN

Ten gevolge van de grote drukte rond de succesvolle tentoonstelling *Russische Sprookjes* zijn in de maanden november en december 2007 tientallen extra personeelsleden op pay-roll en uitzendbasis aangetrokken vooral bij de afdelingen Beveiliging, Technische Dienst, Publieksactiviteiten en in de Museumwinkel.

STAGEBELEID

Ook in 2008 heeft een grote groep stagiaires gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via het Groninger Museum praktijkervaring op te doen voor een beroepsopleiding, variërend van beveiliging tot kunsthistoricus. In totaal hebben 29 studenten aan een stageprogramma deelgenomen. De verdeling over de afdelingen:

Afdeling	MBO	HBO/Universitair
Presentaties & Collecties		4
(Commerciële) Publieksactiviteiten		3
Educatie		8
Informatiecentrum		1
Communicatie & Publiciteit		2
Personeel & Organisatie		2
Beveiliging	7	

Mede door andere inzichten in het onderwijsbeleid ontstaat er een groeiende behoefte aan korte, zogenaamde snuffelstages van een week of maatschappelijke stages, Het Groninger Museum heeft ervoor gekozen deze stageverzoeken niet te honoreren, omdat zij bijzonder veel personele capaciteit en dezelfde administratieve verplichtingen vergen als stages die meerdere maanden duren.

ZIEKTEVERZUIM

Het bruto ziekteverzuim is gestegen van 5,3% in 2006 naar 6,4% in 2007. Deze cijfers zijn inclusief het zwangerschapsverlof van 0,6% in 2006 en 0,9% in 2007. Daarmee bedraagt het netto verzuimpercentage 5,5%. Er is opnieuw geen sprake geweest van functie of organisatie gerelateerd verzuim en ook de organisatiewijziging heeft niet geleid tot extra ziekteverzuim. De oorzaak van de stijging van het verzuim in 2007 ligt vooral in kortdurende ziektes (veel griepgevallen) en enkele langdurige ziektes. Betrokken werknemers zijn inmiddels hersteld en hebben hun werk hervat.

RAAD VAN TOEZICHT

PER 31 DECEMBER 2007

de heer drs. J.C. Houwert, voorzitter a.i.
mevrouw drs. H. d'Ancona
de heer prof.dr. D.E.H. de Boer
de heer drs. A.N. ter Braak
de heer mr. T.S. Plas
de heer drs. G.H.B. Verberg

PERSONEEL

MEDEWERKERS IN LOONDIENST OP 31-12-2007

Mw. Anthonio-van Veen, J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Baak, P.J. (Commerciële Zaken)
Mw. Bakker, K. (Publieksactiviteiten/Secretariaat)
Dhr. Boer, A.G. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Mw. Beer, J. (Museumwinkel)
Mw. Bonvanie, B. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Boo, A.S. de (Informatiecentrum)
Dhr. Boonstra, T. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)
Dhr. Bos, W. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Cazemier, D. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Cutaia, A. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Dijk, J.H. van (Collecties)
Mw. Dijkstra, H.J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Dijkstra, K.M. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Dijkstra, R. (Informatiecentrum)
Mw. Eriks, G.W. (Secretariaat)
Mw. Faucon-Kromojahjo, K.L. (Presentaties/Secretariaat)
Mw. Geertsema, C.M. (Personeel & Organisatie)
Mw. Gerritsma, A.J. (Commerciële Zaken)
Dhr. Graaf, J de (Museumwinkel)
Mw. Groot, G. de (Educatie)
Dhr. Hekert, B. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Hoeve. S.D.ten (Presentaties)
Mw. Jager, S. (Publieksactiviteiten)
Dhr. Jonge, B. de (Collecties)
Dhr. Kamminga, H.A. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Kemper. H.H. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Kiewiet, P. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Knol, E. (Presentaties)
Dhr. Kolsteren, S. (Educatie)
Dhr. Latumakulita, J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Loenhout, M. van (Collecties)
Dhr. Leeuw, M. de (Informatiecentrum)
Mw. Marcis-Bakory, K. (Facilitaire Zaken/Huishoudelijke Dienst)
Dhr. Martens, C. (Collecties)
Mw. Martijn, A. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Mustafa, D. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Nijborg, E. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)
Dhr. Noeken, J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Nooitgedagt, W.J. (Collecties)
Dhr. Pattiwael, E.W.F. (Personeel & Organisatie)

Mw. Postma, G. (Secretariaat)
Mw. Rongen, B.M. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Rozema-Woldhuis, H.A. (Secretariaat)
Mw. Rustebiel, T.T. (Collecties)
Mw. Schat, M. (Publieksactiviteiten)
Dhr. Schenk, R. (Presentaties)
Mw. Schoonderbeek, R. (Presentaties)
Mw. Schumacher, H.A.M. (Personeel & Organisatie)
Mw. Selbach, J.G.T.M. (Communicatie & Publiciteit)
Dhr. Sferrazza, D. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Sinderen, K. van (Informatiecentrum/Automatisering)
Mw. Siwalette, L. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Slagter, G.R. (Financiën)
Dhr. Snellaars, J.K.F. (Automatisering)
Dhr. Steenbruggen, H. (Presentaties)
Mw. Sterk, T. (Museumwinkel)
Dhr. Straten, R. van (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Twist, K. van (Directie)
Mw. Topf-Lamberts, B.A.J. (Secretariaat)
Dhr. Tuinstra, F.J. (Financiën)
Dhr. Vrieling, J. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Mw. Vrugteman, G.H. (Publieksactiviteiten)
Mw. Wageman, P. (Directie)
Dhr. Waldmann, H.I. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Wilson, M. (Presentaties)
Mw. Zijpp, S. van der (Presentaties)
Dhr. Zwarts, P.J. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)

GEDETACHEERDE MEDEWERKERS (VAN EXTERN) OP 31-12-2007

Dhr. Berk, S. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Fredericks, B. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Hendricks, J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Immel, G.J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Kremer, R.H.L. (Informatiecentrum)
Dhr. Lambeck, R. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Lammerts, H.N. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Palmans, R.J. (Informatiecentrum)
Dhr. Raats, D.J. (Informatiecentrum)
Dhr. Vries, P. de (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Warnar, F.Y. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Wubbolt, R. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)

STAGIAIRES OP 31-12-2007

Mw. Bijlefeld, E.F. (Communicatie & Publiciteit)
Mw. Broersma, M. (Presentaties)
Mw. Gerretsen, Y.M.L. (Informatiecentrum)
Mw. Mantje, M. (Educatie)
Mw. Hulsink, N. (Educatie)
Mw. Reedijk, J.A.A. (Educatie)
Mw. Rossem, L.R. van (Commerciële Zaken)
Mw. Smit, H. (Personeel & Organisatie)
Mw. Stel, O.J. van der (Educatie)

VRIJWILLIGERS 31-12-2007

Mw. Asselbergs, S.E. (Publieksactiviteiten/Infobalie)

Mw. Bak, H.F. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Beekhuis-Winter, W. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Berge, P.G. van (Museumwinkel)
Mw. Boer, A. de (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Boer, B.I.Y. de (Museumwinkel)
Mw. Boo-Huizenga, S.H.W. de (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Bolt, F. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Boon, M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Bos, A.A. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Bos-Willekes, C.J.M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Brandsen, E. (Museumwinkel)
Mw. Broer, F.W. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Brinkgreve, W.H. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Broekema, E.W. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Caspers, G.M.H. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Groothuis, H.J.M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Haas-Gies, J.M.C. de (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Heeg, C.G. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Heeringa, N. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Helmers, C.E.M. (Museumwinkel)
Mw. Hemmen, J. van (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Hendrikse-Ouwelaan, M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Hendriksen, M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Hoek, K. van der (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Huisman, J.U.M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Idema-Vissers, J.G. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Jansen, M.M.M. (Presentaties)
Mw. Japink, W. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kasdorp, I.G. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kiewiet, Y.G. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Koelers-Pit, L. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kolk, N.A. van der (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Koster, B.E. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kuipers, J.H. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Leemhuis, G.J. (Collecties)
Mw. Mensink-Staals, G. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Messel-Waiboer, J.A. van (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Moerman, M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Ooijen, P. van (Museumwinkel)
Mw. Pilon-Muller, E. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Sanders, H.J. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Schepers, C.C. (Museumwinkel)
Mw. Schotborgh, M.J. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Schuurman, C.T.J. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Seijen-Nijlaan, T.J. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Smeth, W.A. de (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Spanjer, H. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Starreveld-Oom, M. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Stoffers, M. (Presentaties)
Mw. Tijdens, W. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Tijdens-Willemsen, J.H. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Tuinman, H. (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Vries, A. de (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Wilde, J.F. de (Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Zwijnenberg, H.E. (Informatiecentrum)

UITZENDKRACHTEN OP 31-12-2007

Mw. Albers, P.M. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Beentjes, J. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Beets, C. (Museumwinkel)
Dhr. Beltman, J. (Commerciële Zaken)
Mw. Beltman, J.F. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Betsema, R. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Bijsterveld, S.A. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Boer, M.L. de (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. M. Bos (Facilitaire Zaken/Beveiliging)iviteiten)
Dhr. Bouma, D. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Cingel, C. van der (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Mw. Cupédo, A.H. (Educatie/Museumdocenten)
Mw. Demmer, L. (Educatie/Museumdocenten)
Mw. Diertens, M. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Mw. Dijkhuis, A.M.H. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Mw. Dresscher, S. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Dreu, M. de (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Mw. Geboers, M. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Groot, W.R. de (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Haverkamp, R. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Heide, M.G. van der (Commerciële Zaken)
Mw. Heikens, I. (Museumwinkel)
Mw. Heiser-Schmid, C.S.A. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Hewanchal, H. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Hogerdijk, F.A.M. (Secretariaat)
Mw. Holman, A. (Educatie/Museumdocenten)
Mw. Jager, R. de (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Janssens, B.E. (Educatie/Museumdocenten)
Dhr. Jones, E.P. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Kerkhof, E. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Koopmans, J.P. (Staf/Chauffeur)
Mw. Kuipers, G.C. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Kuipers, M.S. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Lie, G.J. (Educatie/Museumdocenten)
Dhr. Lindenhovius, L. (Staf/Chauffeur)
Mw. Passchier, A.J.C. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Propstra, P.H. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Reitsma, K.J. (Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Mw. Rinds, T. (Educatie/Museumdocenten)
Dhr. Schunselaar, J.W. (Staf/Chauffeur)
Dhr. Sijbolts, A. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Struijs, S.Y. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Tongeren, D. van (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Vecht, E. van der (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Mw. Veen, I. van der (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Veen, I.J. van der (Educatie/Museumdocenten)
Mw. Vermeer, D. (Secretariaat)
Dhr. Wichgers, J.M. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Mw. Woldhuis, M.P. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Woldhuis, P.M. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Wollerich, M.G. (Publieksactiviteiten/Rondleidingen)
Dhr. Woudenberg, P. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Zuiderveld, A.D. (Facilitaire Zaken/Beveiliging)

REKENING GRONINGER MUSEUM

EXPLOITATIE GRONINGER MUSEUM 2007

	JAAR REKENING 2006	JAAR REKENING 2007
ALGEMENE BATEN		
800 Exploitatiesubsidies	3.926	4.201
810 Budgetsubsidie huur	442	442
820 Entreegelden	755	942
830 Pachten	33	33
890 Diverse baten	55	207
TOTAAL ALGEMENE BATEN	5.211	5.825
ALGEMENE LASTEN		
400 Personeelskosten	2.487	2.536
410 Afschrijving en contracten	585	569
420 Huisvesting	1.117	1.161
430 Algemene kosten	278	297
440 Marketing en communicatie	27	30
490 Diverse lasten	33	72
TOTAAL ALGEMENE LASTEN	4.527	4.665
SALDO ALGEMENE BATEN MINUS ALGEMENE LASTEN	684	1.160
ACTIVITEITEN		
450 Kosten collecties	593	292
850 -/- Omzet collecties	-7	-89
851 -/- Doelsubsidies collectie	-661	-366
Netto kosten collecties	-75	-163
460 Kosten presentaties	1.075	2.326
860 -/- Gegeneerde omzet presentaties	-331	-1.063
Netto kosten presentaties	744	1.263
470 Kosten publieksactiviteiten educatie	101	79
870 -/- Omzet publieksactiviteiten educatie	-41	-26
Netto kosten PBA educatie	60	53
480 Kosten publieksactiviteiten commercieel	511	607
880 -/- Omzet publieksactiviteiten commercieel	-564	-766
Netto omzet PBA commercieel	-53	-159
SALDO NETTO KOSTEN ACTIVITEITEN	676	994
SALDO BATEN MINUS LASTEN	8	166

BALANS GRONINGER MUSEUM PER 31-12-2007

ACTIVA - BEDRAGEN X € 1.000	JAAR REKENING 2006	JAAR REKENING 2007	AFWIJKING 2006 <> 2007
Immateriële vaste activa			
Bijdrage tweede fase bouw Groninger Museum	87	58	-29
Financiële vaste activa			
Lening U/G	13	10	-3
Materiële vaste activa			
Kunstschaten	PM	PM	
Investeringen	657	654	-3
Totaal vaste activa	757	722	-35
Vlottende activa			
Vorderingen	526	663	137
Overlopende activa	426	77	-349
Voorraad	142	120	-22
Voorfinanciering projecten	381	827	446
Totaal vlottende activa	1.475	1.687	212
Liquide Middelen			
Kas, bank en giro	125	162	37
Totaal liquide middelen	125	162	37
TOTAAL ACTIVA	2.357	2.571	214
PASSIVA - BEDRAGEN X € 1.000			
Kapitaal			
Algemene reserve	-385	-378	7
Resultaat	8	166	158
Aansprakelijk vermogen	-377	-212	165
Bestemmingsfonds			
Aankoopfonds		300	300
Totaal bestemmingsfonds		300	300
Voorziening			
Voorziening onderhoud depot	44	58	14
Totaal voorziening	44	58	14
Vreemd vermogen			
Lening aan GM	999	1.133	134
Totaal langlopende schulden	999	1.133	134
Kortlopende schulden			
Verplichtingen	976	821	-155
Overlopende passiva	214	279	65
Totaal kortlopende schulden	1.190	1.100	-90
Liquide Middelen			
Kas, bank en giro	501	192	-309
Totaal liquide middelen	501	192	-309
TOTAAL PASSIVA	2.357	2.571	214

PUBLICATIES

Osmo Rauhala: before the horizon was broken / P. Wageman, O. Rauhala. - 2007. - [s.p.] : ill. + dvd: Osma Rauhala: works on film and video

Gebaren van verf, Vincent Hamel, (...), Daniël Verkerk / red. H. Steenbruggen en A. Burema. - 2007. - [s.p.] : ill. - Met biogr. - ISBN 90-5048-098-5

Groningens Ontzet 1672 / red. E. Knol, tekst E.O. van der Werff. - 2007. - 32 p.: ill.

De collectie Jan Bouman / samenst. R. Schenk en J. Bouman - 2007. - 83 p.: ill.

Vamos a Ibiza: 50 años de artistas neerlandeses en Ibiza = 50 jaar Nederlandse kunstenaars op Ibiza / red. S. Kolsteren, S. - 2007. - 64 p.: ill.

P. Struycken / R. Schenk, ... [et al.]. - 2007. - 285 p.: ill. + cd-rom. - ISBN 978-90-5662-605-1

Schilders van de velden, hoogtepunten van het Groninger expressionisme / samenst. en tekst H. Steenbruggen en A. Burema. - 2007. - 64 p.: ill.

Ploeg jaarboek 2006 / H. Steenbruggen en D. Seijns. - 2007. - 108 p.: ill. - ISBN 90-5048-095-0

Expressionismus aus den Bergen: Ernst Ludwig Kirchner, Philipp Bauknecht, Jan Wiegers und die Gruppe Rot-Blau / Hrsg. H. Steenbruggen, B. Stutzer, S. Vitali, M. Frehner. - 2007. - 320 p.: ill. - ISBN 3-85881-190-4

De kring rond Kirchner: Expressionismus aus den Bergen / red. H. Steenbruggen, B. Stutzer, S. Vitali, M. Frehner. - 2007. - 318 p.: ill. - ISBN 90-71691-63-2

Ernst Ludwig Kirchner and friends: Expressionism from the Swiss Mountains / ed. H. Steenbruggen, B. Stutzer, S. Vitali, M. Frehner. - 2007. - 318 p.: ill. - ISBN 3-85881-706-6

Expressionismus aus den Bergen: Ernst Ludwig Kirchner, Philipp Bauknecht, Jan Wiegers und die Gruppe Rot-Blau / samenst. H. Steenbruggen en foto's M. de Leeuw. - 2007. - 27 p. : ill.

Techniek om expressie: het Groninger expressionisme en het schilderen met washoudende olieverven / H. Steenbruggen. - 2007. - 191 p.: ill. - ISBN 90-71691-64-0

Abe Kuipers - in pastel / samenst. H. Steenbruggen. - 2007. - 16 p.: ill.

Zhuang Hong Yi: Het monumentale werk = Zhuang Hong Yi: The monumental work / H. Steenbruggen, E. Milikowski en W. Lin. - 2007. - 87 p. : ill.

Zoltin Peeter, Nordic Solutions / Problems: Two & Three Dimensional Works 2004 - 2007 = Het dak van het water de vloer van de hemel / H. Steenbruggen, Z. Peeter. - 2007. - 32 p. : ill.

Wobbe Alkema en het constructivisme / H. Steenbruggen. - 2007. - 276 p.: ill. - (dissertatie, Universiteit van Amsterdam). - ISBN 90-71691-66-7

EGGE KNOL

ARTIKELN

Knol, E. en T. Tel. - Een gezicht op de Turftorenstraat in 1762. - In: Stad & Lande: Cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen. - Jrg 16, nr 1 (2007), p. 25 - 32

Knol, E., W. Prummel en H.-J. Streuman. - Twee soorten kokkels in het Fries-Groninger kustgebied. - In: Jaarverslag van de Vereniging voor Terpenonderzoek 1999 - 2006; nr 83 - 90 (2007), p. 42 - 61

Knol, E. - Het Karolingische grafveld De Bonnerd bij Ezinge (Gr.). - In: Jaarverslag van de Vereniging voor Terpenonderzoek 1999 - 2006. - nr 83 - 90 (2007), p. 62 - 89

Knol, E. - Het Karolingisch grafveld op de Bultvenne bij Termunterzijl - De campagnes 1782 - 1784 en 1818. - In: Jaarverslag van de Vereniging voor Terpenonderzoek 1999 - 2006. - nr 83 - 90 (2007), p. 104 - 125

Knol, E. - Groninger koek, iets aparts. - In: Stad & Lande : Cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen. - Jrg 16, nr 2 (2007), p. 32 - 38

Knol, E., M. Brandt. - Het Karolingische kruis van Oostwold. - In: Groninger Kerken. - Jrg 24, nr 3 (juli 2007), p. 65 - 71

Knol, E. - Groninger Museum verwerft gouden Karolingische namaakmunt uit Stedum. - In: Stad & Lande : Cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen. - Jrg 16, nr 3 (2007), p. 34 - 35

Knol, E. - Een bijzondere negende-eeuwse gouden namaakmunt uit Stedum. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 3 (2007), p. 50 - 52

Knol, E. - Elisabeth Geetruida Wassenbergh: terug van de Vismarkt. - In: Groninger Museummagazine; Jrg 20, nr 3 (2007), p. 53

Knol, E. - Woonsporen in het kustlandschap. - In: Groninger Forum Magazine; Jrg 1, nr. 3 (2007), p. 9

Knol, E. - Steenhuizen in het noorden, van machtsbasis tot pronkjuweel. - In: Groninger Forum Magazine; Jrg 1, nr. 3, p. 21.

Knol, E. - Wierden en wierdevorsers in Winsum. - In: J. Versteeg, ... [et al.] (red.). - Winsum 1057-2007. Stichting historische uitgaven Winsum-Obergum. Winsum. - p. 35-62.

Lindeboom, M., E. Knol & R. Nieboer. - Van de heks en de reuzennis. - In: Noorderland; Jrg 8, nr 3, p. 85-89

Groenendijk, H.A. & E. Knol. - Marum-Oude Diep en Lellens-Borgweg (Gr.). Aanzet tot nieuwe inzichten in grafbestel door C14 dateringen. - In: Paleo-Aktueel; nr 18, p. 100-106.

Lanting, J.N. & E.Knol. - Een duizenden jaren oude hamerbijl uit het Slochterbos. - In: Vriendenbulletin Fraeylemaborg. - Jrg 21, nr. 6, p. 4-5.

WEB PUBLICATIES

Knol, E. - Zijlbeslag in het Groninger Museum. In: www.hetverhaalvangroningen.nl

Knol, E. - 2007: De soepketel. - In: www.hetverhaalvangroningen.nl

Knol, E. - 2007: Vermolmd stuk hout, ooit Groninger vrijheidsboom. - In: www.hetverhaalvangroningen.nl

Knol, E. - 2007: Een beerput met apostelkoppen in Groningen. - In: www.hetverhaalvangroningen.nl

Knol, E. - 2007: Geloven in glans, kerkzilver in Groningen. - In: www.hetverhaalvangroningen.nl

STEVEN KOLSTEREN

BOEK

Kolsteren, S. (red.) - Vamos a Ibiza : 50 años de artistas neerlandeses en Ibiza = 50 jaar Nederlandse kunstenaars op Ibiza. - 2007. - 64 p. : ill

ARTIKELEN

Kolsteren, S. - "Je zou wel gek zijn om de eenmaal geformuleerde standpunten niet van koers te laten veranderen": Het tentoonstellingsbeleid van Frans Haks. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 1 (2007), p. 46 - 50

Kolsteren, S. - Van verzamelbeleid van De Ploeg in het Groninger Museum. - In: Ploeg jaarboek 2006. - nr 5 (2007), p. 44-49

Kolsteren, S. - Expressionisme naar, in en uit de bergen: De kring rond Kirchner. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 3 (2007), p. 4 - 9

Kolsteren, S. - Davos, sanatorium en kunst rond 1920. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 3 (2007), p. 22 - 25

Kolsteren, S., J. Reedijk en C. Ubbens. - Het woord sprookje kom je overal tegen in Rusland: Carlijn Ubbens over de tentoonstelling *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 4 (2007), p. 4 - 13

RUUD SCHENK

BOEKEN

Schenk, R. en J. Bouman (samenst.). - De collectie Jan Bouman. - 2007. - 83 p. : ill.

Schenk, R. , ... [et al.]. - P. Struycken. - 2007. - 285 p. : ill. + Met cd-rom

ARTIKEL

Schenk, R. / P. Struycken: *Het digitale paradijs*. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 3 (2007), p. 26 - 37

HAN STEENBRUGGEN

BOEKEN

Steenbruggen, H. en A. Burema (samenst. en tekst). - Schilders van de velden, hoogtepunten van het Groninger expressionisme. - 2007. - 64 p. : ill.

Steenbruggen, H. en D. Seijns. - Ploeg jaarboek 2006. - 2007. - 108 p. : ill. - ISBN 90-5048-095-0

Steenbruggen, H. (samenst.) en A. Burema (red.). - *Gebaren van verf*, Vincent Hamel, (...), Daniël Verkerk. - 2007. - [s.p.] : ill. - Met biogr. - ISBN 90-5048-098-5

Steenbruggen, H., B. Stutzer, S. Vitali, M. Frehner (hrsg.) . - Expressionismus aus den Bergen : Ernst Ludwig Kirchner, Philipp Bauknecht, Jan Wieggers und die Gruppe Rot-Blau. - 2007. - 320 p. : ill. - ISBN 3-85881-190-4

Steenbruggen, H., B. Stutzer, S. Vitali, M. Frehner (samenst.). - De kring rond Kirchner : Expressionismus aus den Bergen. -2007. - 318 p. : ill. - ISBN 90-71691-63-2

Steenbruggen, H., B. Stutzer, S. Vitali, M. Frehner (samenst.). - Ernst Ludwig Kirchner and friends: Expressionism from the Swiss Mountains. - 2007. - 318 p : ill. - ISBN 3-85881-706-6

Steenbruggen, H. en M. de Leeuw (fotogr.). - Expressionismus aus den Bergen : Ernst Ludwig Kirchner, Philipp Bauknecht, Jan Wieggers und die Gruppe Rot-Blau. - 2007. - 27 p. : ill.

Steenbruggen, H. - Techniek om expressie : het Groninger expressionisme en het schilderen met washoudende olieverven. - 2007. - 191 p. : ill. - ISBN 90-71691-64-0

Steenbruggen, H. (samenst.). - Abe Kuipers - in pastel. - 2007. - 16 p. : ill.

Steenbruggen, H., E. Milikowski, W. Lin. - Zhuang Hong Yi: Het monumentale werk = Zhuang Hong Yi: The monumental work. - 2007. - 87 p. : ill.

Steenbruggen, H., Z. Peter. - Zoltin Peeter, Nordic Solutions / Problems: Two & Three Dimensional Works 2004 - 2007 = Het dak van het water de vloer van de hemel. - 2007. - 32 p. : ill.

Steenbruggen, H. - Wobbe Alkema en het constructivisme. -2007. - 276 p.: ill. - (dissertatie, Universiteit van Amsterdam). - ISBN 90-71691-66-7

ARTIKELEN

Steenbruggen, H. - Een herinnering [Frans Haks]. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 1 (2007), p. 52 - 54

Steenbruggen, H. - Over een zittend naakt - In: Ploeg jaarboek 2006. - nr 5 (2007), p. 28-34

Steenbruggen, H. - "die vorm en kleur, die het leven waard is", de collectie Job Hansen. - In: Ploeg jaarboek 2006. - nr 5 (2007), p. 60-66

Steenbruggen, H. - En passant naar Belvédère. - In: Ploeg jaarboek 2006. - nr 5 (2007), p. 73-77

Steenbruggen, H. - Abe Kuipers - in pastel: Solotentoonstelling in prentenkabinet. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20 nr 4 (2007), p. 44 - 47

Steenbruggen, H. - Friesland om IJsland naar Groningen. - In: Groninger Museummagazine; Jrg 20. - nr 4 (2007), p. 48 - 50

Steenbruggen, H.. - Over een zittend naakt. - In: Ploeg Jaarboek 2006, nr. 5, p. 28-34

Steenbruggen, H. - "die vorm en kleur, die het leven waard is" - De collectie Job Hansen. - In: Ploeg Jaarboek 2006, nr. 5, p. 60-66

Steenbruggen, H. - En Passant naar Belvédère. - In: Ploeg Jaarboek 2006, nr. 5, p.. 73-77

Steenbruggen, H (voorw.). - In: Zwerver in de wereld van het denken - De verborgen kunst van Arnold Molenaar / red. W. Huijser. - 2007

Steenbruggen, H (tekst). - In: Ruud van Empel, Photo Archive, slides & negatives 1958-1970. - 2007

Steenbruggen, H. - Albert Oost - tussen atelier en tentoonstelling. - In: Albert Oost - schilderijen 2005-2006. - 2007. - p. 5-6

Steenbruggen, H. - Storende ruis tussen kunst en kunstbeschouwing. -In: syllabus R-evolve-R lezingen, nr. 8, 2007

Steenbruggen, H. - Jan Wieggers - Expressionisme van alpen tot polders. - In: De kring rond Kirchner Expressionismus aus den Bergen / red. B. Stutzer, S. Vitali en H. Steenbruggen. - 2007.

H. Steenbruggen. - Tussen impressie en expressie, waarneming en interpretatie, Enkele notities over de betekenis van kleur in het werk van Wieggers, Werkman en Hansen. - In: Cultuur en cognitie - Het menselijk vermogen om betekenis te geven / red. J. van Baak, ... [et al.] , - 2007. - p. 182-190

PATTY WAGEMAN

BOEKEN

Wageman, P., O. Rauhala. - Osmo Rauhala: before the horizon was broken. - 2007. - [s.p.]: ill. + dvd: Osmo Rauhala: works on film and video

Wageman, P. (red.). - Russische sprookjes, volksverhalen en legenden. - 2007. - 215 p.: ill. + 2 luister cd's met 6 sprookjes voorgelezen door Jan Meng. - ISBN 90-5662-607-8

ARTIKELN

Wageman, P. - Osmo Rauhala. Voordat de horizon werd doorbroken. - In : Before the horizon was broken / P. Wageman, O. Rauhala. - 2007. - [s.p.]

Wageman, P. - Er was eens ..., hoe sprookjes en bylinen terecht kwamen in de Russische kunst. - In: Russische sprookjes, volksverhalen en legenden / P. Wageman. - 2007. - p. 20 - 29

SUE-AN VAN DER ZIJPP

ARTIKELN

Zijpp, S. van der. - *Mariko Mori*: Oneness. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 1 (2007), p. 4 - 19

Zijpp, S. van der. - Marga Weimans. - In: Groninger Museummagazine. - Jrg 20, nr 1 (2007), p. 42 - 43

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

INLEIDING

Afgelopen jaar is op 27 juli ons bestuurslid Prof.dr. Jos M.M. Hermans op 57-jarige leeftijd overleden. Hij heeft zich gedurende ruim 25 jaar met enthousiasme en inspiratie ingezet voor het Groninger Museum en zijn Vrienden. De heer Hermans heeft zich in de eerste plaats verdienstelijk gemaakt als redacteur van het door de VVGM uitgegeven bulletin en de laatste jaren als redactielid van het Groninger Museumbulletin. Wij ervaren zijn eruditie en humoristische inbreng als een groot gemis en zijn dankbaar dat hij jarenlang met zoveel energie onze vereniging heeft versterkt.

Wederom is het afgelopen jaar een actief en geslaagd jaar geweest.

In 2006 werd er een lichte daling van het ledental vastgesteld. Nu mogen wij over 2007 een lichte groei van het ledental constateren!

Er zijn voor de Vrienden op 4 avonden lezingen gehouden over zeer uiteenlopende onderwerpen. In het voorjaar 2007 was er een interessante excursie gepland naar Rotterdam doch door te weinig aanmeldingen is de excursie vervallen hetgeen zeer uitzonderlijk is.

Tijdens de ledenjaarvergadering op 30 mei 2007 is afscheid genomen van mevrouw Gerda Vrugteman als contactpersoon tussen het Groninger Museum en de VVGM in verband met haar nieuwe functie bij het Groninger Forum. Mevrouw Minke Schat volgt haar in dezen op.

In verband met kostenstijgingen, bijdragen aan het Groninger Museum en de reserves is de contributie per 1 januari 2007 verhoogd: het individuele lidmaatschap van € 24,- naar € 27,50, het partnerlidmaatschap van € 40,- naar € 45,- en het studentenlidmaatschap van € 11,50 naar € 12,50.

BESTUUR

Het bestuur van de vereniging werd gedurende het verslagjaar gevormd door de volgende personen:

Mr.drs. C.W.A. Hendrikse	voorzitter
Mevr. Mr. G.R. van Baak – Klijnsma	vice-voorzitter
Mevr. J. de Vries – de Bruin	secretaris
J.J. Bijker	penningmeester
Mevr. Drs. F.G. Bos	lid, redactielid Groninger Museummagazine
Prof.dr. J.M.M. Hermans	lid, redactielid Groninger Museummagazine (27.07.'07†)
Mevr. Drs. E.A. Geers	lid
Mevr. G. Talsma	lid

BESTUURVERGADERINGEN

In het verslagjaar vergaderde het bestuur vier keer. Tussentijds waren er regelmatig contacten over actuele zaken.

OVERLEG MUSEUMDIRECTIE

Er vond driemaal in het verslagjaar overleg plaats tussen een delegatie van ons bestuur en de museum-directie.

JAARVERGADERING

Op 30 mei 2007 vond de ledenjaarvergadering plaats. Deze werd bijgewoond door 65 personen (inclusief bestuursleden).

Tijdens deze vergadering werden de jaarstukken over 2006 goedgekeurd en het bestuur gedechargeerd voor het gevoerde beleid.

De volgens rooster aftredende bestuursleden de dames Bos, Geers, Talsma, De Vries en de heer Bijker werden bij acclamatie herkozen.

In de Kascommissie werd de aftredende heer Lubbers opgevolgd door de heer Van Steenderen.

Begrip werd gevraagd voor het feit dat er ook voor VVGM-leden een toeslag kan worden geheven op de entreprijs tot bijzondere tentoonstellingen, ondanks het feit dat doorgaans vrij entree gegeven wordt met de Vriendenpas. Op het VVGM-pasje 2008 zal worden vermeld dat men rekening moet houden met een toeslag bij bijzondere tentoonstellingen.

BIJDRAGEN AAN HET MUSEUM

In 2007 is een bedrag van € 33.340,- ter beschikking gesteld aan het Groninger Museum. Van dit bedrag was € 4.840,- bestemd voor de aanschaf van een beamer, waarvoor in 2006 al een bijdrage van € 3.500,- als voorziening was gereserveerd. Het overblijvende bedrag van € 28.500,- is door het Groninger Museum gebruikt als bijdrage in de aankoop van de volgende kunstwerken:

- een set van vier Delfts-blauw en witte chinoiserie rijstschoteltjes uit ca. 1690-1700 (deze horen bij een grote achthoekige schaal die reeds lang in de collectie van het museum aanwezig is) gekocht bij Christie's voor € 16.660,-;
- een chocoladepot uit ca. 1720, gekocht bij Sotheby's voor € 3.570,-;
- het schilderij 'De heilige Casimir van Polen' van Herman Collenius, gekocht bij Sotheby's voor € 5.450,-;
- twee exemplaren van de 'Horse lamp' van het Zweedse designcollectie Front (twee van de drie levensgrote zwarte paarden met lampenkappen die op Mendini 1 werden gepresenteerd), gekocht bij Moooi voor € 2.794,-.

(zie voor uitgebreide toelichting het hoofdstuk 'Aanwinsten' elders in dit jaarverslag)

(VOOR)BEZICHTIGINGEN VAN NIEUWE EXPOSITIES EN LEZINGEN DOOR DE VERENIGING GEORGANISEERD

DE ZILVEREN EEUW IN GRONINGEN

Op 21 februari 2007 heeft Egge Knol, conservator archeologie, geschiedenis en regionale kunstnijverheid een lezing gegeven over deze tentoonstelling. Na de lezing vond een bezichtiging van de tentoonstelling plaats. Er namen 130 Vrienden deel aan deze avond.

MARIKO MORI; ONENESS

Na afloop van de ledenjaarvergadering op 30 mei 2007 heeft Sue-an van der Zijpp, conservator hedendaagse kunst, een lezing gegeven in het kader van de tentoonstelling van de Japanse kunstenaar *Mariko Mori*, waarna de tentoonstelling kon worden bezichtigd. Deze avond werd door 64 Vrienden bezocht.

PETER STRUYCKEN: HET DIGITALE PARADIJS

Op 25 september 2007 heeft Ruud Schenk, conservator moderne kunst, een lezing gehouden over de tentoonstelling van Peter Struycken. Na deze lezing kon de betreffende tentoonstelling worden bekeken. Op deze vriendenavond waren 150 Vrienden aanwezig.

KIRCHNER: EXPRESSONISMUS AUS DEN BERGEN

Op 23 oktober 2007 gaf Han Steenbruggen, conservator voor De Ploeg van het Groninger Museum, een lezing over deze tentoonstelling. Hierna vond bezichtiging van de tentoonstelling plaats. Tevens kon men de collectie moderne kunst van de heer Jan Bouman bekijken. Deze avond werd bezocht door 115 Vrienden.

EXCURSIE

In het voorjaar stond er een excursie gepland 14 april naar het Rotterdamse Museum Park. In verband met de geringe belangstelling heeft de excursie geen doorgang gevonden.

LEDENBESTAND

	individueel lidmaatschap	partner lidmaatschap	studenten lidmaatschap	totaal aantal lidmaatschappen
31 december 2006	809	1212	37	2058
31 december 2007	831	1200	31	2062

SUBSIDIEGEVERS, BEGUNSTIGERS EN SPONSORS

SUBSIDIEGEVERS

Gemeente Groningen
Provincie Groningen

BEGUNSTIGERS

Bankgiroloterij
Stichting Emmaplein Foundation
Mondriaan Stichting
Stichting Beringer Hazewinkel
Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum
Diverse anonieme particulieren

SPONSORS

Akseli Gallen-Kallela. De magie van Finland
Stichting Fonds Kunst en Economie
Finnair

De kring rond Kirchner. Expressionismus aus den Bergen
Pro Helvetia

Russische Sprookjes, volksverhalen en legenden
Stichting Fonds culturele relatie-evenementen Gasunie/Gasterra

Osmo Rauhala. Voordat de horizon werd doorbroken
Kone
Nokia

Beeld van een verzameling
Stichting Beringer Hazewinkel

DEELNEMERS STICHTING FONDS KUNST EN ECONOMIE

ABN-Amro
BAM
Groningen Seaports
Hanzevast
Hazewinkel Pers
Holland Casino
BAT – Niemeyer
Koninklijke Wagenborg
Koop Holding
KPMG
NAM
Rabobank
Staal bankiers
TCN Groningen
TKP Pensioen
UMCG
Gemeente Groningen
Provincie Groningen

PARTNERS

Media-partner: AVRO
Travel-partner: SRC-cultuurvakanties

COLOFON
TEKSTBIJDRAGEN

Egge Knol, Ruud Schenk, Han Steenbruggen, Patty Wageman, Sue-an van der Zijpp, Caspar Martens, collecties, presentaties en aanwinsten; Jan-Henk van Dijk, lijst aanwinsten; Rob Dijkstra, Ademiek Gerritsma, Steven Kolsteren, Josee Selbach, Minke Schat, Saskia Jager, publieksactiviteiten, educatie, publicaties en p.r. / marketing; Mieke Schumacher, sociaal jaarverslag; Geert Slagter, financiën; J. de Vries-de Bruin, Vereniging van Vrienden

EINDREDACTIE
BASISLAYOUT & OMSLAG
ZETWERK
DRUK
COVER

Steven Kolsteren, Ruud Schenk
Rudo Menge
Uitgeverij Intermed
Het Grafisch Huis
Studio Job, Home Work, 2007, aankoop (foto's Studio Job)

AFBEELDINGEN

p. 8/9 zaaloverzicht Akseli Gallen-Kallela. De magie van Finland
p. 10/11 zaaloverzicht Akseli Gallen-Kallela. De magie van Finland
p. 14/15 zaaloverzichten Mariko Mori. Oneness
p. 16/17 zaaloverzicht P. Struycken. Het digitale paradijs
p. 18/19 zaaloverzicht P. Struycken. Het digitale paradijs
p. 22/23 zaaloverzicht Russische sprookjes, volksverhalen en legenden
p. 24/25 zaaloverzicht De kring rondom Kirchner
p. 28/29 zaaloverzicht De zilveren eeuw
p. 34 Marga Weimans, uit Debut, 2007, aankoop (foto Marga Weimans)
p. 37 Maarten Baas, Clay Furniture, 2007, aankoop
p. 38 H.W. Werkman, Kust van een warm land I, 1942, bruikleen
p. 43 H.W. Werkman, Negerkop 2, 1943, aankoop
p. 44 zilveren brandewijnkom, 1659/1660, aankoop (foto John Stoel)
p. 53 reclameplaat Wagenborg's passagiersdiensten, aankoop

foto's Marten de Leeuw

GRONINGER MUSEUM

MUSEUMEILAND 1

POSTBUS 90

9711 ME GRONINGEN

T 050-3666555

I 0900-8212132

WWW.GRONINGERMUSEUM.NL

INFO@GRONINGERMUSEUM.NL

WWW.GRONINGERMUSEUM.NL